

iiBFD

GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

Gaziantep University Journal of Economics and Administrative Sciences Faculty

Sahibi / Owner

Gaziantep Üniversitesi adına / On behalf of Gaziantep University
Prof. Dr. Yakup BULUT
Gaziantep Üniversitesi İİBF Dekanı / Dean, Gaziantep University EASF
yakupbulut@gantep.edu.tr

Editör Kurulu / Editorial Board

Baş Editör / Chief Editor

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Miraç ASLAN
Gaziantep Üniversitesi
miracaslan@gantep.edu.tr

Yabancı Dil Editörü / Foreign Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun SOYSAL
Gaziantep Üniversitesi
csoysal@gantep.edu.tr

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Selim ERDOĞAN
Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet ARSLAN
Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet AYTEKİN
Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şemsettin ÇİĞDEM
Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Harun ŞAHİN
Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir AKSOY
Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Mesut ŞÖHRET
Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Medet İÇDE
Gaziantep Üniversitesi

İletişim / Contact

iibfdergi@gantep.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/gauniibf>

GAUNIIBFD aşağıdaki indeks-dizinler tarafından
taranmaktadır

GAUNIIFBD, covered and abstracted by following indexing
services

ASOS Index
CiteFactor
DRJI

Prof. Dr. Ahmet YATKIN, İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK, Hitit Üniversitesi

Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN, Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Atilla DOĞAN, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Prof. Dr. Ensar NİŞANCI, Namık Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Ercan OKTAY, Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ, Bursa Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Hacer Tuba EROĞLU, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin ALTAY, İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer Faruk GENÇKAYA, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Seyfettin ERDOĞAN, Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Yakup BULUT, Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Yayın İlkeleri ve Yazar Bilgilendirme

Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi yayın politikasında akademik ilke ve etik değerlere bağlıdır. Etik ilke ve değerlere ilişkin ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak yayın hayatını sürdürmektedir. Bu kapsamda, COPE (Committee on Publication Ethics) tarafından belirlenen standartlar ve YÖK "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"nde belirlenen esaslar dikkate alınmaktadır (<https://publicationethics.org/> & <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeli.aspx>). Makale değerlendirme sürecinde kabul edilen araştırma ve yayın etiği standartlarına aykırılığı tespit edilen eserlerin yayın talebi reddedilir. Eserin yayınlanmasından sonra söz konusu aykırılığın tespit edilmesi halinde eser yayından kaldırılır. *Aşağıda belirtilen esaslar, COPE ve YÖK tarafından belirtilen standartlar esas alınarak hazırlanmıştır.

Yazarların Sorumluluğu

Eser Dergiye gönderilmeden önce, Derginin benimsediği etik standartlara, yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olup olmadığını kontrol ve teyit eder.

Eserin araştırma ve yayın ilkelerine uygun olarak hazırlanması yazar(lar)ın sorumluluğundadır. Yazar, eseri göndermekle 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanuna, YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesine, COPE tarafından açıklanan araştırma ve yayın etiği standartlarına uygun olarak eserin hazırlanmış olduğunu taahhüt eder.

Hakemlerin Sorumluluğu

Hakem kendisine gönderilen eseri COPE tarafından açıklanan esasları dikkate alarak değerlendirmesini tamamlar ve kendisine tanına süre içinde editör kuruluna iletir.

Editör ve Editör Kurulunun Sorumluluğu

- Tarafsızlık: editör, eser sahibinin dininden, cinsiyetinden, uyruğundan ve siyasi görüşünden bağımsız olarak eserlerin değerlendirme sürecini yürütür.
- Gizlilik: Yayın sürecinde kör hakemlik esasının korunmasını sağlar. Ayrıca yazar ile hakem arasında çıkar çatışmasının oluşmasını engelleyecek tedbirleri alır.
- Adaletlilik: Hakem sürecinin etik standartlara uygunluğu açısından COPE rehberini dikkate alır.
- İşbirliği ve koordinasyon: Eserlerin değerlendirme sürecinin öngörülen sürede tamamlanması için gerekli işbirliği ve koordinasyon sağlar.
- Bilgi paylaşımı: Kurulda görevli diğer kişilerle derginin yayın süreci ve makale değerlendirme süreçleri hakkında bilgi paylaşımında COPE tarafından belirlenen esasları gözetir.
- Etik ihlalleri: Dergiye yayınlanması için gönderilen veya Derginin önceki sayılarında yayınlanmış bir esere ilişkin olarak,

Mükerrer yayın, dilimleme, intihal, uydurma veri, çıkar çatışması ve haksız yazarlık şüphesi oluştuğunda;

Yazarlık değişikliği talepleri hakkında COPE tarafından belirtilen standartlara riayet eder. Ayrıca COPE tarafından yayınlanan mükerrer yayın ve dilimleme açısından ve/veya haksız yazarlığa ilişkin hususlara dikkat eder.

Editorial Principles and Author Guidelines

Gaziantep University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences adheres to academic principles and ethical values in its publication policy. It continues its publication life in accordance with national and international standards regarding ethical principles and values. In this context, the standards set by COPE (Committee on Publication Ethics) and the principles set in the YÖK "Scientific Research and Publication Ethics Directive" are taken into account (<https://publicationethics.org/> & <https://www.yok.gov.tr/Pages/Corporate/legislation/scientific-research-and-ethical-management.aspx>). The publication request of the works that are found to be in violation of the research and publication ethics standards accepted in the article evaluation process is rejected. If the said contradiction is detected after the publication of the work, the work is removed from the publication.

*The following principles have been prepared on the basis of the standards specified by COPE and YÖK.

Authors Responsibility

Before the work is sent to the Journal, it checks and confirms whether it complies with the ethical standards, publication principles and spelling rules adopted by the Journal.

It is the responsibility of the author(s) to prepare the work in accordance with the research and publication principles. By submitting the work, the author undertakes that the work has been prepared in accordance with the Law on Intellectual and Artistic Works No. 5846, the YÖK Scientific Research and Publication Ethics Directive, and the research and publication ethics standards announced by COPE.

Responsibility of the Referees

The referee completes the evaluation of the work sent to him, taking into account the principles explained by COPE, and submits it to the editorial board within the time allotted to him.

Responsibility of the Editor and Editorial Board

- Impartiality: the editor conducts the evaluation process of the works regardless of the religion, gender, nationality and political view of the author.
- Confidentiality: It ensures that the principle of blind refereeing is protected during the publication process. In addition, it takes measures to prevent the occurrence of a conflict of interest between the author and the referee.
- Fairness: Considers the COPE guideline in terms of the compliance of the refereeing process with ethical standards.
- Cooperation and coordination: Necessary cooperation and coordination is provided to complete the evaluation process of the works within the stipulated time.
- Information sharing: It observes the principles set by COPE in sharing information about the publication process of the journal and article evaluation processes with other members of the Board.
- Ethical violations: Regarding a work sent to the Journal for publication or published in previous issues of the Journal,

When there is a suspicion of duplicate publication, slicing, plagiarism, fabricated data, conflict of interest and unfair authorship;

It complies with the standards set by COPE on requests for change of authorship. It also pays attention to issues related to duplication and slicing and/or unfair authorship published by COPE.

Bu Sayının Hakemleri / Academic Referees of This Issue

Dr.Yeter Avşar

Dr.Ömer Faruk Köktaş

Dr.İlknur Rabia Türkölmez

Dr.Gülçin Özge Tan

Dr.Bahriye Eseler

Dr.Hakan Akay

Dr.Mustafa İsmail Ertürk

Dr.Ahmet Çetindaş

Dr.Vedat Yılmaz

Dr.Aziz Belli

Dr.Ömer Faruk Bilbay

Dr.Mehmet Tamer

İçindekiler / Contents

Cilt:6, Sayı:2, Kasım 2024 / Volume:6, Issue:2, Nov 2024

Araştırma Makaleleri / Research Articles

YEREL SEÇİMDE SEÇMEN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: "ŞEHİTKAMİL İLÇESİ ÖRNEĞİ"

FACTORS AFFECTING VOTER BEHAVIORS IN LOCAL ELECTIONS: "THE CASE OF SEHITKAMİL"

Sayfalar / Pages : 14-27

Sevil Omuş

KADINA DUYARLI BELEDİYESİ HİZMETLERİNE DAİR İKİ FARKLI UYGULAMA:
ANKARA VE GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ

TWO DIFFERENT EXAMPLES OF WOMENSENSITIVE MUNICIPAL SERVICES: ANKARA AND GAZİANTEP METROPOLITAN MUNICIPALITIES

Sayfalar / Pages : 28-48

Asena Tuğçe Şekerci & Ahu Sumbas

LOJİSTİK YETENEKLERİN İŞLETME PER-FORMANSINA ETKİSİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNDE
BİLGİ TEKNOLOJİLERİ KULLANIMININ ARACILIK ROLÜ

THE EFFECT OF LOGISTICS SKILLS ON BU-SINESS PERFORMANCE AND THE MEDIATING ROLE OF INFORMATION TECHNO-LOGIES USE IN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT

Sayfalar / Pages : 49-74

Hasan Gündoğdu & Zeynep Özgüner

TÜRKİYE, İSVİÇRE, BELÇİKA VE NORVEÇ'İN GÖÇMENLERİN GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞLERİNE
İLİŞKİN YAKLAŞIMLARI

THE APPROACHES OF TURKEY, SWITZER-LAND, BELGIUM, AND NORWAY TO VOLUN-TARY RETURN OF MIGRANTS

Sayfalar / Pages : 75-86

Yakup Bulut & Ayşegül Bulut

YEREL YÖNETİMLERİN KENTSEL YÖNETİM FAALİYETLERİNE KATILMADA KENT KONSEYLERİ

CITY COUNCILS IN PARTICIPATION IN URBAN MANAGEMENT ACTIVITIES OF LOCAL GOVERNMENTS

Sayfalar / Pages : 87-103

Muzaffer Bimay

HAFIZASINI KAYBEDEN KENT ANTEB

Kitap Derlemesi

Sayfalar / Pages : 104-106

Fatma Özbiçki

Araştırma Makalesi

YEREL SEÇİMDE SEÇMEN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: “ŞEHİTKAMİL İLÇESİ ÖRNEĞİ”

Sevil Omuş

Doktora Öğrencisi Bursa Uludağ Üniversitesi

sdurru@hotmail.com

orcid: 0000-0002-5660-9742

Özet

Siyasal davranış sürecinde siyasal katılımın gerçekleşmesi bakımından seçmen davranışlarının etkisi büyüktür. Bu bağlamda, siyasal katılım sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesi üzerine sosyolojik, psikolojik, rasyonel tercih, sezgisel oy verme ve siyasal pazarlama modelleri üzerinden seçmen davranışları incelenmektedir. Siyasal karar sürecindeki seçmen tercihlerinin belirlenmesinde coğrafik yerleşim, protesto oyu, etnik ve din temelli oy verme, parti bağlılığı, geçmişe yönelik oy verme, eğitim, aday, kişisel tutum ve değerler, ekonomik faktörlerin etkisi Şehitkamil örneği üzerinden yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına göre incelenecektir. Bu çalışmanın temel amacı, aslında bir seçim sonrası seçmen davranışlarını değerlendirmekten ziyade seçim öncesi seçmen davranışlarını analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Seçmenler, Seçmen davranışları, Seçim Modelleri.

FACTORS AFFECTING VOTER BEHAVIORS IN LOCAL ELECTIONS: "THE CASE OF SEHIT-KAMIL"

Sevil Omuş

PhD Student, Bursa Uludag University

sdurru@hotmail.com

orcid: 0000-0002-5660-9742

Abstract

In the process of political behavior, voter behavior has a great impact on the realization of political participation. In this context, voter behavior is examined through sociological, psychological, rational choice, intuitive voting and political marketing models on the basis of its direct or indirect influence on the political participation process. The effects of geographical location, protest voting, ethnic and religion-based voting, party loyalty, past voting, education, candidate, personal attitudes and values, and economic factors on the determination of voter preferences in the political decision-making process will be examined according to the results of the pre-local election survey research on the Şehitkamil sample. The main purpose of this study is to analyze pre-election voter behavior rather than evaluating voter behavior after an election.

Keywords: Voters, Voter behaviors, Election Models.

15

Giriş

Siyasal davranış, toplumsal yaşamı yönlendirmek üzere siyaset desteğiyle oluşan seçmenin düşünce ve tutumlarıdır. Siyasal davranış pratiğe geçtiği takdirde, seçmen davranışları değerlendirilir. Bu durumda seçmen davranışı, siyasal hak ve ödevlerden olan oy verme davranışının sonucu olarak değerlendirilir. Böylece, seçmenlerin halkın kendi yöneticilerini seçmesi ve diğer kamu politikalarının belirlenmesinde etkili oldukları şeklinde ifade edilir.

Seçmen davranışlarını belirlemek üzere bazı kuramsal modellerden bahsedilir. Bu modeller; sosyolojik, psikolojik, rasyonel tercih, sezgisel oy verme ve siyasal pazarlama modelleri olarak adlandırılabilir. Her bir model seçmen üzerinden hareket ederek birey ya da grup temelli bir oy verme davranışını ifade eder. Seçmen davranışlarını belirleyen modellemelerin yanı sıra seçmen davranışlarının biçimlenmesinde etkin olan bazı faktörler de belirtilmiştir. Coğrafik yerleşim, protesto oyu, etnik ve din temelli oy verme, parti bağlılığı, geçmişe yönelik oy verme, eğitim, aday, kişisel tutum ve değerler, ekonomik faktörler seçmen davranışlarının incelenmesinde önemli bir faktördür.

Çalışmanın temel amacı, seçmen davranışlarını etkileyen faktörlerin siyasal katılım sürecini nasıl etkilediğini araştırmaktır. Bu çalışmada, bir seçim sonrası seçmen davranışlarını değerlendirmekten ziyade seçim öncesi seçmen davranışlarını analiz etmeye yönelik bir kamuoyu yoklaması araştırması yapmaktır. Çalışmada ilk olarak, yerel seçimlere ilişkin seçmen davranışları tanımına kısa bir giriş yapıldıktan sonra seçmen davranışlarını belirleyen kuramsal modeller anlatılmıştır. Ardından bu araştırma, anket yöntemi kullanılarak seçmen davranışlarını belirleyen faktörler, modellerle ilişkilendirilerek 2 Eylül-10 Ekim 2023 tarihinde Gaziantep ilinde Şehitkamil ilçesi örneği üzerinden herkesin katıldığı 388 katılımcıya yöneltilen bazı sorulardan yola çıkarak seçmen davranışları incelenerek seçmenler açısından önemli olan kriterlere yer verilecektir.

1. Seçmen Davranışlarının Tanımı

Siyasal davranış, bireyin kendi hayatını yönlendirirken özellikle sosyolojik ve politik hayatı yönlendirmesinde etkili olan düşünce ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bireyin zihninde düşündüklerinin yanı sıra bu düşüncelerini harekete geçirmesi davranış yönünü belirlemektedir. Siyasal davranışları anlamlandırmak için bireyin düşüncelerini uygulamaya geçirdiği anın analiz edilmesi gerekir (Çaha, 2008: 2). Bundan dolayı, siyasal davranış içinde seçmen davranışı incelenmiştir. Seçmen davranışı, toplumda yaşayanların kendi idarecilerini seçmesi ve diğer kamu politikalarının belirlenmesinde etkili oldukları şeklinde tanımlanabilir. Seçmenlerin oy verme davranışı, ait olduğu ülkenin vatandaşı olduğundan ötürü verilen siyasi bir hak ve ödev niteliği taşımaktadır (Özer ve Meder, 2008: 30).

Seçimler sonucunda elde edilen oy oranlarına göre, partilerden hangilerinin mecliste yer alacağı, iktidar ve muhalefet partisinin hangisi olduğunu, iktidara gelecek partinin etnik/dinsel temelli ya da ideolojik merkezli olduğunu, sonraki seçimlerde iktidar partisinin hangisi olabileceğini önceden tahmin etme ve muhalefet partilerinin izleyecekleri yol ile ilgili gerekli bilgiler sağlanır (Kalaycı, 1999: 29–30). Seçmen vasfıyla her bir grup, kendi menfaatlerini ön planda tutarak siyasal karar alma sürecine katılır.

Seçmenler farklı şekillerde toplumsal ve politik kararlara katılabildiği gibi en bilineni oy kullanma şeklidir. Seçmenler siyasal karar alma sürecine, toplumsal menfaatlerini düşünerek oy verme sürecine katılırlar. (Özsoy, 2002: 86). Seçmenler parti ya da parti liderinden birini seçerek karar alma sürecine katılır. Seçmen tercihinde aile, çevre faktörünün etkisinin yanı sıra seçim kampanyaları seçim müzikleri, seçim reklamları gibi seçim öncesiyle ilgili faaliyetler de etkili olmuştur (Gülmen, 1979: 19).

Seçmen tutumunu değiştiren diğer bir faktör gündem konusu olmuştur. Siyasal ya da ekonomik kriz, geçim koşulları, insan hakları, dış politika ile ilgili konular gündem konusunu oluşturur. Seçmenler, parti ve adaya ilişkin oy verme davranışlarını gündem ile ilişkilendirerek kullanırlar. Parti ve adayların bu konulara dair bakış açıları, sundukları çözümler oyları belirlemektedir (Kalender, 2005: 77).

Bununla ilgili olarak, seçmenlerin davranışlarının değerlendirilmesine yönelik bazı kriterler mevcuttur. Bu kriterlere dayanarak, seçmen davranışlarını belirleyen faktörler, Gaziantep ili Şehitkamil ilçesinde yaşayan herkese uygulanan anket araştırmasına yönelik sonuçlara, bulgular başlığında yer verilmiştir.

Ayrıca, siyasal katılım sürecinde seçmen davranışlarını tespit ederken önemli modeller mevcuttur. Bu modellere dayanarak, seçmenlerin davranışlarını açıklamak daha faydalı sonuçlar elde edilmesine yardımcı olacağından modeller üzerinden değerlendirme yapılarak ilerleme sağlanacaktır.

2. Seçmen Davranışlarını Belirleyen Kuramsal Modeller

Siyasal davranış süreci, seçmen davranışlarının incelenmesi hususunda birtakım modeller barındırır. Bu modeller sayesinde seçmenlerin, gösterdikleri düşünce ve tutumları doğrultusunda davranışları değerlendirilir. Sosyolojik, psikolojik, rasyonel tercih(ekonomik), sezgisel oy verme ve siyasal pazarlama modeli olarak sıralanabilir.

Sosyolojik model; seçmen davranışlarının temelinde bir bireyin toplum içinde ele alınabilmesi için grupsal değerlendirilmesi gerekir. Oy vermede etnik-din temelli, coğrafik yerleşim yeri, eğitim, gelir gibi sosyoekonomik faktörler dikkat edilen faktörler olarak karşımıza çıkar (Kalender, 2000: 51). Bu faktörler, bireyin parti tercihini etkilemektedir. Sosyolojik modelde, gruplar şeklindeki oy verme davranışı ile birbirlerini etkilemektedir. Yani birlikte ya da bir yakınlık içinde yaşayanlar genelde aynı partilere oy verme potansiyeline sahiptir. Seçmen tercihinde aile faktörü de çevre kadar önemlidir (Lazarsfeld vd., 1968: 137-139). Bundan dolayı, seçmen davranışları birey temelli değil grup temelli ele alınmaktadır.

Parti ile bir bütünleşmenin yaşandığı *psikolojik modelde*, tutuma ilişkin kurallar önemli olmuş ve sosyolojik modelin aksine seçmenin bir partiye karşı duyduğu aşırı bağlılık, sadakat dik-kate alınmıştır (Pomper, 1992: 114). Partiyle bütünleşik hale gelen seçmenin belirli bir partiye karşı hukuki bağlılığı söz konusu olmayıp belirli bir partiye karşı sempati duyması psikolojik bağlılık modelinin esasını oluşturur (Kalender, 2000: 57). Psikolojik modelde, siyasal partiye yakınlık oyları etkilediğinden siyasal kimliklerin esasını partizanlığın oluşturduğu ifade edilir (Campbel, 1960: 58). Ayrıca, bireysel özellikler seçmen davranışını belirlemede etkili bir faktördür. Birey psikolojisine göre oy verme süreci, korku, heyecan, saldırganlık gibi özelliklerle

psikolojik yapıyı oluşturur ve rasyonel davranmayı engellediği gibi seçmen parti imajına göre karar verir (Gülmen, 1979: 41).

Seçmen davranışlarında önemli olan *rasyonel tercih modeli*, ekonomide yer alan rasyonel birey kavramından hareketle ortaya çıkmıştır. Rasyonel tercih modelinde, sevgi, bağlılık durumlarının öngörülmediği, birey tutumunun önemli olduğu oy verme davranışdır. Ayrıca, seçmen iktidar partisinin geçmişteki performansını değerlendirerek siyasal partiler arasında tercihte bulunarak karar verme sürecine katılır (Heywood, 2007: 352). Seçmen tercihinde adayın problemlere yönelik davranışları bireysel açıdan gittikçe daha da önemlidir. Bu modelde, seçmenin bireysel görüşünün önemli olduğu anlaşılmaktadır (Güllüpunar, 2010: 83). Buna göre seçmenler adayların problemlere yönelik tutumlarını dikkate alarak oy verme davranışında bulunurlar.

Sezgisel oy verme modelinde; rasyonel tercih modelinin doğurduğu eksiklik, sezgisel model ile giderilmeye çalışılmıştır. Sezgisel model, rasyonel modelin açık bıraktığı duygu alanı üzerine yoğunlaşarak davranışı yönlendirir (Brady vd., 1985: 1061-1062). Sezgisel modelde, seçmenler rasyonel karar verebildiği gibi hisleriyle de karar verebilir. Burada seçmen kendi menfaatini üst düzeyde tutabilecek faydaya sezgileriyle ulaşır. Genelde seçmenler davranışlarında grup temelli (Muhafazakârlar, Hıristiyanlar gibi) hareket ederler. Siyasal karar verme, burada sevilen ve sevilmeyen şeklinde bir görünüme bürünür (Sniderman vd., 1991: 143).

Siyasal pazarlama modelinde ise; pazarlamayı geleneksel anlamda, mal-hizmetleri içeren bir değişim işlemi olarak tanımlamak mümkündür. Fakat, pazarlama kavramı zaman içinde pazarlama dışında (seçim öncesi yürütülen seçim kampanyaları gibi) birçok alanda da kendine yer açmıştır (Mucuk, 2009: 3). Siyasal pazarlama; siyasi manada reklamcılık, siyasal propaganda ve kamuoyu araştırmaları şeklinde seçmenleri ikna ederek oylarını kazanmak ve seçmenin menfaatini gerçekleştirmektir. Geleneksel anlamdaki pazarlamadan farklı olarak, düşünceler, davranışlar, siyasal partiler, adaylar, seçim programları ile siyasi pazarlama süreci başlar (Clemente, 1992: 5-6). Bu şekilde, siyasal pazara hâkim olarak siyasi partinin iktidara gelmesi uzun vadede gerçekleştirilmiş olur. Bu modelleme, seçim öncesini ve seçim sonrasını içeren bir süreçtir. Bunun yanı sıra, seçmen davranışlarını siyasal katılım sürecinde önemli derecede etkileyen önemli faktörler mevcuttur.

3. Seçmen Davranışlarını Belirleyen Faktörler

Siyasal katılım sürecinde seçmen davranışlarının etkisi büyüktür. Bu anlamda seçmen davranışlarını analiz etmek üzere bazı faktörler söz konusu olmuştur. Bu faktörler; coğrafik yerleşim, protesto oyu, etnik ve dinsel temelli oy verme, parti bağlılığı, geçmişe yönelik oy verme, eğitim, aday, kişisel tutum ve değerler ve ekonomik faktörler olarak sıralanabilir.

3.1. Coğrafik Yerleşim Faktörü

Seçmen davranışlarında, yerleşim yerinin önemi büyüktür. Bununla ilgili olarak yerleşim yerinin yüzölçümü ile siyasal katılım arasındaki bağıntı söz konusudur. Kentleşmeyle birlikte siyasal katılım etkisini arttırmış ve kendine özgü bir kültürel ortam yaratmıştır (Dursun, 2004: 244). Bu bağlamda, yerleşimin önemli olmasının yanında yerleşim yerinin özellikleri de dikkat çekici önemli bir faktördür. Yani kırsal alanda yaşayanla metropoliten bir kentte yaşayanın siyasal katılım düzeyi farklıdır.

3.2. Protesto Oyu

Protesto oyu, *boş oy* ya da *beyaz oy* şeklinde ifade edilmiştir. Protesto oyuyla seçmenler parti, aday ya da politikadan memnun kalmadıklarını tepki mahiyetinde sandık başında verdikleri oyları ile oy verme davranışı 'konjonktürel oy' olarak da adlandırılır. Protesto oyu faktörüne göre seçmen partilere ya da adaylara yönelerek siyasal karar alma sürecine katılırlar (Temizel, 2012: 114). Seçmenlerin oy vermeleri ya da vermemeleri psikolojik bir tepki olarak anlandırılırken; seçmen yaşadığı problemler sonucu protesto ederek oy vermemektedir (Adida vd., 2019: 2).

3.3. Etnik ve Dinsel Temelli Oy Verme

Seçmen davranışlarını açıklarken, etnik ve dinsel temelli oy verme davranışına dikkat edilir. Buna bağlı olarak, Türkiye'de etnik ve din kaynaklı bölünmelerin gittikçe artması seçmen davranışlarını etkilemektedir (Ayata ve Ayata, 2002: 139). Yöneten-yönetilen işbirliği ile siyasal katılım sürecinde dine olan bağlılık siyaseti de etkilediği gibi siyasi kararlar için aidiyet

duygusu da önem taşıdığından karar alınırken aidiyet bilincine göre hareket etmek etkili olmaktadır (Polat, 2009: 116).

3.4.Parti Bağlılığı

Parti bağlılığı ya da parti sadakati, seçmenler partilere duydukları bağlılıktan bu partileri sahiplenmelerinden ötürü partiyle özdeşleşen bireyler olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, oy verme davranışı partiye olan sempatanlıkla ölçülür (Heywood, 2007: 350).

Partiye olan bağlılık son dönemlerde yönünü değiştirmiştir. Seçmen davranışları hem psikolojik yapıya hem de teknolojik gelişmelere tesir etmiştir. Bu durum ise parti yerine adayların önemli olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır (Canöz, 2010: 100). Bu anlamda seçmen davranışlarını etkilemede kitle iletişim araçları büyük önem arz eder. Bilhassa, teknolojinin hızla değişmesi iletişim araçlarının da gelişmesini sağlayarak siyasal katılım sürecini önemli derecede etkileyerek, seçmenin bilinçlenmesini ve davranışını biçimlendirmesinde etken olmuştur (Dilber, 2012: 84). Böylece, seçmen davranışlarının yönlendirilmesi ve değiştirilmesinde kitle iletişim araçları siyasal davranışı etkilemektedir.

3.5.Geçmiş Yönelik Oy Verme

Seçmenler, siyasal karar alma sürecine geçmiş seçimlerdeki sosyal ya da ekonomik memnuniyetlerine göre dahil olur. Yani adayların ya da partilerin düşüncesi, bilgisi, davranışı seçmenler için hiçbir şey ifade etmemektedir (Lewis-Beck vd., 2000: 113-114). Burada önemli husus, seçmenler ekonomik menfaatlerine yönelik oy verme davranışını gerçekleştirirler. Bu bağlamda, iktidar partisinin ekonomik büyüme programları bir seçmenin tercihini olumlu etkilemektedir (Johnson vd., 2001: 469-471). Böylece, geçmiş tecrübelerden yola çıkarak, geleceğe dair tercihte bulunmak önemli bir seçmen davranışıdır.

3.6.Eğitim Faktörü

Eğitim, önemli toplumsal ve siyasal değerlerin benimsenmesinde önem arz eder. Eğitimli bireylerin siyasal katılım sistemi hakkında bilgi alarak siyasal karar alma süreçlerine katılmaları daha sağlıklı sonuçlar verecektir (Turan, 1991: 78). Eğitim, siyasal karar alırken seçmenin tercihlerinin bilinçli bir şekilde karar verilmesinde en etkili faktör olarak, siyasal davranışı biçimlendirdiği gibi çevresel faktörlerin de etkisini azaltır. (Çukurçayır, 2006: 93). Böylece, seçmen davranışı eğitim seviyesinin artması ile siyasal davranış sürecinin yorumlanmasında uyarıcı etki yaratıp politik toplumsallaşmanın temelini oluşturur.

3.7.Aday Faktörü

Seçmenler, adaylara ilişkin tercihlerinde hislerine göre oy verme davranışı gerçekleştirirler. Seçim tercihlerini, grup düşünce ve davranışlarına göre grup ilişkileriyle grup üyeleri birbirlerini etkileyerek kendilerine yakın buldukları adaylara yönelecektir (Caprara vd., 2007: 609-610). Adaylarda dikkate değer kriterler; yöneticinin imajı, hemşehri olması, fiziksel görünüşü gibi özellikler göz önüne alındığında seçmenler adayların cezbedici yönlerine göre tercihlerini belirlerler (Gökçe, 1993: 95).

3.8.Kişisel Tutum ve Değerler

Psikolojik faktörler seçmenlerin düşünceleri, tutumları ve tercihleriyle değerlendirilir. Seçmen; arkadaş çevresi, üye olduğu dernekler vb. oy verme davranışı ile tutum ve değerlerini belirlemektedir (Turan, 1991: 85). Ayrıca seçmen, kişisel tutum ve değerler doğrultusunda parti lideri, parti, aday, parti ve aday siyasal katılım davranışında bulunurlar.

Seçmen davranışları, adayların reklamlarına ve bireysel özelliklerine göre şekillenmektedir. Adayın karizması, kişiliği, liderlik vasfını taşıması, ideolojisi aday imajının oluşmasında etkindir (Güllüpunar, 2010: 1). Böylece, bireyselliğin ön plana çıkmasıyla siyasal toplumsallaşma sürecinde aday ön plana çıkmıştır. Çünkü seçmen bireysel değerlere bağlı olarak tercihte bulunur. Buna göre, yukarıdaki grafikte gösterildiği üzere Şehitkamil örneği üzerinden hareketle, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına göre adayın önemli olduğu sonucu da bu durumu kanıtlamaktadır. Ancak, öncesinde parti sonrasında aday önemli iken son dönemlerde aday ve partinin birlikte önemli olduğu da bu sonuçlara göre ifade edilmektedir.

3.9. Ekonomik Faktörler

Siyasal davranış sürecinde ekonomik faktörler; toplumsal yapının tarım, sanayi ve bilgi toplumu olarak günden güne değişmesi siyasal düşünce ve tutumları da değiştirmiştir (Dursun, 2004: 237). Seçmen davranışları; ekonomik bakımdan ileri düzeyde gelişmişliğe sahip, kentli ve zengin hayatı sürdüren, farklılıkları barındıran toplumlarda siyasal katılım oldukça yüksektir. Fakat kırsal hayatın hüküm sürdüğü, ekonomik bakımdan geri kalmış toplumlarda katılım oranı düşmektedir (Huntington ve Dominguez, 1975: 43). Bu nedenle, ekonomik yapı ile siyasal katılım arasındaki bağıntı söz konusudur. Burada ekonomik faktörlerden kasıt, gelir odaklı bir değerlendirmedir.

4. Bulgular

Yerel Seçimde Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler: "Şehitkamil İlçesi Örneği" başlıklı makale çalışmasında anket yöntemi uygulanarak seçmen davranışlarını belirleyen faktörlerden hangisi ya da hangilerinin siyasal katılım sürecinde etkin olduğu analiz edilmiştir.

4.1. Araştırmanın Metodolojisi

Yerel seçimlerde seçmen davranışlarını belirleyen faktörleri tespit etmek amacıyla, Gaziantep ili Şehitkamil ilçesi seçmeni üzerinde anket tekniğine dayalı bir alan araştırması yapılmıştır. Anketin hazırlık aşamasında seçmen davranışına etki eden tüm faktörler akademik literatür taranarak sorular hazırlanmıştır.

Araştırma, 2 Eylül-10 Ekim 2023 tarihleri arasında Gaziantep'in Şehitkamil ilçesinde yapılmıştır. Seçmen vasfına sahip 18 ve üzeri yaştaki, 388 katılımcıya anket uygulanmıştır. Uygulamada tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ankete katılan seçmenlere 37 soru yöneltilmiş olup, bunların 5 tanesi çoktan seçmeli şıklardan oluşurken, 20 tanesi "Çok Önemli"den "Hiç Önemli Değil"e doğru sıralanan 5'li likert sorularından oluşmuştur. Diğer 14 soru, 'Evet', 'Hayır', 'Kararsızım' şıklarından oluşmuştur.

Araştırmanın temel soruları şunlardır:

Soru 1: Adayı belirlerken seçmen davranışlarını etkileyen faktörler nelerdir?

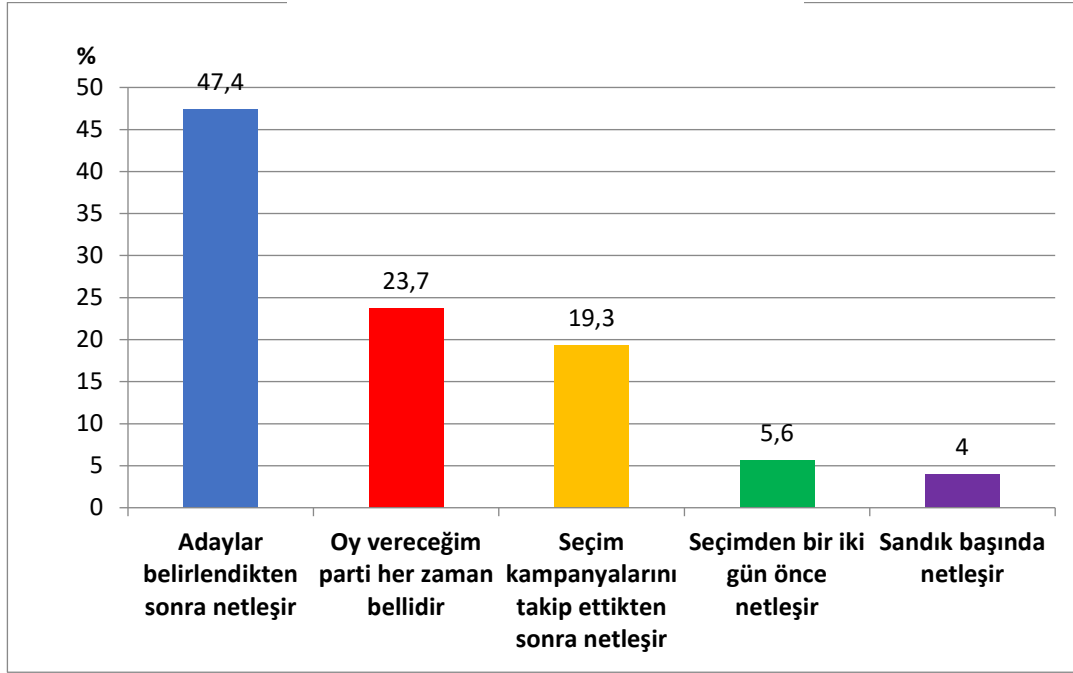
Soru 2: Seçmenler karar verirken adaya göre mi, partiye göre mi oy vermektedir?

Çalışmanın yerel seçim zamanına yakın olması ve oy verme davranışına yönelik olması seçmenlerde endişe yarattığından ankete katılım oranını azaltmışken ancak kişisel bilgilere yer verilmemesi bu oranı biraz arttırmıştır.

4.2. Analiz ve Değerlendirme

Araştırma, yerel seçimlerde seçmen davranışını belirleyen tüm faktörleri tespit etmek amacıyla yeni dönem yerel seçimi öncesinde Gaziantep ili Şehitkamil ilçesi üzerinde yapılan anket sonuçlarını içermektedir. 22 maddeden oluşan aday imajına ilişkin seçmen davranışı ölçeğine ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonuçlarına göre likert verilerine göre verilen puanlara yapılan cronbach's alpha 0,836 olarak yüksek bir değerde hesaplanmasına bağlı olarak ölçeğin güvenilir olduğu anlaşılmaktadır.

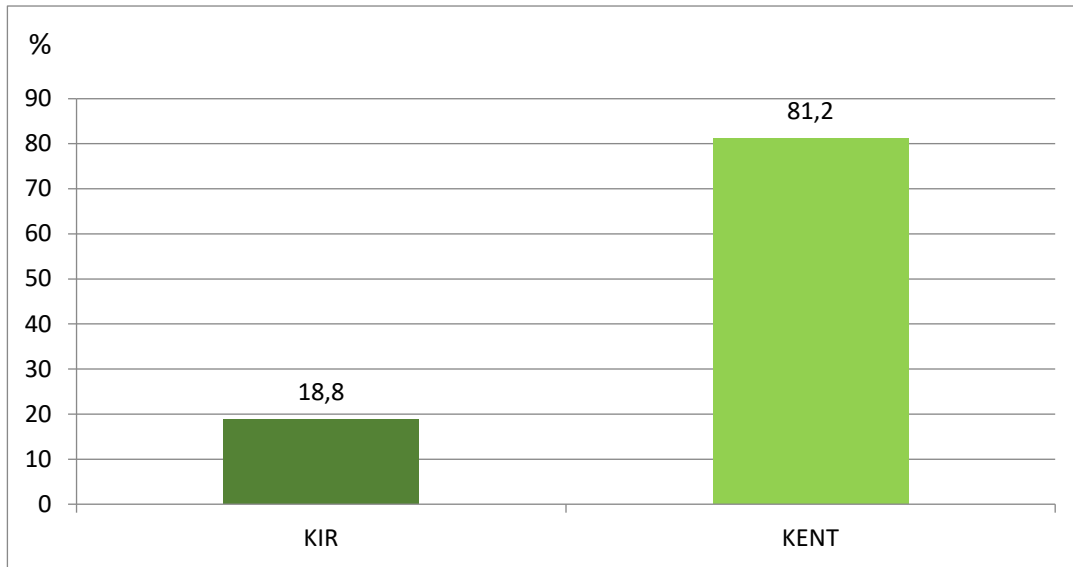
Burada katılımcılara uygulanan anket araştırmasına göre seçmen davranışı, coğrafik yerleşim, protesto oyu, etnik ve dinsel temelli oy verme, parti bağlılığı, geçmişe yönelik oy verme, eğitim, aday, kişisel tutum ve değerler ve ekonomik faktörlerden bahsedilen gelir odaklı bir analizin etkinlik derecesi araştırılmıştır. Seçmen davranışları ve seçmen davranışlarını belirleyen faktörlerden yola çıkarak yapılan anket çalışması verilerinin sonuçlarına ilişkin grafikler aşağıda gösterilmiştir:

Grafik 1. Seçmen Davranışı

Burada, Şehitkamil örneği üzerinden hareketle, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına göre oy verme davranışı yukarıdaki grafikte gösterildiği üzere 'Adaylar belirlendikten sonra netleşir' ibaresi %47.4 oranla katılımcılar, adayın son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Çünkü, seçmenler adaylara göre oy verme davranışını biçimlendirmektedir. Böylece adayların, siyasal katılım sürecinde öneminin büyük olduğu görülmüştür.

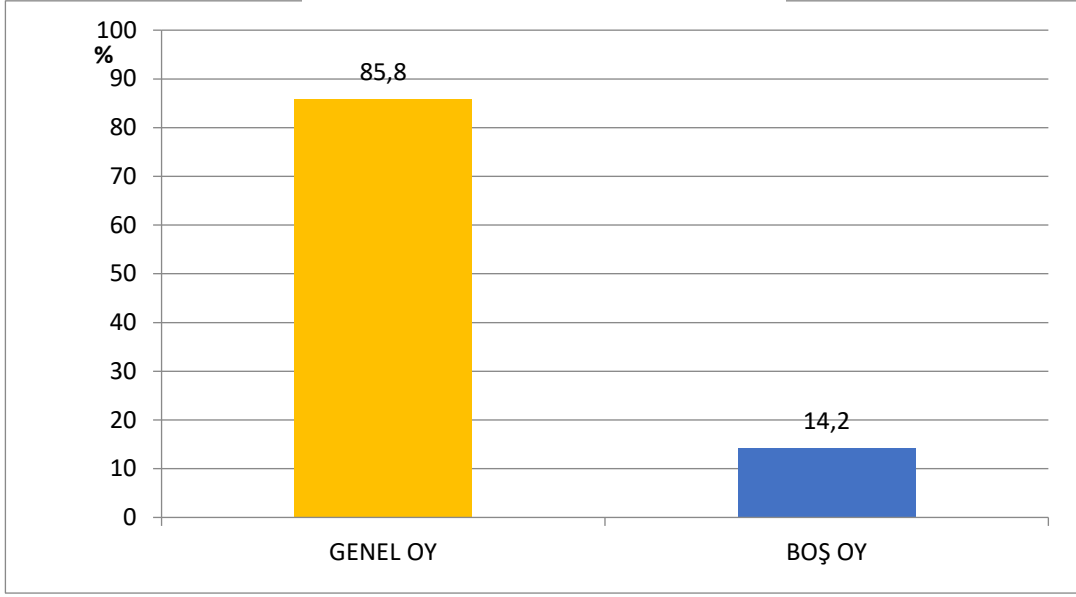
20

20

Grafik 2. Coğrafi Yerleşim

Yukarıdaki grafiğe göre, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair coğrafi yerleşim saptaması yapılmıştır. Buna göre, Şehitkamil ilçesinin %18.8'i kırdaki yaşam sürerken, %81.2 si kentte yaşam sürmektedir. Coğrafi yerleşim faktörü, modern toplumların hüküm sürdüğü kentlinin siyasal katılım oranının oldukça yüksek olduğunu kanıtlamaktadır.

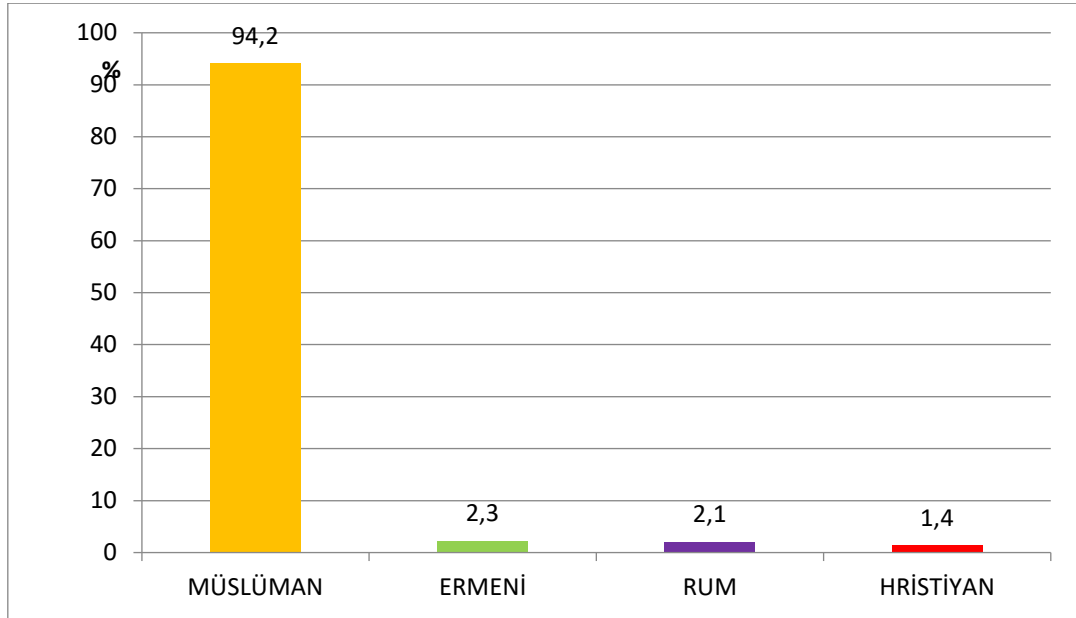
Grafik 3. Protesto Oyu

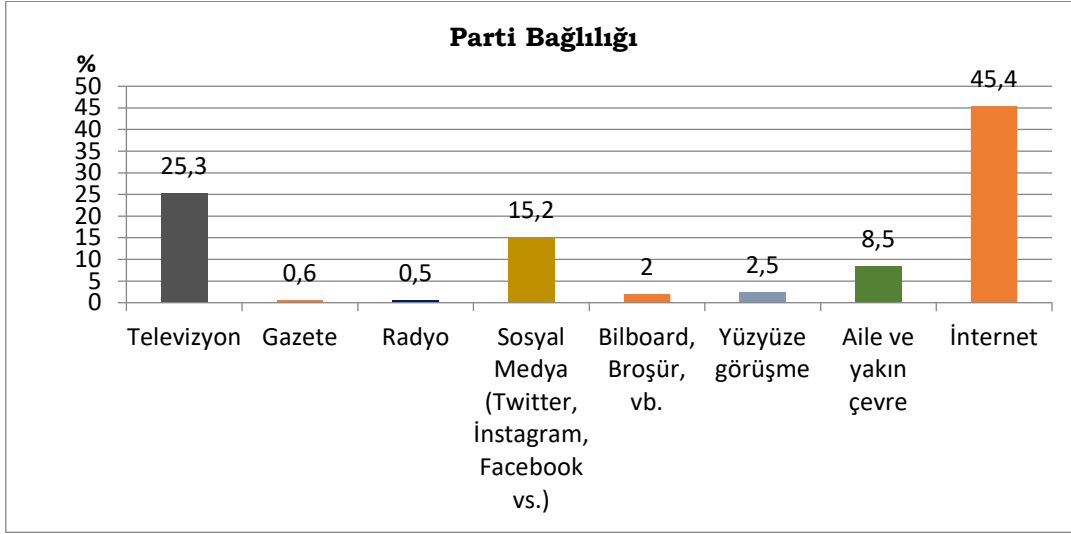
Yukarıdaki grafiğe göre, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair coğrafik yerleşim saptaması yapılmıştır. Buna göre, Gaziantep ili Şehitkamil ilçesinin %85.8'si genel oy, %14.2'si boş oy kullanmıştır. Genel oy oranı yüksek bir seviyede iken boş oy oranı ise yadsınamaz derecede yüksek orana sahiptir. Buna göre, protesto edilen oy oranının haylice önemli olduğu görülmektedir.

21

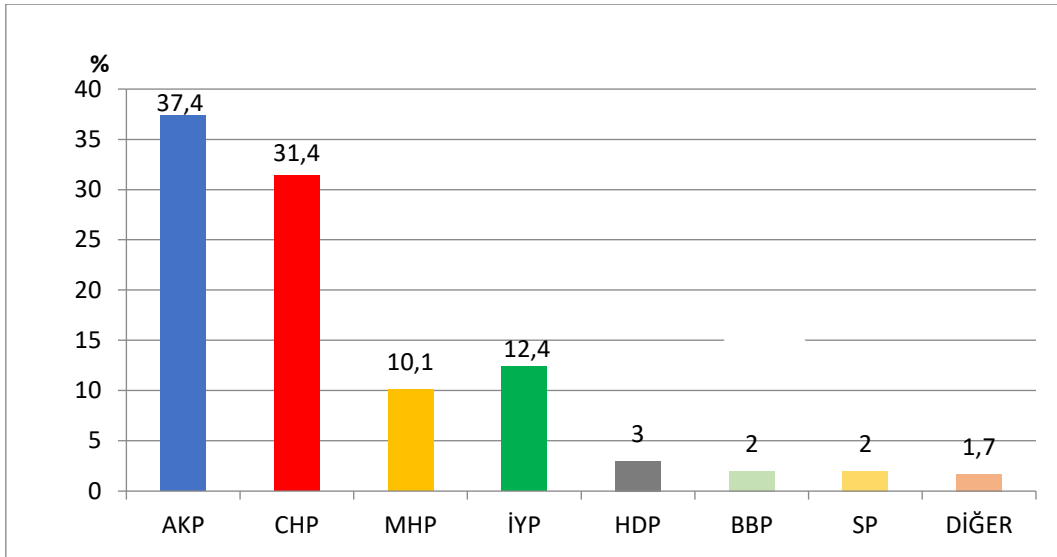
Grafik 4. Etnik ve Dinsel Temelli Oy verme

Yukarıdaki grafiğe göre, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair etnik ve dinsel temelli oy verme saptaması yapılmıştır. Buna göre, Şehitkamil ilçesinde %94.2'si Müslüman, % 2.3 Ermeni, %2.1 Rum ve %1.4 Hristiyan yaşamaktadır. Etnik ve dinsel temelli oy verme faktörüne göre Müslüman oranının yüksek olması muhafazakar partiler için önemli bir etken taşımaktadır.

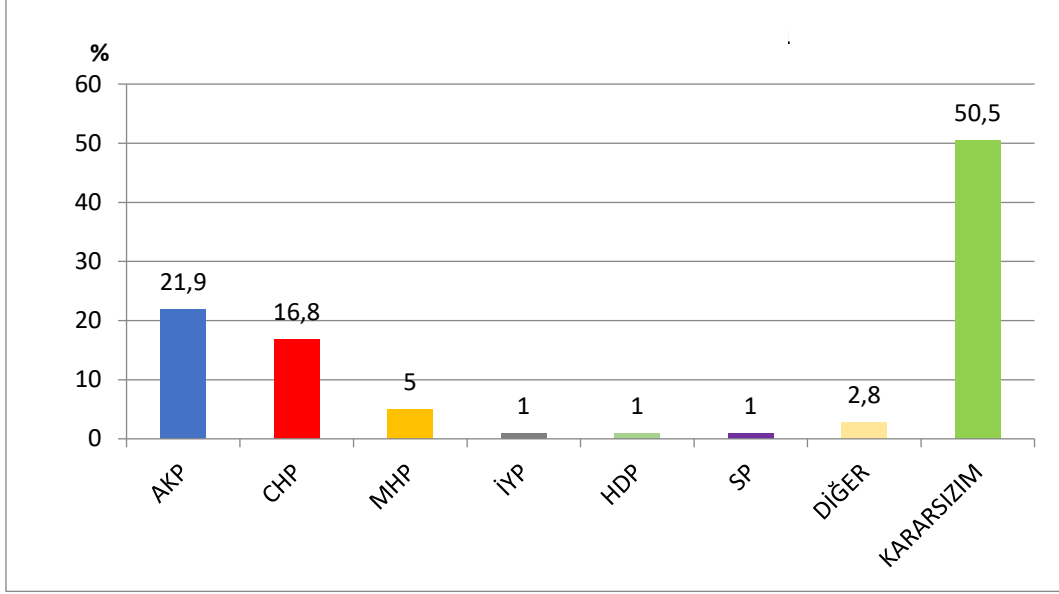
Grafik 5. Parti Bağlılığı

Yukarıdaki grafiğe göre, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair parti bağlılığı saptaması yapılmıştır. Parti bağlılığı aile, çevre ve kitle iletişim araçlarıyla ölçülmüştür. Buna göre, Gaziantep ili Şehitkamil ilçesinde ilk sırada %45.4 oranında internet ve %15.2 oranında sosyal medya kullanımı, ikinci sırada % 25.3 oranında televizyon kullanımı ve üçüncü sırada %8.5 oranında aile ve yakın çevre gelmektedir. Parti bağlılığı faktöründe internet ve sosyal medya kullanımı etkin bir şekilde varlığını sürdürüp seçmen davranışını biçimlendirmektedir.

Grafik 6. 2019 Yerel Seçim Sonuçları

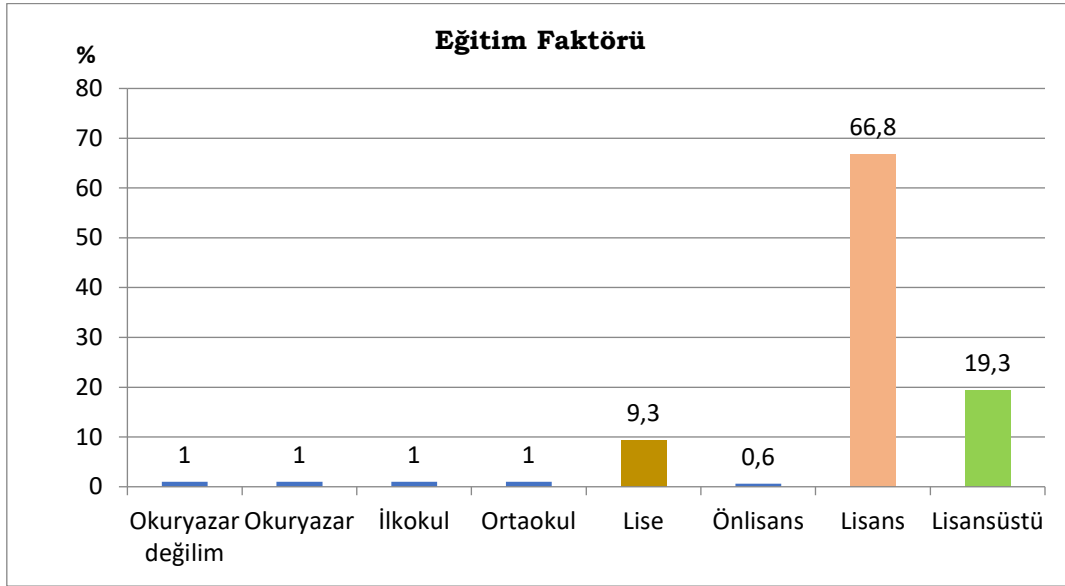
Yukarıdaki grafikten anlaşıldığı gibi, yapılan anket araştırması ile 2019 yılına dair yerel seçim sonuçlarına yönelik sorular yöneltilerek seçmenlerin 2019 yerel seçim tercihleri anket araştırması ile belirlenmiştir. Bu sonuçlara dair geçmişe yönelik oy verme saptaması yapılmıştır. Buna göre, Şehitkamil ilçesinin %37.4' i AKP'ye oy verirken %31.4'ü CHP'ye oy vermiştir. Geçmişe yönelik oy verme faktöründe aday ya da partinin seçmen menfaatlerine hizmet etmiş olması önemlidir. Bu bağlamda, seçmen davranışının yeni seçim döneminde yerel seçim öncesine dair araştırma yapmak gerekecektir. . Böylece, katılımcılara uygulanan anket araştırmasında geçmişe yönelik oy verme faktörünün ne derece etkin olduğu araştırılmıştır.

Grafik 7. Yeni Dönem Yerel Seçim Araştırması

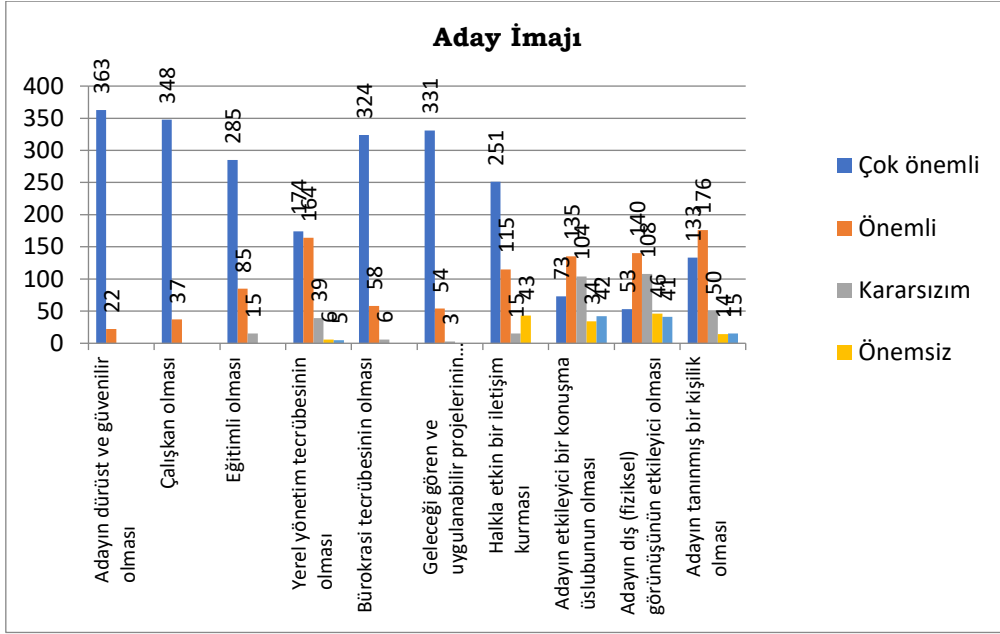
2019 yerel seçim anket araştırmasından yeni dönem yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair geçmişe yönelik oy verme saptamasına göre Şehitkamil ilçesinde yaşayanların yarısı %50.5'i 'Kararsızım' yanıtı verirken, % 21.9'u AKP ve %16.8'i CHP'ye oy vermek istediklerini izah etmiştir. Buna göre, geçmişe yönelik oy verme faktörü ile seçmen memnuniyetinin sağlanıp sağlanmadığı açıkça görülmektedir.

Grafik 8. Eğitim Faktörü

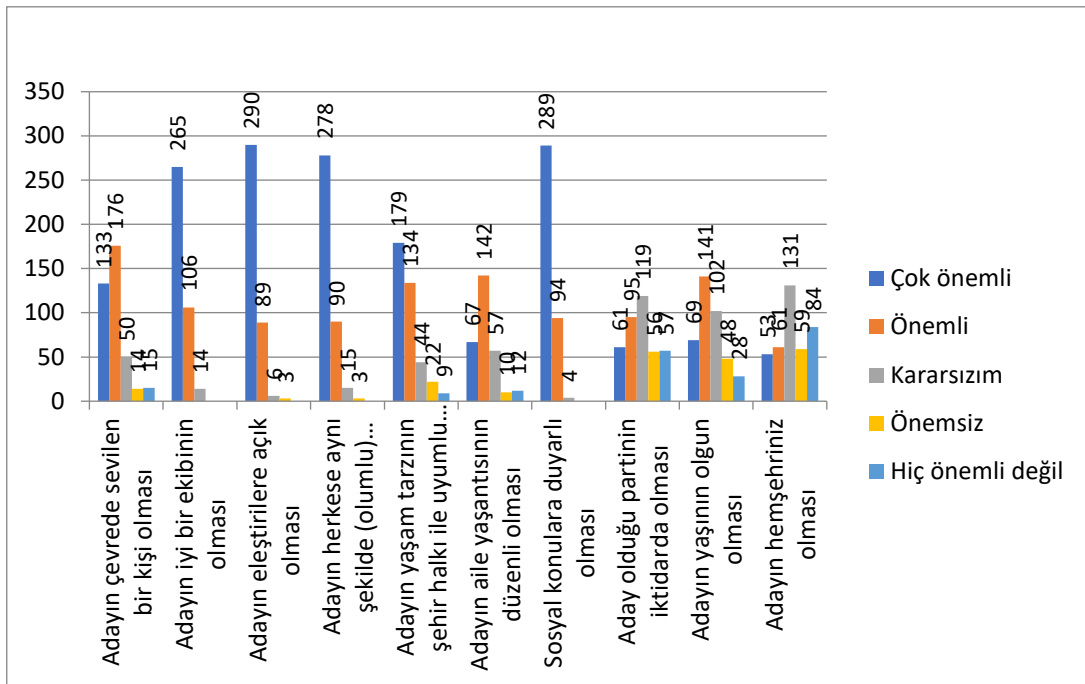
Yukarıdaki grafiğe göre, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair eğitim saptaması yapılmıştır. Buna göre, Şehitkamil ilçesinin % 66.8'i lisans, %19.3 lisansüstü ve %9.3 lise düzeyinde eğitim alanlardır. Eğitim, seçmen davranışını şekillendirmede önemli bir etkindir. Buna bağlı olarak, eğitimin siyasal katılım sürecinde siyasal davranışı biçimlendirdiği görülmektedir.

Grafik 9. Aday İmajı

Adaylar yeni projeler üreten, çalışkan, dürüst, halk içinden biri olarak inovatif imajlar oluşturmaya çalışırlar (Devran, 2003: 206). Bunun yanı sıra siyasal süreçte adayın fiziksel görünümü ve sözsüz iletişimi güvenilir, eğitilmiş, bürokratik tecrübelerinin olması gibi birçok özellik seçmen davranışını yönlendirmektedir (Sennett, 2002: 365). Fiziksel görünümünden kasıt, jest ve mimiklerin kullanıldığı beden dilinin önemidir. Böylece aday imajı şekillenmektedir. Buna bağlı olarak, katılımcılara uygulanan anket araştırmasına göre aday faktörünün ne derece etkin olduğu araştırılmıştır.

Grafik 10.Aday İmajı II

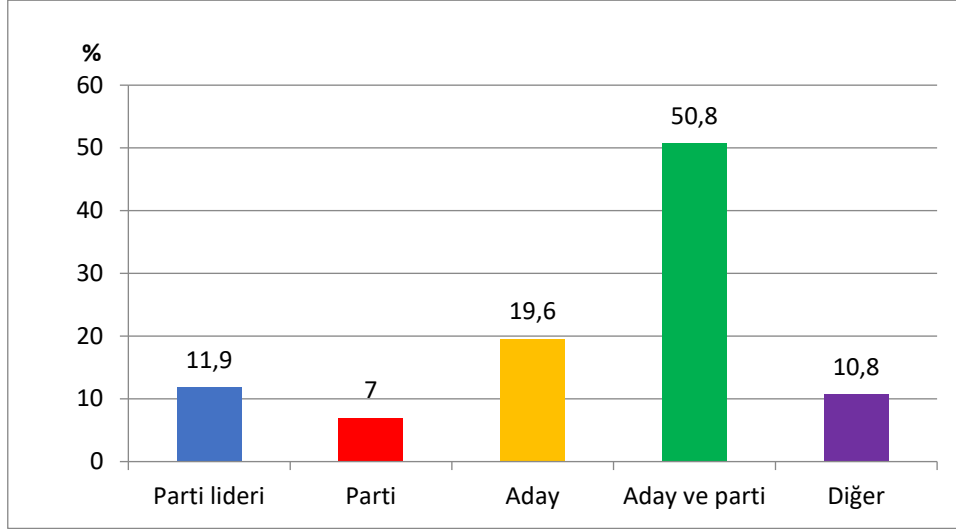

Yukarıdaki grafiklere göre, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair aday imajı saptaması yapılmıştır. Buna göre 'çok önemli, önemli, kararsızım, önemsiz ve hiç önemli değil' şeklinde 5'li likert ölçeği ile sonuçlara ilişkin bilgilere varılmıştır.

Adayın dürüst ve güvenilir olması, çalışkan olması, eğitilmiş olması, yerel yönetim ve bürokrasi tecrübesinin olması, geleceği gören ve uygulanabilir projelerinin olması, halkla etkili bir

iletişim kurması, adayın iyi bir ekibinin olması, eleştirilere açık olması, herkese aynı şekilde olumlu yaklaşması, yaşam tarzının şehir halkıyla adapte edilebilir olması, aile yaşamının düzenli olması ve sosyal konulara duyarlılığı önemli olduğundan 'Çok önemli' ölçeğiyle ifade edilmiştir. Buna göre, yukarıdaki çalışma doğrultusunda adayın dürüst ve güvenilir olması 363 kişi için, çalışkan olması 348 kişi için, geleceği gören ve uygulanabilir projelerinin olması da 331 kişi için, bürokrasi tecrübesinin olması 324 kişi için önem arz ettiği saptanmıştır.

Grafik 11. Kişisel Tutum ve Değerler

Yukarıdaki grafiğe göre, seçmen davranışının yerel seçim öncesi anket araştırması sonuçlarına dair kişisel tutum ve değerler saptaması yapılmıştır. Buna göre, Şehitkamil ilçesinde yaşayanların %50.8' i aday ve parti, % 19.6'sı aday ve %11.9' u parti liderinin önemine vurgu yapmıştır. Kişisel tutum ve değerler faktörü kapsamında önceki dönemlerde adaya vurgu yapılırken artık aday ve partinin önemine işaret edilmektedir.

Sonuç

Seçmen davranışı, seçmenin düşünce ve tutumlarıyla toplumsal yaşamı şekillendirmek üzere gerçekleşen bir süreçtir. Seçmen davranışı, siyasi bir hak ve ödev olmasının yanında halkın yönetim sürecine dahil olması ile demokratik bir katılım sürecini sağlamış olur. Seçmen siyasal katılım sürecinde aktif bir rol alarak yönetim politikası ve yöneticilerin seçiminde önemli bir rol oynamıştır.

Seçmen davranışları kuramsal modeller vasıtasıyla incelenmiştir. Bu modelleri sosyolojik, psikolojik, rasyonel tercih, sezgisel oy verme ve siyasal pazarlama modelleri olarak sıralamak mümkündür. Bu modeller, direkt veya dolaylı bir şekilde seçmen davranışlarının incelenmesinde etkili olmuştur. Seçmen düşünce ve davranışları, her bir model kriterine bağlı olarak değişkenlik gösterse de etkin bir şekillendirme sağlamıştır. Tüm bu modeller ile seçmen davranışları farklı şekillerde belirlenmektedir. Bunun yanında coğrafik yerleşim, protesto oyu, etnik ve dinsel temelli oy verme, parti bağlılığı, geçmişe yönelik oy verme, eğitim, aday faktörü, kişisel tutum ve değerler, ekonomik faktörler de seçmen davranışlarının biçimlenmesinde etkisini göstermiştir. Her bir faktör, seçmen tercihini yönlendirerek siyasal katılım sürecini etkilemiştir. Bu bağlamda, seçmen davranışları siyasal katılım süreciyle etkilenmiş ve siyasal süreci belirlemiştir.

Katılımcılara yöneltilen anket araştırması sonuçlarına göre, siyasal katılım sürecinin ele alındığı Gaziantep ili Şehitkamil ilçesinde kentte yaşayan, aktif oy kullanan kişi sayısının yüksek oranda olmasıyla, internet, televizyon, sosyal medya kullanımının etkisiyle seçmenin davranışını şekillendiren bir siyasal katılım sürecinden bahsetmek mümkündür. Özellikle grafiklerden de anlaşıldığı üzere geçmişe yönelik oy verme ile ilgili olarak 2019 yerel seçimlerine göre AKP'nin oy oranı yüksek iken yeni dönem yerel seçim öncesinde seçmen davranışlarında yüksek oranda kararsızlık yaşandığı görülmektedir. Bununla ilgili olarak, yapılan anket araştırması sonuçlarına göre seçmenlerin hangi aday ya da partinin yönetime gelmesi hususuyla ilgili belirsizlik yaşadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, sözü edilen seçmen davranışlarını belirleyen kuramsal modellerden, seçmenler sezgisel oy verme modeline göre hisleriyle oy verme

davranışını gerçekleştirirler. Bu anlamda seçmenler, sezgileriyle hareket ederek adaylarda olması gereken özelliklere dikkat çekerek seçmen davranışını etkileyen aday imajı faktörüne önemle vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Sezgisel oy vermenin yanı sıra rasyonel tercih modelinden de yararlanılması önemli bir diğer ayrıntıdır. Çünkü, rasyonel tercih modeli esas alınması hedeflenen bir modeldir. Dolayısıyla, duygulardan ziyade seçmenler, adayların problemlere yönelik tutumlarını temel amaç edinerek oy verme davranışında bulunursa daha anlamlı ve daha sağlıklı bir sonuç elde edilebilir. Ayrıca, seçmen davranışlarını belirleyen faktörlerden aday imajına vurgu yapılarak adayın dürüst ve güvenilir olması, çalışkan olması, eğitilmiş olması, geleceği gören ve uygulanabilir projelerinin olması, halkla etkili bir dialog kurması, eleştirilere açık olması, yaşam tarzının şehir halkıyla adapte edilebilir olması gibi bir adayda bulunması gereken özellikler kadar kişisel tutum ve değerler faktörünün de yer aldığı aday ve partinin ikisinin birlikte önemini yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, seçmenler için adayın belirgin pozitif bir görünümüne sahip olmasının önem arz ettiği de gözlemlenmiştir. Yani, diğer çalışmalarda da belirtildiği gibi seçmen davranışlarını belirleyen faktörlerden aday imajı faktörünün etkinliği söz konusu olmuştur. Anket araştırması sonuçlarına dayanarak yapılan değerlendirmelere göre seçmenler tarafından, kişisel tutum ve değerlerin önem arz ederek kuramsal model olan sosyolojik modelde açığa çıkmıştır. Sosyolojik model; arkadaş, çevre gibi belli bir yakınlık içinde olan gruplar şeklinde oy verme davranışıyla gerçekleştirilerek seçmen davranışlarını etkilemiştir.

Sonuç olarak, seçmen davranışlarına bakıldığında seçmen davranışlarını belirleyen kuramsal modellerden aday imajını temel alan sezgisel oy verme modeli ve grup tercihinin temel alan sosyolojik modele yakınlık karşımıza çıkmaktadır. Seçmen davranışları, yapılan çalışmalarda siyasal pazarlama modeline göre daha çok belirlenirken, yapılan bu anket çalışmasına göre Gaziantep ili Şehitkamil ilçesi bağlamında sezgisel ve sosyolojik model öne çıkmaktadır. Bu iki modelin yeterli olmayıp ortak yararın öngörüldüğü, daha akılcı ve problemlerin daha etkin ve daha hızlı çözümü için rasyonel tercih modelinin öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir. Böylece, Gaziantep ili Şehitkamil ilçesindeki seçmen davranışlarını belirleyen kuramsal modellerden ve faktörlerden ne derece etkilendiği somutça ifade edilmiştir.

- Adida, C., Gottlieb, J., Kramon, E., McClendon, G. (2019), "Response Bias in Survey Measures of Voter Behavior: Implications for Measurement and Inference", *Journal of Experimental Political Science*, p. 2.
- Aktan, C. C., Dileyici, D. (2001), "Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Yöntemleri", *Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Dergisi*, C1(1), s. 12-15.
- Ayata, A. G., Ayata, S. (2002), *Ethnic and Religious Bases of Voting, Politics, Parties & Elections in Turkey* (Ed. S. Sayarı ve Y. Esmer), Lynne Rienner, London, s. 139.
- Brady, H. E., Sniderman, P. M. (1985), "Attitude Attribution: A Group Basis for Political Reasoning", *American Political Science Review*, Vol: 79, p. 1061-1062.
- Campbell, A. (1960), *The American Voter*, John Wiley, New York, p. 58.
- Canöz, K. (2010), "Seçmen Tercihinde Aday İmajının Rolü: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Öncesinde Konya Seçmeni Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(2), s. 100.
- Caprara, G. V., Vecchione M., Barbaranelli, C., Fraley, R. C. (2007), "When Likeness Goes with Liking: The Case of Political Preference", *Political Psychology* Vol: 28 (5), p. 609-610.
- Clemente, M. N. (1992), *The Marketing Glossary*, Amocon, New York, p. 5-6.
- Çaha, Ö. (2008), *Türkiye'de Seçmen Davranışı ve Siyasi Partiler*, Ankara: Orion Kitabevi, s. 2.
- Çukurçayır, M. A. (2006), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Konya: Çizgi Kitabevi, s. 93.
- Devran, Y. (2003), *Siyasal Kampanya Yönetimi*, İstanbul: And Yayınları, s. 206.
- Dilber, F. (2012), "Seçmenlerin Kitle İletişim Araçlarından Aldığı Siyasal İçerikli Bilgilerden Etkilenme Düzeyi: Karaman İli Seçmenleri Üzerine Bir Alan Araştırması", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C1(4), s. 84.

- Dursun, D. (2004), Siyaset Bilimi, İstanbul: Beta Yayınları, s. 237-244.
- Gülmen, Y. (1979), Türk Seçmen Davranışı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları İstanbul: Güryay Yayıncılık, s. 19-41.
- Güllüpnar, H. (2010), Siyasal İletişim ve Aday İmajı, Konya: Eğitim Kitabevi, s.1, 83.
- Gökçe, O. (1993), "Siyasal İletişim ve Televizyon", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1 (1), s. 95.
- Heywood, A. (2007), Siyaset, Ankara: Adres Yayınları, p. 350,352.
- Huntington, S., I. Dominguez, J. I. (1975), Siyasal Gelişme, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara: Siyasal İlimler Derneği Yayınları, s.43
- Johnson, R., Pattie, C. (2001), "Dimensions of Retrospective Voting: Economic Performance, Public Service Standarts and Conversative Party Support at the 1997 British General Election", Party Politics, Volume:7, p. 469-471.
- Kalaycı, İ. (1999), Seçim Ekonomisi ya da Siyasal Konjonktür: 18 Nisan Seçimleri Üzerine Kısa Bir Not, Banka & Ekonomik Yorumlar, C: 36, No: 1-2, s. 29-30.
- Kalender, A. (2000), Siyasal İletişim-Seçmenler ve İkna Stratejileri, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, s.51-57.
- Kalender, A. (2005), Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri, Konya: Çizgi Yayınları, s. 77.
- Lewis-Beck, M. S., Paldam M. (2000), "Economic Voting: An Introduction", Electoral Studies. Vol: 19, p.113- 114.
- Mucuk, İ. (2009), Pazarlama İlkeleri, İstanbul: Türkmen Kitabevi, s. 3.
- Özer, İ., Meder, M. (2008), Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı, İstanbul: Ege Yayınları, s. 30.
- Özsoy, O. (2002), Türkiye'de Seçmen Davranışları ve Etkin Propaganda, İstanbul: Alfa Basım Yayınları, s.86.
- Polat, F. (2009), Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli İli Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, s. 116.
- Pomper, G. (1992), Voters And Parties, Transaction Publishers, New Brunswick, p. 114.
- Sennett, R. (2002), Kamusal İnsanın Çöküşü, (Çev. Serpil Durak-Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, p. 365.
- Sniderman, P., Brody, R., Tetlock, P. (1991), Reasoning and Choice: Explorations in Political Psychology, Cambridge University Press, UK, p. 143.
- Temizel, M. (2012), Türkiye de Seçmen Davranışlarında Sosyo -Psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik bir Çalışma, Doktora Tezi, s. 114.
- Turan, İ. (1991), Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İstanbul: Der Yayınları, s.78-85.

Araştırma Makalesi

KADINA DUYARLI BELEDİYECİLİK HİZMETLERİNE DAİR İKİ FARKLI UYGULAMA: ANKARA VE GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ¹

Asena Tuğçe Şekerci
Hacettepe Üniversitesi
tugcesekerci@outlook.com
orcid: 0000-0002-4212-1463

Ahu Sumbas
Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
ahusumbas@yahoo.com
orcid: 0000-0003-0944-4751

Özet

Bu çalışmanın amacı, kadına duyarlı belediyecilik ile öne çıkan Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin 2019-2022 dönemi arasındaki kadına yönelik hizmetlerini kadına duyarlı belediyecilik yaklaşımı çerçevesinde inceleyerek değerlendirmektir. Buradan hareketle çalışmada, Türkiye'de "kadına duyarlı belediyecilik uygulamalarının içeriği nedir ve bu uygulamalardaki farklılıkları belirleyen temel değişken nedir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışma, doküman analizine ve derinlemesine mülakat üzerine kurulu nitel bir araştırmaya dayanmaktadır. Elde edilen veriler "Kadınlara Yönelik Kentsel Hizmetler, Yerel Eylem Planları ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe ve Kadına Yönelik Şiddet" olmak üzere üç alt başlıkta analiz edilmiştir. Sonuç olarak, belediye yönetimlerinin kadın ve erkek eşitliği konusundaki politik yaklaşımlarının hizmetlerin çerçevesini belirleyen ana değişkenlerden bir tanesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadına duyarlı belediyecilik uygulamalarında kadını merkezine alan hizmet modelinin desteklenebilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğine dair politik değerler motivasyona sahip olunmasının, buna yönelik bir yol haritasının oluşturulmasının ve belediye için toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmalarının yapılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadına Duyarlı Belediyecilik, Toplumsal Cinsiyet, Eşitlik Politikaları.

¹ Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

TWO DIFFERENT EXAMPLES OF WOMEN-SENSITIVE MUNICIPAL SERVICES: ANKARA AND GAZİANTEP METROPOLITAN MUNICIPALITIES

Asena Tuğçe Şekerci

Hacettepe University

tugcesekerci@outlook.com

orcid: 0000-0002-4212-1463

Ahu Sumbas

Associate Professor, Hacettepe University

ahusumbas@yahoo.com

orcid: 0000-0003-0944-4751

Abstract

The aim of this study is to examine the services provided for women between 2019 and 2022 by the Ankara Metropolitan Municipality and the Gaziantep Metropolitan Municipality, both of which are recognized for their women-sensitive approaches to municipal governance. The research seeks to address the following question: "What is the content of gender-sensitive municipal governance practices in Turkey, and what is the key variable that determines the differences in these practices?" This study is qualitative, relying on document analysis and in-depth interviews. The results were analyzed under three subheadings: "Urban Services for Women," "Local Action Plans and Gender-Sensitive Budgeting," and "Violence Against Women." The findings indicate that the political stance of municipal governments on gender equality is a critical variable in shaping the framework of services. Therefore, implementing women-sensitive municipal practices requires an initial commitment to women-centered services and gender equality, alongside a clear road map and gender-sensitive budgeting.

Keywords: Women-friendly municipality, Gender, Equality policies.

Giriş

Bu çalışmanın amacı kadına duyarlı belediyecilik anlayışı ve uygulamalarını, son iki seçim döneminde Türkiye’de yerel yönetimlerde hâkim ana iki parti olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tarafından yönetilen Gaziantep ve Ankara Büyükşehir Belediye örnekleri üzerinden incelemektir. İki belediyenin bu tür hizmetlerindeki farklılık ve benzerlikleri belirleyerek ve bu hizmetlerin ve politikaların içeriğini belirleyen temel motivasyon kaynaklarını anlamaya çalışmaktır. Bu doğrultuda Türkiye’de kadına duyarlı belediyecilik anlayışının belediye uygulamalarına nasıl yansıdığı iki farklı örnek üzerinden değerlendirilerek bu anlayışın başarılı uygulanabilmesi için Türkiye özelinde hangi değerler üzerine şekillenmesi gerektiğine dair bir tartışma yapılmaktadır.

Zamanla değişen ve gelişen ihtiyaçlar sonucunda belediyelerin faaliyet kapsamı genişleyerek kadına duyarlı belediyecilik anlayışı ve uygulamaları da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu anlayışı destekleyecek hukuki adımların, programların ve projelerin yaygınlaşmasıyla birlikte literatürde de yaygın olarak kullanılan kadın dostu kentlerin oluşturulması için belediyelerin sorumluluk alanları da genişlemiştir. Kadın dostu kent anlayışı ile birlikte kadınların ve kız çocuklarının herhangi bir şiddete maruz kalma korkusu yaşamadan kamusal alanları

kullanabileceği, şiddetin önüne geçildiği, cinsiyete dair ayrımcılık yapılmayan, her alandaki haklarının güvence altına alındığı, kadınların ve kız çocuklarının çıkarlarının ve ihtiyaçlarının karar alma mekanizmalarında adil ve eşit bir şekilde temsil edildiği bir şehir yaşamı hayal ediliyor (UN Women, 2011). Bu çerçevede hem dünyada hem de Türkiye’de çeşitli çalışmalar yapılarak kadın dostu belediyecilik anlayışı güçlenmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bu çalışma kapsamında Gaziantep ve Ankara Büyükşehir Belediyelerinin araştırma için seçilmesinin temel nedeni, bu belediyelerin, 2019 yerel seçim sonuçlarına göre Türkiye’deki belediyelerin çoğunluğunu kazanan biri iktidar, biri ana muhalefet partisi olan AKP ve CHP tarafından yönetilmesidir. Bu partilerin 2024 Mahalli Seçim sonuçlarına göre de en çok belediye başkanlığı ve meclis üyesi kazanan partiler oldukları eklenmelidir. Ayrıca bu belediyelerin, kadın çalışmaları konusunda da ismi sıklıkla dile getirilen belediyeler olmaları bir diğer nedendir². Türkiye’de belediye yönetimlerinin toplumsal cinsiyet konusundaki yaklaşımlarının kadınlara yönelik hizmet tercihlerini ve bunların içeriklerini etkilediği düşünülmektedir. Bu açıdan, amaçlı örnek analizinin, ilgili belediyelerin benzerlikleri ve farklılıklarını etkileyen değişkenleri ortaya çıkarmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Nitekim Ertugal ve Bagdadi, (2023)’in İzmir’deki ana muhalefet partileri tarafından yönetilen belediyeler üzerine yapıları çalışmanın verileri de bu argümanı doğrular niteliktedir. Bu makalenin, sunduğu verilerle Türkiye’de hem kadın çalışmaları hem de yerel yönetimler alanına katkı sunulabileceği düşünülmektedir.

Bu çerçevede belirlenen iki belediyenin 2019-2022 dönemi arasındaki kadına yönelik hizmetleri, ilgili belediyelerin, yazılı-online bülten ve yayınları, faaliyet raporları incelenmiştir. Ayrıca Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB) Kadın Danışma Merkezi bünyesinde çalışan üç personel ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (GBB) Kadın Girişimci Destek Merkezi Genel Koordinatörüyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunlara destek veri olarak, İnsanca Yaşam ve Demokratik Toplum Derneği Deneyim Paylaşım Toplantısına katılım sağlanarak Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyelerinin kadına yönelik hizmetleri üzerine verdikleri detaylı konuşma verilerinden katılımcı olarak not alınmış ve bunlardan da yararlanılmıştır.

Söz konusu çalışma; araştırmanın yöntem ve araştırma bilgilerini anlatan ilk bölümden sonra kadına duyarlı belediyecilik anlayışını, tarihsel gelişimi ve kuramsal arka plan temelinde kısaca ele almaktadır. Ardından makalenin araştırma bulgularını ve değerlendirmesini içeren “Kadına Duyarlı Belediyecilik Hizmetlerine Dair İki Farklı Uygulama: Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri” başlıklı bölümünde iki farklı belediyenin kadınlara yönelik faaliyetleri, literatürde yaygın olarak kullanılan kent hizmetleri, yerel eşitlik eylem planları ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, kadına yönelik şiddet şeklindeki üç tema altında ele alınarak analiz edilmiştir. İki belediyenin faaliyetleri temelindeki değerlendirmeler sonucunda, kadınlara güçlendirici ve destekleyici faaliyetleri yürüten bir belediyenin kadına duyarlı bir belediye olabilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışını anaakımlaştırılmasının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır. Toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalarının yaygınlaşmasını hedefleyen ve temeli feminist teoriye dayanan ve çeşitli politika stratejilerini kapsayan geniş bir anlayıştır (Walby, 2005: 466; Eveline ve Bacchi, 2010: 109-132). Bu çalışmada da toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması, Molyneux (1985) tarafından kategorize edilen toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçları temel alan bir politika geliştirme sürecini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, Molyneux’in uzun dönemde bireysel ve toplumsal dönüşümü destekleyecek *stratejik ihtiyaçlar* ve kısa dönemde destekleyici uygulamaları içeren *pratik ihtiyaçlar* tespit edilerek toplumsal cinsiyet eşitliği

² 2019 Yerel Seçim sonuçlarına göre 30 büyükşehir belediyesinin 15’inin AKP ve 11’inin ise CHP arasında dağılmıştır. 2024 Yerel Seçim sonuçlarına göre ise AKP 12, CHP 14 büyükşehir belediyesinde belediye başkanlığını kazanmıştır. Gaziantep ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri aynı parti ve belediye başkanları tarafından yönetilmeye devam etmektedir.

Kadına Duyarlı Belediyecilik Hizmetlerine Dair İki Farklı Uygulama: Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri
Two Different Examples Of Gender-Sensitive Municipal Services: Ankara And Gaziantep Metropolitan Municipalities
uygulamalarının, belediyelerin karar alma mekanizmalarında anaakımlaştırılmasından söz edilmektedir.

1. Yöntem ve Araştırma Bilgileri

Bu makalenin amacı, Türkiye'deki kadına duyarlı belediyecilik anlayışının uygulamadaki yansımalarını Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri örnekleri üzerinden incelemek ve buna dair uygulamadaki farklı yaklaşımların arka planını ortaya koyabilmektedir. Türkiye'de kadına duyarlı belediyecilik anlayışının uygulamada nasıl ele alındığı ve tanımladığı, özellikle belediye yönetimlerinin toplumsal cinsiyet konusundaki yaklaşımlarına göre farklılaşmaktadır (Ertugal & Bagdadi, 2023). Türkiye'de AKP ve CHP toplumsal cinsiyet konusunda iki farklı parti söylemi ve yaklaşımı olan partilerdir. AKP kadın ve erkekler arasındaki eşitlik ilişkisini adalet kavramı çerçevesinde tanımlamayı tercih ederken (Koyuncu & Özman 2019), CHP'in toplumsal cinsiyet eşitlik kavramı üzerinden bir politik duruşu tercih ettiği ifade edilebilir. Bu açıdan bu iki siyasi parti tarafından yönetilen ve kadınlara yönelik hizmet ve uygulamaları ile öne çıkan belediyelere dair karşılaştırmalı bir vaka çalışması yapılmıştır. Bu kriterler temelinde çalışma kapsamında karşılaştırmalı örnek belediyeler olarak Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri seçilmiştir. Ayrıca Sumbas & Koyuncu'nun (2019) ve Ertugal & Bagdadi'nin (2023) çalışmaları Türkiye'de belediyelerin kadınlara yönelik hizmet ve politika çerçevesini belediye başkanlarının bu konudaki yaklaşımının da etkilediğini göstermektedir. İki belediyenin belediye başkanlarının, Mansur Yavaş ve Fatma Şahin, popülerliği ve bu iki belediye başkanının kadınlara yönelik hizmetler sunma konusunda bir irade ortaya koymaları da bu iki belediyenin seçilmesinin bir diğer nedenidir. Aile ve Sosyal Politikalar eski bakanı ve Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin'in kadın belediye başkanı olması açısından da dikkate değer bir örnek olduğu belirtilmelidir.

2019 yerel seçimlerinden önce AKP yönetiminde olan birçok büyükşehir belediyesinin CHP yönetimine geçmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikaların özellikle CHP'li belediyelerde yaygınlaşmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerde önemli bir değişime neden olan 2019 Yerel Seçimleri, araştırmanın başlangıç yılı olarak belirlenmiştir. Ayrıca, araştırma, 2024 Yerel Seçimlerinden önce gerçekleştiğinden bu dönemi ele almamaktadır ve 2019 Yerel Seçimlerinin ardından GBB ve ABB'nin kadına yönelik faaliyetlerinin incelenmesi şeklinde sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, 2019 Yerel Seçimlerinden sonraki dönemde iki belediyenin kadınlara yönelik hizmetleri incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Bu makale çalışması, birincil verileri içeren doküman analizi ve derinlemesine mülakat üzerine kurulu nitel bir araştırmadır. Bu kapsamda öncelikli olarak ABB'nin ve GBB'nin 2019-2022 dönemi arasındaki kadına yönelik hizmetleri faaliyet raporları, yazılı ve online bülten ve yayınları temelinde incelenmiştir. Aşağıdaki Tablo 1'de nitel içerik analiziyle incelenen dokümanların detaylı listesi paylaşılmaktadır.

Tablo 1 İçerik Analizi Yapılan Dokümanlar

Ankara Büyükşehir Belediyesi	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
Sosyal Hizmetler ve Kadın Çocuk Bültenleri	2019 Mali Yılı Performans Raporu
Mor Haritam Projesi (https://morharitam.ankara.bel.tr/)	2019, 2020, 2021 ve 2022 Mali Yılı Performans Programı
Yerel Eşitlik Eylem Planı 2021-2024	Stratejik Plan 2020-2024
Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020 / Tamamlanmış Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020	2020 Faaliyet Raporu
Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü Yıllık Rapor (2020 ve 2021)	Kadın Girişimci Destek Merkezi Projesi https://kagidem.com/
2019, 2020 ve 2021 Yılları Bütçe Giderlerinin Kurumsal Sınıflandırılması Tabloları	Kadın Girişimci Destek Merkezi Projesi https://kagidem.com/ Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları https://www.gasmek.org.tr/
Sığınma Evlerinin Kuruluşu (Yasal Çerçeve)	
2019-2022 Kadın Çalışmaları Raporu	Belediye Basını
2022 Mali Yılı Bütçesi	

Buna ek olarak, ABB Kadın Danışma Merkezi'nden üç kişiyle, GBB Kadın Girişimci Destek Merkezi'nden ise bir kişiyle derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Her iki belediyeden de daha çok katılımcı ile mülakat talep edilmesine rağmen belediye personeli ve yöneticilerinin yoğunlukları dolayısıyla dönüş alınabilen tüm kişilerle mülakatlar yapılabilmektedir. Bu durum araştırmanın bir kısıtı olarak not alınmalıdır, ancak doküman analizi ana veri kaynağı olduğundan mülakat verileri bunların değerlendirilmesinde destek sunmuştur. ABB katılımcılarının talebi üzerine isimleri paylaşılmamış ve katılımcılar K1, K2 ve K3 olarak kodlandırılmıştır. GBB Kadın Girişimci Destek Merkezi Genel Koordinatörü Nihal Sabak'ın onayı alınarak bir kodlama yapılmamıştır. Derinlemesine görüşmeler Covid-19 salgını sebebiyle hem araştırmacının hem de katılımcıların sağlığını korumak amacıyla Zoom uygulaması üzerinden online gerçekleştirilmiştir. Mülakat verileri kayıt altına alınarak, deşifreleri gerçekleştirilmiş ve detaylı okumalarla çıkarılan temalar üzerinden tematik analiz yoluyla analiz edilmiştir. Temaların belirlenmesi sürecinde, literatürde yaygın olarak kullanılan başlıklar değerlendirilmiş ve kent hizmetleri, kadına yönelik şiddetle mücadele ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe olmak üzere üç temanın yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, bu üç ana konu üzerine olan temalar üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Destekleyici veri sunması açısından İnsanca Yaşam ve Demokratik Toplum Derneği Deneyim Paylaşım Toplantısına araştırmacı tarafından katılım sağlanmış ve bu toplantıda Ankara Büyükşehir Belediyesi Kadın Sığınmaevleri ve Danışma Merkezleri Şefi'nin ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kadın Şube Müdürü'nün paylaştıkları veriler not alınarak bulgu değerlendirmeleri başlığında kullanılmıştır. Bu toplantı kamuya açık bir toplantı olduğundan toplantıda paylaşılmış bilgilerin kullanılmasında etik bir sorun bulunmamaktadır.

2. Kadına Duyarlı Belediyecilik Anlayışına Dair Genel Bir Çerçeve

32 Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek cinsiyeti üzerinden çeşitli eşitsizliklere neden olmaktadır. Belirtilen bu eşitsizlik nedeniyle de kadınların ve erkeklerin kullandıkları alanlar ve ihtiyaçlar da farklılaşabilmektedir. Bir başka deyişle, erkekler ve kadınlar, konut sahipliği durumu, ulaşım tercihleri, göreceli hareketlilik, iş imkanları ve çeşitli ev içi ve bakım sorumlulukları açısından şehir yaşamını farklı biçimlerde deneyimlemektedir (Jarvis, Kantor, & Cloke, 2009:1). Bununla birlikte zamanla değişen ve çeşitlenen ihtiyaçlar, belediyecilik anlayışıyla ilgili argümanların kapsamında genişlemelere neden olmaktadır. Bu genişlemeler, kadın merkezli politika süreçlerini de etkilemiş ve kentlerin kadın dostu bir yapılanmaya gitmesine yönelik çalışmaların yapılmasına da öncü olmuştur. Belediyelerin birincil sorumlu olduğu kent yaşamının kadına duyarlı şekillenmesine yönelik "kadın dostu kentler" kavramının literatürde kullanımı ise oldukça yaygındır. Kadın dostu kent kavramı ile birlikte; kadınların ve kız çocuklarının saldırı endişesi olmaksızın kamusal alanlardan ve kamusal yaşamdan keyif alabilecekleri, şiddetin evde ya da sokakta gerçekleşmediği, ayrımcılık olmadığı, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel haklarının korunduğu, kadınların ve kız çocuklarının toplumu etkileyen kararlara katıldığı, devletin tüm insanların insan haklarını korurken kadınları ve kız çocuklarını da dışlamadığı, şiddeti engellemeye ve cezalandırmaya odaklandığı, eyalet ve yerel yönetimlerin kadınların ve kız çocuklarının adalete erişimini sağladığı bir şehir yaşamı hayal edilmektedir (UN Women, 2011). Bu nedenle, kadın dostu kent kavramı, yönetsel olarak hem merkezi hem de yerel düzeyi içeren daha kapsamlı bir yönetim yapısını kapsamaktadır. Kadın dostu bir kent tasarımı için hem yerel hem de merkezi yönetimin üstlenmesi gereken sorumluluklar vardır. Bu sorumlulukları belediyeler özelinde incelediğimizde, kadınların günlük hayatta karşılaştığı sorunları çözümlenmekle ve kadınların ihtiyaçlarını karşılamakla sorumlu kurumlardan biri belediyelerdir. Yerel yönetimler, insanlara en yakın yönetim katmanı olarak eşitsizliklerin devamını ve artışını engelleme mücadelesinde ve eşitlikçi bir toplumun oluşturulmasında önemli bir yönetim düzeyini temsil etmektedir (Alkan, 2009). Bu aşamada ise belediyelerin şeffaflığı, katılımcılığı, eşitliği ve benzeri alanları desteklemek amacıyla ürettiği politikalar, kadın dostu belediyecilik anlayışının benimsenebilmesi için önemli bir araç olmaktadır. Dolayısıyla kadınların günlük hayatlarında karşılaştıkları sorunların

tespiti ve çözümünü için belediyeler, hem yaşanan soruna en hızlı müdahaleyi yapabilen hem de ortak yaşam alanlarındaki ortak sorunlara odaklanabilen bir kurum olmaktadır.

Kadın dostu belediyecilik anlayışı ile kadınların ihtiyaçlarına, kadın ve toplumsal cinsiyet merkezli bakılarak politika geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda hem dünyada hem de Türkiye’de çeşitli anlaşmalar ve uygulamalar geliştirilerek kadın dostu belediyecilik uygulamaları güçlendirilmiştir. Uluslararası alanda verilebilecek örneklerden biri CEMR (Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi) tarafından geliştirilen Avrupa’da Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı’dır. Şart, Avrupa’daki yerel ve bölgesel yönetimlerin yetkilerini kullanarak ve ortaklıklar oluşturarak vatandaşlar için daha fazla eşitliği sağlama misyonunu üstlenmeyi amaçlamaktadır. Şart’ta vurgulanan ilkeler; “Kadın-erkek eşitliği temel bir haktır; kadın-erkek eşitliği, çoklu ayrımcılık ve dezavantajlar hususlarının gerektiği biçimde ele alınmasını temin etmek; kadınların ve erkeklerin karar alma süreçlerine dengeli katılımları demokratik bir toplum için ön koşuldur; toplumsal cinsiyet kalıp yargularının tasfiyesi kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında temel önem taşımaktadır; yerel ve bölgesel yönetimlerin tüm faaliyetlerine toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleştirilmesi kadın-erkek eşitliğinin ilerletilmesi için gereklidir; eylem planları ve programları için gerekli kaynağın tahsisi kadın-erkek eşitliğinin ilerletilmesi için gereklidir.” şeklinde ifade edilmektedir (CEMR, 2006: 7-8). Bu nedenle, Şart, uluslararası alanda kadın dostu belediyecilik anlayışının kapsamını ve içeriğini genişletmek için atılmış önemli adımlardan biridir. Ayrıca Şart, dünya çapında, yerelde kadın-erkek eşitliği alanında çalışmalar yürütme konusunda belediyelere rehberlik etme rolü üstlenmektedir. Örneğin Şart, farklı ülkelerin ve bölgelerin örnek alarak çalışmalar geliştirilmesine de zemin oluşturmuştur. Bu çerçevede 2018 yılında düzenlenen 8. Afrika Şehirleri Zirvesi’nde “Afrika’nın adil bir geçişi için toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal içerme stratejisi” konulu özel bir oturum düzenlenmiş ve “Afrika-Avrupa Yerel Eşitlik Marakeş Paketi” imzalanmıştır. Paket, yerel Afrika ve Avrupa bölgelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmek ve kadınları ile kızları güçlendirmek için iş birliği yapmayı taahhüt etmektedir. Bu bağlamda, ilgili tüm taraflar cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi ve kadınlar ile kız çocuklarının güçlenmesi süreçlerine aktif olarak katılmayı kabul etmektedir (Ceciarini, 2021).

Bu çerçevede gerçekleştirilen önemli projelerden biri, UNICEF, UN Women, UN Habitat ve UNICEF’in ortaklığında 2011 yılında başlatılan “Safe and Friendly Cities for All” programıdır. Programın temel hedefi, kent yaşamını kadınlar, gençler ve çocuklar için daha güvenli ve yaşanabilir hale getirmektir. Beş yıllık bir süreci kapsayan programın 2017 yılındaki değerlendirmesinde, atölye çalışmalarının düzenlenmesi, yerel paydaşlarla iletişimin güçlendirilmesi, kadınların, gençlerin ve çocukların karar alma süreçlerine katılımlarının artırılması, kadın danışma merkezleri/komitelerinin kurulması, yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin, planlama süreçlerine katılımı gibi çıktılar önemli bulunmuştur (UNICEF, UN Women, & UN Habitat, 2011). Dolayısıyla, uluslararası alanda kadın dostu yerel yönetimler anlayışını destekleyecek ve güçlendirecek önemli adımlar atıldığı görülmektedir.

Türkiye’deki bu yaklaşımın gelişimini incelediğimizde ise toplumsal cinsiyet perspektifinden sosyal politika ve imar çalışmalarına dair tartışmaların 2000’li yıllarda başladığı bilinmektedir. 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu dışında, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda herhangi bir yasal çerçeve sunulmamıştır. Ancak, 2006’da yayımlanan 17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün eylem ve koordinasyon planları, kadına yönelik şiddetle mücadelede belediyelerin sorumluluklarını belirlemektedir. Belediyelerin yasal olarak uygulanmak zorunda olduğu Belediye Kanunu, kent yaşamındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair çalışmaların geliştirilmesi açısından yeterli olmayan bir çalışmadır. Her ne kadar Belediye Kanunu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesi konusunda yeterli maddeler içermese de belediyelerin faaliyetleri, siyasi duruşlarına bağlı olarak farklılık gösterebilir ve kadınların sorunlarına odaklanarak çeşitli alanlarda farkındalık oluşturabilirler. Dolayısıyla geliştirilen hizmetlerde çeşitliliğin sağlanabilmesi açısından önemli bir adım olabilir.

Belirtilen hukuki çalışmaların ardından, Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı, Türkiye’de kadın dostu belediyeçilik anlayışının yaygınlaşabilmesi için oldukça önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu program, 2006 yılında başlatılarak yerel yönetimlerin planlama ve programlama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesini entegre etmeyi ve aynı zamanda yerel yönetimler ile kadın örgütlerinin güçlenmesini ve iş birliği olanaklarını artırmayı hedeflemiştir. İlk aşama 2010 yılında tamamlanmış olup 2011 yılı Nisan ayında, Birleşmiş Milletler’in Kadın Dostu Kentler Birleşik Programının ikinci aşaması başlatıldı. Türkiye’de, Birleşmiş Milletler’in kadın güvenliğini ve kadınların erkeklerle eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamayı hedeflediği "Kadın Dostu Kentler Projesi" kapsamında, 2006’da İzmir, Kars, Şanlıurfa, Nevşehir, Van, Trabzon ve 2011’de Antalya, Bursa, Mardin, Gaziantep, Samsun ve Malatya olmak üzere toplam 12 il "kadın dostu kent" olmayı taahhüt etmiştir. Bu proje, yerel yönetimleri içeren toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ilk proje olup insan hakları alanında yürütülen en iyi altı projeden biri olarak kabul edilmektedir (Polat & Ağduk, 2019: 25). 2006-2010 yılları arasında uygulanan ve ilk aşama olarak tanımlanan Kars, İzmir, Şanlıurfa, Nevşehir, Van, Trabzon örneklerinin ardından, İçişleri Bakanlığı 2010/10 sayılı Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları Genelgesi ile birlikte proje çıktılarının Türkiye’de tüm şehirlerde hayata geçirilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu genelgede vurgulanan uygulamalar arasında Yerel Eşitlik Eylem Planlarının hazırlanması, İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurullarının, Eşitlik Birimlerinin ve Kadın Erkek Eşitliği Komisyonlarının oluşturulması, kentsel hizmetlerde kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik çalışmaların yapılması gibi konular yer almaktadır. Türkiye’de yaşanan bu gelişmeler, kadına duyarlı hizmetlere odaklanan sivil toplum kuruluşlarının çalışma alanlarını güçlendirmektedir. Bu kuruluşlar, belediyelerle iş birlikleri yaparak kadın dostu belediyeçilik anlayışını desteklemek için çeşitli projeler geliştirmektedir. Örneğin, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD), Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER), Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) gibi kuruluşlar, belediyelerle birlikte çalışarak kadın duyarlı belediyeçilik anlayışının gelişimine destek olmaktadır.

Ancak burada proje ve politika geliştirilmesi süreci kadar önemli olan diğer konu ise neye, kime ve ne için politika geliştirileceğinin analizidir. Bu noktada kadınların toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlarını analiz ederken Molyneux (1985), kadınların çıkarlarının etnik köken, sınıf, cinsiyet gibi çeşitli faktörlere göre şekillendiğini belirtir. Kadınların çıkarları hakkında kesin genellemeler yapmak zor olsa da imkansız değildir. Molyneux, kadınların ortak çıkarlarının üzerinde durur ve bu çıkarları stratejik ve pratik olarak iki ana kategoride inceler. Stratejik toplumsal cinsiyet çıkarları, uzun vadede gerçekleştirilebilecek ancak dönüştürücü bir hedef taşıyan çıkarları ifade eder. Örneğin, cinsiyete dayalı iş bölümünün sona erdirilmesi, ev içi iş yükünün azaltılması, kurumsal ayrımcılık biçimlerinin ortadan kaldırılması gibi çeşitli dönüştürücü ihtiyaçları bu kategoriye dahil eder. Pratik toplumsal cinsiyet çıkarları ise acil olarak karşılanması gereken ve karşılanmasının ardından dönüşümü de destekleyen ihtiyaçlar bütünüdür. Bu çerçevede seçilen iki belediye örneği Türkiye’de kadın dostu belediyeçilik anlayışını uyguladığı düşünülen iki farklı büyükşehir belediyesinin bu konudaki yaklaşım farklılıklarının kadınlarla ilgili hizmet alanlarına yansımalarını göstermesi açısından önemlidir.

3. Kadın Duyarlı Hizmetlere Dair İki Farklı Uygulama: Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri

Bu başlık altında iki belediyenin faaliyetleri bir taraftan kendi içinde incelenirken diğer taraftan karşılaştırmalı bir çerçevede sunulmaya çalışılacaktır. Araştırma bulguları temelindeki değerlendirmeler belediyelerin hizmetlerini ve politika tercihlerini “Kadınlara Yönelik Kentsel Hizmetler”, “Yerel Eşitlik Eylem Planları ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Uygulaması” ve “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele” şeklindeki üç alt başlıkta toplayarak analiz etmenin anlamlı olacağını göstermektedir. Elbette belediyelerin kadınlara yönelik hizmetleri sadece bu başlıklarla sınırlandırılmaz; ancak bu çalışma kapsamındaki araştırma verileri bu tür bir kategorik analizin bir taraftan iki belediyenin ilgili hizmetleri arasındaki farklılıkların görülmesi ve bunun nedenlerinin değerlendirilmesi için diğer taraftan da söz konusu hizmet alanlarındaki başarılı uygulamaların ortaya konulabilmesi için elverişli bir zemin sunduğunu göstermektedir. Bu çerçevede bu çalışmanın kapsamı bu üç konuya odaklanmaktadır.

3.1. Belediyelerde Kadınlara Yönelik Kentsel Hizmetlerin Üç Ayağı: Kentsel Güvenlik, Kadınların İstihdamı ve Kadın Sağlığı

Belediyelerin sorumlu olduğu kentsel hizmetlere bakıldığında kadınlar açısından güvenliğin sağlanması, kadına yönelik şiddetle mücadele, sosyalleşme alanlarının oluşturulması, kadınların eğitim, istihdam ve sağlık konularındaki pratik ve stratejik ihtiyaçlarına yönelik çalışmaların yürütülmesi öne çıkan konulardır (Sumbas, 2013; Alkan, 2005). Bu çerçevede kadınların kentten istek ve taleplerinin katılımcı bir yaklaşımla yerel hizmet anlayışı içine dahil edilmesi de önemli kabul edilmektedir (Sumbas, 2024). Bu çalışma kapsamında iki belediyenin kadınlara yönelik kentsel hizmetler konusunda “kentsel güvenlik, kadın istihdamı ve kadın sağlığı” olmak üzere üç alanda öne çıktığı anlaşılmaktadır ve bu başlık altında bunlara dair bulgular paylaşılmaktadır.

Araştırmada ilk olarak iki belediyenin kentlerin kadınlar için daha güvenli hale gelmesine dair yaptığı faaliyetlere bakılmıştır. Kadın duyarlı belediyecilik anlayışında belediyelerin kentlerin fiziki şartlarının iyileştirmesi ve kadınların ihtiyaçlarının da gözetilerek çalışmaların gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Kentlerin kadınlar için daha güvenli ve kullanışlı hale getirilmesi hakkında Christine Murray (2018) “Şehirleri anneler dizayn etseydi nasıl görünürlerdi?” sorusunu sorarak, kadınların ulaşım araçlarında karşılaştığı sorunları tartışmaktadır. Murray’nin belirttiği gibi, metro istasyonlarının inşasında asansörlerin bulunmaması, bebek arabalarını sıkça kullanan ebeveynler, genellikle kadınlar için büyük bir engel oluşturur. Bu durumun önemi, metro istasyonlarında asansörlerin bulunmasının, bebek arabasıyla seyahat edenler için hayati önem taşıdığını gösteren Malaysia Goodson³ gibi örneklerle de açıklanabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan biri kadınların kent yaşamındaki ihtiyaçlarını daha kapsamlı bir şekilde belirleyebilmek için ihtiyaç analizi süreçlerini, kadın bakış açısını merkeze alarak yürütmektir. Bu çerçevede ABB’nin kadınların ihtiyaçlarına ve taleplerine göre metro istasyonlarında bebek bakım odalarının inşasını, kentteki yürüyen merdiven ve asansörlerin bakım çalışmalarının yürütülmesini, sosyalleşme alanlarının oluşturulmasında kadınların pratik ihtiyaçlarını gözetilerek oluşturulmasını sağladığı gözlemlenmiştir (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020: 12).

Kadınların kent yaşamını etkin, eşit ve güvenli bir şekilde kullanabilmesi için ABB tarafından geliştirilen Mor Haritam projesi bu kapsamda değerlendirilebilecek önemli çalışmalardan biridir. Bu proje, İsveç Uluslararası Kalkınma İş Birliği Ajansı (SIDA) tarafından finanse edilen ve Birleşmiş Milletler Kadın Birimi Türkiye tarafından yürütülen Türkiye’de Siyasi Liderlikte ve Siyasi Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi kapsamında oluşturulmuştur. Mor Haritam, kadınların Ankara’daki Kadın Merkezleri, Gündüz Bakım Evleri ve Toplanma Alanlarına ulaşmasını sağlamanın yanı sıra kadın muhtarlar ve kadın meclis üyeleri için ulaşımı kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Proje, belediyelerin veriye dayalı toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını geliştirmesini ve kent sakinlerinin katılımını artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle, projenin kadınların kent yaşamını daha güvenli ve rahat hale getirebilecek çıktılar üreteceği düşünülmektedir. Kadın Sığınmaevleri ve Danışma Merkezleri Şefi Şenay Yılmaz (İnsanca Yaşam ve Demokratik Toplum Derneği, 2022) projenin çıkış noktasını aşağıdaki ifadeler ile açıklamaktadır;

“...Biz Ankara’da kadınlar için anket yaptığımızda, kadınlar en çok kendilerini güvende hissetmediklerini söylüyorlardı. Kentin kadınlar için daha güvenli olmasını söylüyorlardı. Bizler hepimiz kadın dostu kent adaylığı sürecindeyiz. Ve kentin aslında kentsel hizmetler konusunda, o kenti güvenli hale getirme sürecini çok yoğun olarak yaşıyoruz hayatımızda. Bu haritada da böyle bir soruna çözüm oluşturmak için var oldu. Ve Ağustos 2020 tarihinde de çalışmalara başlandı. Biz yerel eşitlik eylem planının ana maddelerinden biri olan kentin kadınlar için daha güvenli hale getirilmesi hedefini dayanak göstererek bu haritayı hayata geçirdik...”

Yılmaz’ın da belirtmiş olduğu gibi, Mor Haritam Projesi kadınların ihtiyaçları doğrultusunda ve Yerel Eşitlik Eylem Planının varlığından güç olarak geliştirilmiştir. Bu noktada belediyelerin kadın duyarlı hizmetler geliştirmesini güçlendiren iki unsurun varlığı dikkat çekmektedir.

³ Erin Durkin, “New York Subway: Woman Dies While Carrying Baby Stroller on Stairs”, The Guardian, 29 Ocak 2019, <https://www.theguardian.com/us-news/2019/jan/29/new-york-subway-woman-dies-babystroller-stairs>.

Birinci, kadınlara yönelik ihtiyaç ve hizmetleri belediyenin önüne bir politika belgesi olarak ortaya koyan ve yukarıdaki alıntıda belirtilen Yerel Eşitlik Eylem Planının varlığıdır. Nitekim, ABB bu konuda başarılı bir uygulama yürütmektedir. ABB'nin 2019-2020 ve 2021-2024 Yerel Eşitlik Eylem Planları ile, kadına ve toplumsal cinsiyete duyarlı belediyecilik hizmetlerinde pek çok birimi sorumlu kıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin 2019-2020 Yerel Eşitlik Eylem Planı'nı incelediğimizde ABB Personelinin Cinsiyete Duyarlı Kadın Dostu Alanlar İle İlgili Farkındalığını Artırma hedefi için belediyenin İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı sorumlu birim olarak belirlenmiştir. 2021-2024 Yerel Eşitlik Eylem Planını incelediğimizde ise örneğin Mahalli İdareler Seçimlerinde Kadın Muhtar Adayların Desteklenmesi hedefi için belediyenin Muhtarlıklar Dairesi Başkanlığı Kadın ve Aile Hizmetleri Dairesi Başkanlığı sorumlu birim olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla ABB kadın dostu politikalarını, yerel eylem planları hazırlayarak ve ilgili daire başkanlıklarıyla bu yol haritası temelinde kurumsal hizmetler sunarak toplumsal cinsiyet anlayışını anaakımlaştırmakta ve kadın dostu belediyecilik yaklaşımını bu yönde geliştirmeyi taahhüt etmektedir. GBB'nin ihtiyaç analiz çalışmalarının ve kadınlara yönelik çalışmalarının ABB'ye kıyaslandığında zayıf kaldığı söylenebilir.

Belediyelerin kentsel hizmetleri kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer alan ise eğitim ve farkındalık faaliyetleridir. Türkiye'de eğitim ve farkındalık faaliyetleri, belediyelerin kadınlara yönelik çalışmaları içinde önemli bir alanı kaplar. Bu çerçevede özellikle okula gidebilen kız çocuklarının oranlarının artırılması, okuma-yazma eğitim programlarının organize edilmesi, eğitim materyallerinin temininin sağlanması gibi uygulamalar, belediyeler arasında oldukça yaygındır. Ancak belediyelerin ilgili çalışmalarındaki motivasyon kaynaklarının farklı olduğu ve bu farklılığın faaliyetlerin içeriğini ve çeşitliliğini etkilediği gözlemlenmektedir. ABB'nin kadını ve toplumsal cinsiyet kavramını merkeze koyarak eğitim ve farkındalık çalışmalarını yürütürken GBB'nin toplumsal cinsiyet çerçevesi yerine aile ve kadın merkezli bir yaklaşımı ön planda tuttuğu söylenebilir. ABB'nin bu alandaki çalışmaları hem belediye personellerine hem de halka yönelik geliştirilmiştir. Örnek olarak, Belediye 2021 yılında personeline toplumsal cinsiyet eşitliği, Kadın Danışma Merkezi İşleyişi, kriz yönetimi, dijital şiddet ve dijital güvenlik, kadına yönelik şiddetle mücadele gibi konularda eğitimler verilmesini desteklemişti (Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü, 2022). Vatandaşlara yönelik ise Kadın ve Çocuk Bültenleri aracılığıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen, farkındalık oluşturan ve bilgilendiren içerikler üretilmiş ve bültenlerin kadınlara ulaştırılması için önemli çalışmalar yapılmıştır.

GBB'nin ise kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılmasına yönelik çalışmalarının oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Gelin Etmeyin, Okula Gönderin projesi kapsamında kırsal alandaki kadınlara ve kız çocuklarına yönelik çalışmalar desteklenmektedir. İnsanca Yaşam ve Demokratik Toplum Derneği tarafından uygulanan ve Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Hibe Programı ile desteklenen Yerel Eşitlik Eylem Planlarını Dijital İzleme Platformu projesi kapsamında düzenlenen Deneyim Paylaşım Toplantısında projenin detaylarını açıklayan GBB Kadın Şube Müdürü Kübra Çinkılıç (2022), birbirinden farklı görüşlere sahip 19 sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek 45.000 kişiye farkındalık eğitimlerinin düzenlendiğini, devamında Çocuk Gelin Çağrı Merkezi kurularak ihbarların alındığını ve uluslararası kuruluşlar ile yeni projeler geliştirilmeye devam ettiğini açıklamıştır. Belediyenin kız çocuklarının zorla evlendirilmelerini önlemeye yönelik olarak geliştirdiği proje oldukça önemlidir. Proje özellikle toplumda birçok kişiye eğitim ve farkındalık çalışmaları yoluyla ulaşmış olması, bir ihbar hattının kurulması ve uluslararası kuruluşların dikkatini çekmiş olmasıyla başarılı bir şekilde değerlendirilebilir. Ancak projenin afişinde "Gelin Etmeyin, Okula Gönderin, Evlilik çocuk oyunu değildir. Kızlarımız önce zorunlu eğitimlerini tamamlayıp sonra mutlu yuvalarını kursunlar" ifadeleri ilgi çekicidir. Bu ifade ile çocuk hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğiyle birlikte evlilik ve aile kurumuna vurgu yapıldığını da göstermektedir. Nitekim, GBB Başkanı Fatma Şahin'in söylemlerini analiz ettiğimizde de aile kavramının ve toplumsal fayda anlayışının merkeze alındığı gözlemlenmektedir:

"..Kadın çalışır, üretir, doğurur, büyütür, bugünlerimizi ve yarınlarımızı inşa ederek toplum mimarlığı yapar. İnsanın gelişmesinde önemli bir yeri olan kadının ailede, toplum içerisinde, çalışma hayatında, kısacası yaşamın her alanında çok önemli bir rol üstlenmekte..." (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Belediye Basını, 2022)."

"...Kadın erkek eşitliği artık toplumların kalkınma meselesi oldu. Demokrasiyi özümsemek, farklılığı özümsemek, bunun bir zenginlik ve insan hakkı olduğunu bilmek bu sıkıntıyı ortadan kaldırır. Eşitlik önce aileden başlıyor..." (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Belediye Basını, 2022)."

“...Muhafazakar demokrat bir partinin kuruluş felsefesi, muhafaza etmesi gereken değer aile kurumu oluyor. En önemli hedefimiz aileyi muhafaza ederek, gelecek hedeflere, büyük millet olarak ulaşmak için büyük bir gayret gösteriyoruz...” (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Belediye Basını, 2020).”

Diğer bir deyişle, GBB özellikle kadınların güçlenmesi için önemli olan kız çocuklarının okullarına yönelik eğitim çalışmalarını geliştirirken aile kurumunun önemi ve ağırlığı da söylemsel düzeyde vurgulamayı tercih etmektedir. Bu vurgu, AKP partinin güçlü aile, kadın ve erkek eşitliğinin adalet ve fitrattan beslenmesi gerektiği söylem çerçevesiyle uyumludur.

Belediyelerin kentsel hizmetleri kapsamında değerlendirilebilecek diğer bir konu ise kadın istihdamı alanındaki çalışmalarıdır. Kadın istihdamının desteklenmesi amacıyla, Türkiye’de belediyeler arasında yaygın faaliyetlerin başında meslek edindirme kursları ve kadın kooperatiflerinin desteklenmesi ve girişimci kadınlara yönelik çalışmalar gelmektedir. Ancak literatürdeki araştırmalar, organize edilen bu kursların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde şekillenmesi ve belli beceriler kazandırmasına rağmen kadınlara istihdam yaratmakta yetersiz kalmasını eleştirmektedir (Lorasdağı ve Sumbas, 2015; Wedel, 2001; Yakut, 2015). Bu çerçevede hem GBB’nin hem de ABB’nin kadınlara hem sosyalleşmelerini destekleyen hem de istihdamlarını destekleyen kurslar sunduğu gözlemlenmiştir. Ancak kurs içeriklerine bakıldığında ABB’nin özellikle ‘kadın işi’ olarak bilinen nakış, örgü ve takı tasarımı gibi kurs alanlarında yoğunlaştığı, GBB’nin ise daha farklı alanlarda da kurs içeriklerinin bulunduğu görülmektedir.

Kadın kooperatiflerinin ve kadın girişimcilerin desteklenmesi açısından her iki belediyenin de başarılı uygulama olarak değerlendirilebilecek çalışmaları dikkat çekmektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Kadın Girişimci Destek Merkezi (KAGİDEM)’nin çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. KAGİDEM Koordinatörüyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede, merkezde kadınlara girişimciliğe dair eğitimlerin verildiği, iş yeri desteklerinin sağlanabildiği ve belirli sayıya ulaşıldığında merkezde kreş imkanının da olduğu belirtmiştir. Gaziantep’in sanayi ve girişimciliğine dair kentsel kimliği bu alanda önemli bir değer olarak belediyenin kadın hizmetlerine yansımıştır ve başarılı bir uygulama olarak kabul edilebilir. Ancak görüşmecinin aktarmış olduğu önemli bir nokta ilgi çekicidir: Söz konusu Merkez’e gelen ve evli olan kadınların eşlerinin bu sürece engel olduğu aktarılmıştır ve bu tür problemleri ikna yolu ile çözmeye çalıştıkları anlatılmıştır:

“...O bir aile, ailenin de yıpranmaması adına bu çok önemli. Onları buraya davet ederek, KAGİDEM’i onlara anlatarak... eşleri de geliyor ziyarete. Sizin burayı anlatmanız gerçekten iyi oluyor. O zaman diyor ki “eşimle gurur duyuyorum. Türkiye’de ilk olan bir merkezde işletmesini yürütüyor diyorlar...”

ifadelerini kullanarak süreci anlatmıştır. Alıntıda belirtmiş olduğu üzere ‘eşlerin ikna edilmesi’ konusu, toplumun sosyo-kültürel yapısının göz önünde bulundurulmasıyla açıklanmaktadır. Çünkü paylaşılan örnekte olduğu gibi ‘eşin izin vermemesi’ durumunda Merkez’de girişimcilik projesi ile çalışmaya hak kazanan kadın bu imkanını kaybedebilecektir. Dolayısıyla tercih edilen bu yöntemin kadının yararına olabileceği ve pratikteki kadın çıkarlarını çözmeye yönelik geliştirildiği ifade edilebilir. Ancak ilgi çekici nokta aynı alıntıda da “O bir aile, ailenin de yıpranmaması adına bu çok önemli” ifadesindeki aile vurgusudur. AKP tarafından yönetilen GBB’de partinin cinsiyet politikasıyla uyumlu bir “aile söylemini” kullanması belediye yönetiminin kadınlar konusundaki hizmet ve politika çerçevesini şekillendirmede önemli bir arka plan olarak varlığını korumaktadır.

Başkent Market Projesi, ABB tarafından kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesini hedefleyen önemli bir girişimdir. Proje, Ankara’da üretim yapan kadın kooperatiflerini ve birliklerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Başkent Market Projesi ile 2019 yılında kırsalda üretim yapan 12 kadın kooperatifinin ve 2 birliğin ürünleri satışa sunulmuştur (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020: 10). 2021-2024 Yerel Eşitlik Eylem Planı incelendiğinde, kadın kooperatiflerinin ürün satışlarının artırılması amacıyla çeşitli çalışmaların planlandığı görülmektedir. Bu kapsamda, 2021 yılı için kadın kooperatiflerine satış teknikleri ve ticaret eğitimlerinin verilmesi ve Başkent Market üzerinden kadın kooperatif ürünlerinin satış miktarlarının izlenmesi hedeflenmiştir. 2022 yılında Başkent Marketler bünyesinde satılan kadın kooperatif ürünlerinin bilinirliğini artırmaya yönelik destek çalışmaları yürütülecek, 2023 yılında ise

kadın kooperatiflerine ürünlerinin paketleme ve depolama desteği sağlanacak ve yeni kurulan kooperatiflere pazarlama eğitimleri verilecektir (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2021-2024: 15).

İki belediyenin de kadın istihdamına yönelik çalışmaları incelendiğinde, öncelikle her iki belediyenin de faaliyetleri arasında benzerlikler olduğu gözlemlenmiştir. Her iki belediye de kadın istihdamını artırmaya yönelik meslek kursları düzenlemekte ve kadın girişimcileri ile kooperatifleri desteklemektedir. Ancak farklılaşan noktaların, iki belediyenin bu hizmet alanlarını üretmesindeki politik motivasyon kaynaklarından beslendiği anlaşılmaktadır. ABB'nin kadına duyarlı belediyecilik çerçevesinde uyguladığı 'kadın işçi kotası' uygulaması, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı bir yaklaşımla önemli bir adımdır. Bu uygulama kapsamında, Belediye şirketlerine 6 hafta süren bir kadın işçi kotası eğitimi verilmiş ve 2019 yılında kadın sığınmaevinde kalan 4 kadın Belediye şirketlerinde işe yerleştirilmiştir (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020: 19). Belediye'nin bu alandaki hedefi ise ilerleyen yıllarda Belediye şirketleri iş alımlarında %2 kadın işçi kotasını uygulamak ve bunun takibini yapmaktır (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2021-2024: 16). ABB'nin 'kadın işçi kotası' uygulaması, kadın istihdamını desteklemenin yanı sıra, bu şirketlerde kadına duyarlı bir bakış açısının geliştirilmesi için de önemli bir adımdır.

Belediyelerin kentsel hizmetleri kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer konuya kadın sağlığına yönelik hizmetlerdir. Belediyelerin kadın sağlığı temelinde yaygın olan faaliyetlerine baktığımızda, rahim ağzı kanseri ve meme kanseri için bilgilendirme, yönlendirme, takibini sağlama ve raporlama çalışmaları öne çıkan çalışmalar arasında yer almaktadır. Nitekim, her iki belediyenin kadın sağlığına yönelik çalışmalarının meme kanseri ve rahim ağzı kanseri farkındalık çalışmaları, tarama çalışmaları ve kırsal alandaki kadınlara ulaşmak üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin, GBB 2015 yılında Gaziantep İl Sağlık Müdürlüğü iş birliğinde kurulmuş olan Kanser Erken Teşhis ve Eğitim Merkezi (KETEM) ile meme ve rahim ağzı çalışmaları yürütmektedir. Merkez ile birlikte toplumda meme ve rahim ağzı kanseri ile mücadelede de farkındalık oluşturulması, gerekli taramaların yapılmasına olanak yapılması ve kanser sebepli ölüm oranının azaltılması hedeflenmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, *Gazianteli Kadınlara Sağlık Taramasından Geçiriliyor*, 2015). Merkez'e ulaşmakta zorluk yaşayan kadınlar için Mobil Mamografi Tarama Aracı hizmeti sunulmuş ve 2021 yılına kadar, 97 bin 727 kişiye kanser taraması yapılmış ve 68 bin 376 kişiye de kanser türleri ile ilgili bilgilendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Belediye Basını, *Kansere Karşı Tarama ve Eğitim Çalışmalarını Sürdürüyor*, 2021).

ABB, Kadın ve Çocuk Bültenleri aracılığıyla sağlık alanına odaklanmış ve belirtilen iki kanser çeşidine dair detaylı bilgilendirme yapmış, erken teşhisin önemini vurgulamıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Çocuk Bülteni, 2021). Ayrıca, Belediye'nin sağlık tarama testlerini yapmayı hedeflediği ve bu çerçevede hem Belediye hizmet binasında çalışan kadınlara hem de Kadın Danışma Merkezi gezici aracı ile kadınlara ücretsiz meme kanseri taramaları yapılmasını planladığı belirtilmiştir (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2021-2024: 15).

Sonuç olarak araştırma kapsamındaki iki belediyenin kadına duyarlı kentsel hizmetlerini incelendiğinde, her iki belediyenin de benzer çalışmaları olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu hizmetleri geliştirirken özellikle motivasyon farklılıkları, hizmetlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleme ve güçlendirme sürecini etkilemektedir. Bir başka deyişle, ABB kadına duyarlı kent politikaları geliştirirken merkeze kadını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini alırken GBB aile kurumunu alarak süreci yürütmektedir. Bunun sonucunda da geliştirilen hizmetin kadınların ihtiyaçlarını karşılama noktasında da farklılaşması söz konusudur. Bu çerçevede, kadınlara yönelik kentsel hizmetlere dair bulguların değerlendirmesi, kadına duyarlı belediyecilik anlayışının nihai amacı olan stratejik ihtiyaçlara yönelik hizmet üretme kapasitesinin ABB'de GBB'ye göre daha ön planda görülmektedir.

3.2. Kadına Duyarlı Belediyecilik Yaklaşımının İki Lokomotif: Yerel Eşitlik Eylem Planı ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe

Hem dünyada hem de Türkiye'de belediye hizmetlerinin katılımcı ve kapsayıcı şekilde ve bütçeyi buna göre dağıtarak planlamasının cinsiyet temelli ihtiyaçları dikkate almak ve kadın dostu belediyecilik anlayışının desteklenmek için önemli olduğu bilinmektedir. Nitekim, son yıllarda Yerel Eşitlik Eylem Planlaması ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, Türkiye'de belediyeler nezdinde önemli birer politika aracı olarak kabul görmeye ve gelişmeye başlamaktadır (Şenesen ve Yücel, 2018; Yılmaz, Uslu & Biçer, 2021; Akduran, 2016; Şahin, 2011). Bu

iki politika stratejisi yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması için de kritik araçlardır; bu açıdan da bu araçları uygulayacak politik zeminin toplumsal cinsiyet eşitlik motivasyonuyla hareket etmesi beklenmektedir.

YESP kent yönetimlerinin, özelinde belediyelerin yerel kent düzeyinde kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi için izlenmesi gereken yol haritasının belirlenmesini sağlayan katılımcı birer politika belgesi olarak tanımlanabilir (Birleşmiş Milletler, 2014). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, kamu bütçelerinin faydalanıcıları arasındaki cinsiyet eşitsizliğini analiz ederek şekillenen bir politika stratejisidir. Toplumsal cinsiyet temelli farklılık gösteren ihtiyaçların, politika tasarımı ve uygulanması sürecinde dikkate alınmaması durumunda, bütçe çalışmaları bu eşitsizliği pekiştiren bir araç haline gelebilmektedir. Bu nedenle, bu ihtiyaçlar doğru bir şekilde analiz edildiğinde ve politikalar bu çerçevede şekillendirildiğinde, bütçe cinsiyet eşitliğini destekleyen bir araç haline gelmektedir (Şenesen, 2017). Diğer bir deyişle, Yerel Eşitlik Eylem Planları ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme kamu faydalanıcıları arasındaki cinsiyet eşitsizliğinin analizi üzerine şekillenmiş ve bununla mücadeleyi güçlendirmek için geliştirilmiş birer anaakımlaştırma politika aracıdır. Bu çerçevede kadın ve erkeklerin, oğlan ve kız çocuklarının çıkarlarının ve ihtiyaçlarının bütçeleme ve planlama süreçlerinde eşit olarak değerlendirilmesini sağlayan birer uygulama olarak tanımlanmaktadır. Bu tür planlama ve bütçeleme belediyelerde hayata geçirilmesinin ilk adımını öncelikle belediyelerin stratejik planları olduğunun da altı çizilmelidir.

İki belediyeyi değerlendirdiğimizde ABB'nin Yerel Eşitlik Eylem Planlarıyla, kadına ve toplumsal cinsiyete duyarlı belediyecilik hizmetlerinde birçok birimine sorumluluk atadığını ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme uygulamasını hedeflediği gözlemlenmiştir. GBB'nin ise 2019 yılı ve sonrası için Yerel Eşitlik Eylem Planı yoktur. 2019 yılında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme hedeflenmiştir; ancak bütçeden kadınlara yönelik hizmetlere ayrılan oranlara bakıldığında uygulamada etkisinin pek olmadığı anlaşılmıştır.

39 ABB Tablo 3'te görüldüğü üzere, Yerel Eşitlik Eylem Planı aracılığıyla her birimi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında sorumlu tutulmuştur; dolayısıyla ABB'nin Kadın ve Aile Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'na ayrılan bütçesiyle birlikte Yerel Eşitlik Eylem Planları aracılığıyla sorumlu olan birimlere ayrılan bütçenin birlikte değerlendirilmesi önemlidir. Böylece belediyenin her birimi için ayrılan bütçe, toplumsal cinsiyet eşitliğinin de sağlanması için birer kaynak olmaktadır.

**Tablo 3 Ankara Büyükşehir Belediyesi
Yerel Eşitlik Eylem Planı Örnek Faaliyetler**

Dönem	Sorumlu Birim	Örnek Faaliyetler
2019-2020	- İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı - Kent Estetiği Dairesi - Kadın Danışma Merkezi - Başkanlığı Fen İşleri Dairesi Başkanlığı - Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı - Projeler Şube Müdürlüğü	Kadınların kentsel hizmetlere yönelik ihtiyaçlarını belirlemek. Mülteci kadınlara aile planlaması ve üreme sağlığı konusunda eğitim verilmesi. Evlilik öncesi ve sırasında cinsel sağlık ve gebelik konularında danışmanlık hizmeti vermek. Ankara Büyükşehir Belediyesi personelinin cinsiyete duyarlı kadın dostu alanlar ile ilgili farkındalığını artırmak. Kent sel altyapı ve hizmet sunumunun kadınların kullanımına uygun olarak güçlendirilmesi. Kadınların sağlıklı yaşam hakkından eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak.
2021-2024	- Engelliler Şube Müdürlüğü - Kent Estetiği Dairesi Başkanlığı - Projeler Şube Müdürlüğü	Belediye bünyesindeki spor merkezlerinin ve havuzların sayısını arttırmak. Kadınların sağlıklı yaşam hakkından eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak. Engelli bakımı üstlenen kadınlara ücretsiz psikolojik destek verilmesi kadın kooperatiflerinin ürün satışlarının artırılması. Kadınlara sağlık taraması yapılması.

	- Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı - Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı - Ulaşım Dairesi Başkanlığı	Park ve bahçelere, otobüslere güvenlik butonları koyulması. Kadın Danışma Birimlerinin arttırılması ve güçlendirilmesi. Güvenli kent haritası analizine göre kenti güvenli hale getirmek.
--	--	---

ABB'nin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarına yönelik K1, bütçe planlamalarında yüzdeler olarak çok artış olmadığını ancak zamanla bu anlayışın daha da yaygınlaşacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Bu görüşmecinin de vurguladığı gibi Yerel Eylem Plan ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmaları hem dünyada hem de Türkiye'de yeni uygulamalar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla belediyelerin de bu politikayı uygulayabilmeleri zaman gerektirebilir. Burada özellikle vurgulanması gereken nokta ABB'nin Yerel Eşitlik Eylem Planlarıyla hedefleri arasında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarının uygulanması' koymasındadır. Bu amaçla, 13 Eylül 2019 tarihinde UN Women tarafından, ABB bünyesinde bulunan Meclis üyeleri ve Daire Başkanlarına ilk defa Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bütçeleme eğitimi verilmiştir. Ayrıca, 15-16 Aralık 2020 tarihinde Mali Hizmetler Dairesi Personeli ile Sosyal Hizmetler Dairesi personeline Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bütçeleme eğitimi verilmiştir (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020: 8).

ABB örneğinde Yerel Eşitlik Eylem Planları, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarının özümsebilmesi ve uygulanabilmesi için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Bu nedenle ABB'nin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarında, personellere verilen eğitimler nedeniyle doğrudan ve Yerel Eşitlik Eylem Planları ile toplumsal cinsiyet eşitliği için her birimi sorumlu ataması nedeniyle de dolaylı olarak örnek uygulamaları hayata geçirdiğini söylemek mümkündür.

GBB'nin var olan bir Yerel Eşitlik Eylem Planı olmadığından Tablo 4'te, 2019 Mali Yılı Performans Raporu'nda ve 2019, 2020, 2021 ve 2022 Mali Yılı Performans Programları'nda yer alan bilgilerden derlenen bütçe planları incelenmiştir. Bu veri GBB'nin ilgili birimlerine ve kadınlara yönelik çalışmalara kısıtlı da olsa bir bütçe ayırdığını ve bu hizmetleri bu yönde sunduğunu göstermektedir. Hatta Tablo 4'teki veriler temelinde 2019 yılında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme kapsamında kadınlara dair proje ve faaliyetlere bütçe ayrılması hedeflenmiştir. Ancak Belediye'nin doğrudan kadınlara yönelik geliştirmiş olduğu projelerin, toplam bütçeye oranı 2019 yılında %0,01, 2020 yılında %0,03, 2021 yılında %0,05 ve 2022 yılında %0,04 olarak gerçekleştirilmiştir. Bu oranlar dikkate alındığında 2019 yılı planlamalarında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmaları hedeflense de Belediye'nin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme planlamasını uygulamakta yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4 Gaziantep Büyükşehir Belediyesi

Yıl	Daire Başkanlığı	Kadına duyarlı projeler	Ayrılan Bütçe	Toplam Bütçe
2019	Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme kapsamında kadının sosyal hayata adaptasyonunu ve ilgili proje, faaliyetin ve etkinliğin devam ettirilmesi	180.000,00 TL	918.167.409,00 TL
2020	Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı	Kadın Konuk Evinden duyulan memnuniyet düzeyinin yükseltilmesi. Anne Yarısı, Kentli Kadın (Üreten Kadın) Projesinin hayata geçirilmesi. Belediye kreş ve gündüz bakımevlerinden duyulan memnuniyet düzeyinin yükseltilmesi. Kadınların korunması, kişisel ve toplumsal gelişimlerinin sağlanması ve	520.000,00 TL	1.706.000.000,00 TL

		bu konularda toplumsal bilincin artırılmasına yönelik eğitim ve programların yapılması.		
2021	Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı	Kadın Konuk Evinden duyulan memnuniyet düzeyinin yükseltilmesi. Girişimci Kadınlara Destek ve İş Kurma, Anne Yarısı, Kentli Kadın Üreten Kadın Projelerinin hayata geçirilmesi. Kadınların korunması, kişisel ve toplumsal gelişimlerinin sağlanması ve bu konularda toplumsal bilincin artırılmasına yönelik eğitim ve programların yapılması. Belediye kreş ve gündüz bakımevlerinden duyulan memnuniyet düzeyinin yükseltilmesi.	1.010.000,00 TL	1.976.000.000,00 TL
2022	Kadın, Aile, Eğitim ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı	Kadın Konuk Evinden duyulan memnuniyet düzeyinin yükseltilmesi. Girişimci Kadınlara Destek ve İş Kurma, Anne Yarısı, Kentli Kadın Üreten Kadın Projelerinin hayata geçirilmesi. Kadınların korunması, kişisel ve toplumsal gelişimlerinin sağlanması ve bu konularda toplumsal bilincin artırılmasına yönelik eğitim ve programların yapılması.	1.460.000,00 TL	3.153.835.200,00 TL

Bir başka ifadeyle, toplumsal cinsiyet anlayışı anaakımlaştırılarak Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme planlamaları yapılmalıdır. Bu bakış açısı merkeze alınarak hem Yerel Eşitlik Eylem Planını oluşturması hem de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarının hayata geçirilmesinin önemli olacağı düşünülmektedir. Böylece toplam bütçe içerisinde kadınların ihtiyaçlarını destekleyecek ve güçlendirecek uygulamalar adil bir şekilde hayata geçirilebilecektir. Bununla birlikte belediyelerin, öz gelir yaratma kapasitelerinin geliştirilmesinin de Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarını güçlendirecek bir uygulama olduğu düşünülmektedir. Elbette burada öne çıkarılması gereken nokta belediye gelirlerinin yerel topluluğun ihtiyaçları için doğru yerlere harcanabilmesidir. Dolayısıyla katılımcılık anlayışının desteklenmesi ve geliştirilmesi ama burada kadın duyarlı bir belediyecilik anlayışının da gözden kaçırılmaması önemlidir (Çetinkaya & Demirbaş, 2011). Bu çerçevede, ABB örneğinde olduğu gibi belediye yönetimlerinde toplumsal cinsiyet bakış açısının benimsenmesi, Yerel Eşitlik Eylem Planı tasarlanabilmesi ve uygulanabilmesi, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme çalışmalarının yürütülmesi konusunda önemli bir kriter olmaktadır. GBB'nin bu kapsamdaki planlamalarını ve uygulamalarını incelediğimizde ise toplumsal fayda anlayışını benimseyerek çalışmalarını yürüttüğü gözlemlenmiştir. Dolayısıyla kadınların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve adil bir hizmet alabilmesi için eylem planlarında ve bütçe çalışmalarında özellikle kadın dostu bir bakış açısı ile sürecin yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir.

3.3. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele: Aileyi Desteklemekle Kadınlara Dayanışmak Arasında Bir Gelgit Alanı

Kadına yönelik şiddetle mücadelede dünya genelindeki önemli aktörlerden birisinin belediyeler olduğu ortadadır. Nitekim Türkiye'deki ilgili yasal düzenlemeler ve çeşitli araştırmalar da belediyelerin bu konudaki sorumluluk ve rollerini vurgulamaktadır (Sumbas, 2013). Bu açıdan kadına duyarlı belediyecilik anlayışı, belediyelerin kadına yönelik şiddete karşı mücadelede toplumsal cinsiyet bakış açısıyla hizmetler sunmasını gerekli kılmaktadır.

Belediyelerin kadın sığınmaevleri, kadın dayanışma merkezleri, çeşitli danışmanlık, destekleme ve güçlendirme hizmetleriyle bu mücadeleye destek sunmaları beklenmektedir (Aktürk & Doğan, 2013; Altınay & Arat, 2007; Sumbas & Koyuncu, 2019; Koyuncu & Sumbas, 2015). Belediyelerin özellikle kadın danışma merkezlerinde hukuki danışmanlık, kadın istihdam programları, farkındalık kazandıran atölyeler gibi uygulamalar ile kadınları güçlendirici ve

destekleyici faaliyetler gerçekleştirildikleri bilinmektedir. Bu merkezlerin kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli birer rolü olduğu çeşitli çalışmalarda dile getirilmektedir (Tosun, 2010; Lorasdağı & Sumbas, 2015). Bununla birlikte Kadın Danışma Merkezleri, şiddete maruz bırakılmış kadınlar için doğru bilgiye ulaşabilen, uzmanların doğru yaklaşımları ile kendilerini güvende hissedebilecekleri merkezler olarak çalışmalarını sürdürmektedir (Tosun & Erseçen, 2015: 34). Ancak belirtilen bu faaliyetlerin içeriği, kapsamı belediye yönetimlerindeki karar vericilerin toplumsal cinsiyete bakış açılarına göre şekillenebilmekte ve böylece farklı uygulamalar gerçekleşebilmektedir. Bu çerçevede araştırma kapsamındaki ABB'nin ve GBB'nin kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamındaki çalışmaları incelerken iki temel soru üzerinden ilerlenecektir; Belediyelerin kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele politikalarında motivasyon kaynakları nelerdir? Belediyelerin bu motivasyonları politikalarına ve faaliyetlerine nasıl yansımaktadır?

Belediyelerin motivasyon kaynaklarını incelerken öncelikle karar alma mekanizmalarında yer alan yöneticilerin kadın ve kadına yönelik şiddet ile ilgili tanımlamalarına bakmak gerekmektedir. Bu kapsamda ilk olarak her iki belediye başkanının da kadına yönelik şiddete dair sıfır tolerans bakış açısına sahip olduğu belirtilmelidir. Ancak belediye başkanlarının kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamındaki motivasyon kaynaklarında öne çıkan farklılıklar ve benzerlikler bulunmaktadır. GBB Başkanı Fatma Şahin kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali olduğunun altını çizerek bu şiddetle mücadelenin toplumsal kalkınmaya olumsuz etkilerini vurgulamaktadır⁴. Şahin'in aşağıdaki sözleri buna bir örnek sunabilir:

"...Kadın erkek eşitliği artık toplumların kalkınma meselesi oldu. Demokrasiyi özümsemek, farklılığı özümsemek, bunun bir zenginlik ve insan hakkı olduğunu bilmek bu sıkıntıyı ortadan kaldırır. Eşitlik önce aileden başlıyor. Kadının sosyal statüsünü yükseltecek sosyal politikalar üretiyoruz. ..."

ABB Başkanı Mansur Yavaş ise Şahin'den farklı olarak kadına yönelik şiddete karşı toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde bir söylemi tercih etmektedir; bu nedenle Yavaş'ın belediyenin bu konudaki mücadele politikalarındaki motivasyonunun da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması temelinde olduğu düşünülmektedir.

Her iki belediyenin de kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamındaki çalışmaları, bu ifadeler temelinde motivasyon kaynaklarının belediyelerin faaliyetlerine etkisini değerlendirebilmek için incelenecektir.

İlk olarak, kadına yönelik şiddetle mücadele süreçlerinde öne çıkan uygulama, koruyucu önlemler kapsamında kadın sığınmaevlerinin bulunmasıdır⁵. Türkiye'de 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda da belirtildiği üzere büyükşehir belediyelerinin ve nüfusu 100.000'i geçen belediyelerin kadın sığınmaevi açma yükümlülüğü bulunmaktadır ve iki belediyenin de nüfusu bu oranın üstündedir. Nitekim iki belediyenin de kadın sığınmaevi bulunmaktadır. ABB ve GBB üzerinden kadın sığınmaevlerine dair inceleme yapılırken sığınmaevlerinin hem fiziki koşulları hem de farkındalık/güçlendirme çalışmaları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

GBB için Konukevinin kapasite ve imkanlarına dair sayısal bir veriye ulaşamamıştır. ABB'nin sığınmaevi imkanları incelendiğinde, İnsan Ticareti Mağduru Kadınlar için barınma evi ve kadın sığınmaevinde artan ihtiyaçları karşılamak amacıyla kapasitelerini artırmıştır. İnsan Ticareti Mağduru Kadınlar için barınma evi, 10 yatak kapasiteliyken 2019 yılında 30 yatak kapasitesine çıkarılmıştır. Kadın sığınmaevi ise 21 yatak kapasiteliyken aynı yıl 30 yatak kapasitesi ile hizmet vermeye başlamıştır (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020: 19). Ayrıca

⁴ Örnek söylemler için bkz;

<https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/sahin-kadin-dokundugu-her-seyi-guzellestirir>

⁵ Türkiye'de belediyeler bünyesinde 33 kadın sığınmaevi bulunmaktadır. Ancak, tek sorun bu sığınmaevlerinin sayısal olarak yetersiz olması değildir. Yapılan araştırmalar, kadınların sığınmaevlerinin varlığından haberdar olmadığını, toplumun sığınmaevlerine yönelik olumsuz algısının kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini ve sığınmaevlerinin hem kadınlar hem de çocuklar için yeterli olmayan koşullarını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, kadınların sığınmaevlerine başvuruları sırasında karşılaştıkları sorunlar da önemli bir konudur. (Demirbilek, Öktem-Özgür, & Çoban, 2020).

Kadına Duyarlı Belediyecilik Hizmetlerine Dair İki Farklı Uygulama: Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri

Two Different Examples Of Gender-Sensitive Municipal Services: Ankara And Gaziantep Metropolitan Municipalities

Belediye, 60 yatak kapasiteli bir barınma evinin oluşturulmasını ve buraya meslek atölyelerinin kurulmasını da hedeflemektedir (Yerel Eşitlik Eylem Planı 2021-2024: 19).

ABB'nin Kadın Sığınmaevi'ne dair araştırma yapılırken kadınların güvenliğini riske atacaktır bilgiler dışında, sığınmaevinin kapasitesi, imkanları, personel bilgileri, etkinlik bilgilerine Belediye web sitesi aracılığıyla kolaylıkla ulaşılmıştır. Dolayısıyla kadına duyarlı belediyecilik uygulaması çerçevesinde baktığımızda ABB'nin faaliyetlerinde şeffaflık ilkesinin uygulandığı ifade edilebilir. Özellikle şiddete maruz bırakılan kadınların bu bilgilere kolaylıkla ulaşabiliyor olması yönlendirici, destekleyici ve cesaretlendirici olabileceği için oldukça önemlidir. Bu konuda GBB'nin çok başarılı olmadığı ifade edilmelidir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede diğer bir çalışma alanı ise danışmanlık hizmetlerinin verilmesidir. GBB'nin bu konuda öne çıkan çalışmalarından biri Gaziantep Aile Destek Merkezi'dir. 2017 yılında Belediye, Destek Merkezi kurarak aile üyeleri için danışmanlık ve destek hizmetleri vermeye başlamıştır. Ayrıca, iletişim sorunlarına odaklanarak ailelerin iletişim becerilerini güçlendirmek, sorun çözme yeteneklerini geliştirmek ve sağlıklı aile yapıları oluşturmak da hedefler arasındadır. Bu bağlamda, Gaziantep Aile Destek Merkezi'nin özellikle iletişimle ilgili problemlere yönelik farkındalık çalışmalarıyla ailelere destek olma amacı bulunmaktadır. Fatma Şahin Merkez'in temel hedefinin boşanmaları başlamadan çözmek olduğunu söyleyerek Merkez'e dair şu açıklamayı yapmaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Belediye Basını, 2020);

"...Muhafazakar demokrat bir partinin kuruluş felsefesi, muhafaza etmesi gereken değer aile kurumu oluyor. En önemli hedefimiz aileyi muhafaza ederek, gelecek hedeflere, büyük millet olarak ulaşmak için büyük bir gayret gösteriyoruz. Bu merkezimizde geçen dönem özellikle başsavcılığımızla yaptığımız çalışmada aile mahkemelerine boşanmak için başvuran ailelerin buraya yönlendirildiğinde küçük bir ekonomik, psikolojik destekle incir çekirdeğini doldurmayan sorunun kendi içinde çözülemediğini ama verilen destekle farklı bir bakış açısıyla ailenin nasıl kurtulduğuna şahit olduk. Buradaki arkadaşlarımız işin uzmanları. İş ehline verdik ve verilen destekle 5 bin aileye ulaştık ve yüzde 85 oranında olumlu sonuçlanarak aileyi devam ettirme kararı aldılar. Bir aile çocuklar demek. Toplum, gelecek adına daha sağlıklı, daha huzurlu, daha mutlu bir şekilde yaşatmak için aile merkezli bir çalışmayı daha güçlü bir şekilde hayata geçirmek gerekiyor..."

Bu alıntı temelinde Fatma Şahin ve GBB yönetimindeki karar vericilerin kadınlara yönelik belediye hizmetlerini etkileyen ana motivasyon kaynaklarının temsil ettikleri AKP'nin muhafazakâr değeri temelindeki kadın ve aile politikaları olduğu söylenebilir.

ABB'nin bu çerçevedeki çalışmalarında Kadın Danışma Merkezleri ve Birimleri dikkat çekmektedir. Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında bu merkez ve birimlerde öncelikle kadınların güvenliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda danışmanlık sağlanması, yönlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi, psikolojik yardım sunulması, hukuki destek temin edilmesi, tıbbi destek sağlanması, iş bulma konusunda yardım sunulması, kreş hizmetinin temin edilmesi, mesleki eğitim kurslarının düzenlenmesi, grup çalışmalarının yapılması, çocuklar için burs olanaklarının sunulması, sosyal, sanatsal ve sportif etkinliklerin organizasyonunun gerçekleştirilmesi alanlarında hizmet verilmektedir (Kadın Konuk Evleri ve Kadın Danışma Birimi İç Hizmet Yönergesi). Bununla birlikte ABB, 'Şiddet Mağduru Kadınların İstihdama Katılımının Kolaylaştırılması Projesi' ismi ile hayata geçirilen proje kapsamında, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet nedeni ile kadın sığınmaevlerinden destek alan kadınlar için meslek atölyelerinin kurulmasını da planlanmaktadır. Görüşme sırasında K3, proje detaylarını ve projenin çıkış noktası hakkında, projenin temel amacının, sığınmaevinde bulunan kadınların bağımsız bir yaşama geçişlerini kolaylaştırmak için bir üretim modeli oluşturabilmek olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda, meslek atölyelerinde üretilen ürünlerin, sığınmaevine ait olan Yeni Hayat Dükkanı adında bir mağazada satılmasının planlandığını ancak projenin şu anda duraksama döneminde olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında her iki belediyenin çalışmaları değerlendirildiğinde, her iki belediye başkanının da kadına yönelik şiddetle mücadeleyi önem verdiği açıktır. Ancak bu mücadelede belediyenin hizmet ve politikalarını şekillendiren belediye başkanı başta olmak üzere ilgili belediyedeki karar alıcıların sahip oldukları motivasyon kaynaklarının farklılığıdır. AKP'den seçilmiş olan Fatma Şahin, kadına yönelik şiddetle

mücadelede aile kurumunun ve toplumsal faydanın güçlendirilmesinin önemini vurgularken CHP'den seçilmiş olan Mansur Yavaş kadına yönelik şiddetin bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği çıktısı olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Bu çerçevede belediyelerin faaliyetlerinin de belirtilen bu politik söylemsel çerçeve temelinde geliştirildiği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Kadın dostu belediyecilik anlayışı, belediyelerin toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını benimseyerek kadınların hem kamusal hem de özel alanda karşılaştıkları problemleri çözebilme ve dönüştürebilmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu anlayış, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede önemli bir politik araç haline gelmiştir.

Bu araştırmada da Türkiye'de kadına duyarlı belediyecilik uygulamaları ile öne çıkan GBB ve ABB örnekleri, iki büyükşehir belediyesinin kadınlara yönelik faaliyetlerindeki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu farklılık ve benzerlikler temelinde iki belediyenin söz konusu hizmetlerinin içerik ve kapsamını belirleyen temel motivasyon kaynağı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Belediye yönetiminde hakim olan partinin geliştirilen politikaları da şekillendirdiği gözlemlenmektedir. Genel olarak muhafazakâr sağ partilerin daha çok aile yapısını korumayı önceleyen, toplumsal cinsiyet rollerini muhafaza eden politikalar geliştirmeye daha yatkın ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini öncelleyen bir yaklaşımı olduğu görülmektedir (Giuliani G.A. 2022). Merkez ve sol siyasi görüşü benimseyen partilerin geliştirdiği uygulamalarda ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dönüştürmeye yönelik eşitlikçi uygulamaları hayata geçirmeye daha eğilimli oldukları gözlemlenmektedir (Şener, Ü., İnanç, B., & Tuncer, S., 2024). Nitekim, Türkiye gibi hem parti siyasetin baskın olduğu hem de toplumsal cinsiyet konusunun ana kırılma eksenini tartışıldığı politik zeminde belediyelerin yönetiminde ağırlığı olan siyasi partinin kadınlara yönelik hizmetlerinin içeriğini belirleyen temel aktörlerden birisi olduğu anlaşılmaktadır.

Bulgu değerlendirmeleri, iki belediyenin de kadınlara yönelik çeşitli faaliyetler yürüttüğünü, ancak bu hizmetlerin içerik ve amaçlarının belediye yönetimlerinin toplumsal cinsiyet konusundaki yaklaşımlarına göre farklılaştığını göstermektedir. Diğer bir deyişle, belediyelerin kadınlara yönelik hizmetleri geliştirmelerindeki politik motivasyon ve arka plan o belediyede uygulanan kadınlara duyarlı hizmet anlayışının içeriğini ve kapsamını belirlemektedir. Nitekim GBB bu hizmetleri aile ve kadın bağlamındaki muhafazakâr değerler temelinde geliştirirken ABB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği değerler setini tercih ettiği görülmüştür. Bunun belediye hizmetlerine yansımalarının somut bir örneği GBB'de Gaziantep Aile Destek Merkezi, ABB'de ise Kadın Danışma Merkezleri ve Birimlerinin geliştirilmesidir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede GBB aile kurumunun ve toplumsal faydanın güçlendirilmesini öncelleyen ABB toplumsal cinsiyet eşitsizliği çıktısı olduğu vurgusuyla merkezine kadının korunması argümanı koymaktadır.

Belediyelerde yerel eşitlik eylem planı ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarının yerelde kadınlara duyarlı hizmetlerinin geliştirilmesini destekleyen ve güçlendiren önemli araçlar olduğu anlaşılmıştır. Bu uygulamalar, belediyelere toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan bir yol haritası ve kurumsal bir strateji sunabilmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerel düzeyde anaakımlaştırılmasında iki önemli politik araç olan yerel eşitlik eylem planı ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda da iki belediyenin farklılaşan bir duruşu olduğu görülmüştür. GBB'deki bu kurumsal örgütlenmelerdeki odak kadın ve aile temelinde kadınların pratik ihtiyaçlarıken ABB'de kadın ve erkek eşitliği vurgusu temelinde kadınların stratejik amaçlarına da odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bulguların literatür temelindeki değerlendirilmesi bir belediyenin kadın duyarlı bir belediye olabilmesi için 'toplumsal cinsiyet eşitliği' bakış açısını benimsemesi ve kadınların pratik ve stratejik ihtiyaçlarını birlikte (Molyneux, 1985) ele alması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, belediye hizmetlerinde kaynakların eşit bir şekilde dağılması ve faaliyetlerin kapsayıcı olması oldukça önemlidir. Ancak Türkiye'de belediyelerin kaynakları kadın ve erkek hemşehrilerine eşit bir şekilde dağıtamadığı bilinmektedir. Bu nedenle belediye faaliyetlerinin ve politikalarının kadın duyarlı belediyecilik anlayışı çerçevesinde planlanması kritik bir

öneme sahiptir. Türkiye’de belediye yönetimlerinde olan siyasi partilerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki bakış açısının belediyelerin kadın duyarlı belediyecilik yaklaşımını belirleyen temel unsurlardan birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, belediyelerde bir yerel eşitlik eylem planının ve toplumsal cinsiyet bütçeleme çalışmasının olmasının tek başına yeterli olmadığı, bu kurumsal araçların toplumsal cinsiyet eşitliğini ve katılımcılık ilkesini benimseyen bir içeriğe sahip olmasının gerekliliğinin altı çizilmelidir. Türkiye’de belediyelerde bu politik çerçeveyi belirleyen temel aktörlerden birisinin de siyasi partilerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki yaklaşımları olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak, bu unsurların kadınların yerel düzey karar alma süreçlerine katılımını olmadan tamamlanamayacağı eklenmelidir.

Kaynakça

- Akduran, Ö. (2016). Yerel Yaşamda Cinsiyet Eşitliği ve Bütçesi, Türkiye’den bir örnek: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği, Neoliberal ve Muhafazakar Dönem*, 256-280.
- Aktürk, Ö. G. E. B., & Doğan, Ö. G. E. (2013). Türkiye’de Belediyeler ve Yerelde Kadın-Erkek Eşitliği Şartı Kapsamında Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1,1.
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*, Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Alkan, A. (2009). *Kadın Dostu Yerleşimlere Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi*. Ankara: Yalçın Matbaacılık.
- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırma Raporu*. Ankara: Tübitak.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2021), *Kadın ve Çocuk Bülteni*, Ocak-Şubat-Mart, Sayı 4, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/04/531487ec5e07a18542c6b658c5f22690.pdf> (10.12.2023).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Kadın Konuk Evleri ve Kadın Danışma Birimi İç Hizmet Yönergesi. <https://www.ankara.bel.tr/kadin-calismalari/hakkimizda> (02.12.2023)
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü, (2022). *Yıllık Rapor 2021*, <https://www.ankara.bel.tr/files/3816/4094/6076/yillik-rapor-2021.pdf> (10.12.2023)
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, *Yerel Eşitlik Eylem Planı 2019-2020*, <https://www.ankara.bel.tr/kadin-calismalari/yerel-esitlik-eylem-planı> (10.12.2023).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, *Yerel Eşitlik Eylem Planı 2021-2024*, <https://www.izleme.org/ankara-buyuksehir-belediyesi-yerel-esitlik-eylem-planı/> (10.12.2023)
- Bal, M. D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Genel Bakış*. KASHED, s. 15-28.
- Birleşmiş Milletler, (2014) *Kadın Dostu Kentler*, <http://www.kadindostukentler.com/proje.php> (erişildi: 06 21, 2021).
- Ceciarini, Sandra. (2021) «Capacity Building for Gender Equality at the Local Level Understanding the Environment and Learning from Good Practices.» UCLG CIB Working Group, 5.
- CEMR, 2006 Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği.
- Çetinkaya, Ö., & Demirbaş, T. (2011). *Belediye Gelirlerinin Analizi ve Mali Özerklik Açısından Değerlendirilmesi*. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları (53), 1-18.
- Demirbilek, S., Öktem-Özgür, A., & Çoban, A. (2020). *Şiddetle Mücadelede Toplumsal Bir Kurum Olarak Kadın Sığınmaevleri*, *Sosyoekonomi*, 28(46), s. 311-348.

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2019 Mali Yılı Performans Raporu, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/plan-ve-rapor>.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2019 Mali Yılı Performans Programı, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/plan-ve-rapor>.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2020 Mali Yılı Performans Programı, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/plan-ve-rapor>.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2021 Mali Yılı Performans Programı, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/plan-ve-rapor>.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2022 Mali Yılı Performans Programı, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/plan-ve-rapor>.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep'in Sosyal Risk Haritasını Çıkartıyor, 08.02.2016, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/buyuksehir-gaziantepin-sosyal-risk-haritasini-cikartiyor> (10.12.2023).
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep'te Kadınlar Sağlık Taramasından Geçiriliyor, 28.08.2015, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gaziantepi-kadınlar-saglik-taramasindan-geciriliyor> (10.12.2023).
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep'te Aile Destek Merkezi Kuruldu, 11.02.2017, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/bu-isbirligi-aile-baglarini-guclendirecek> 10.12.2023.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Kansere Karşı Tarama ve Eğitim Çalışmalarını Sürdürüyor, 06.04.2021, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/buyuksehir-kansere-karsi-tarama-ve-egitim-calismalarini-surduruyor> (10.12.2023).
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Şahin: Kadın, Dokunduğu Her Şeyi Güzelleştirir, 07.03.2022, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/sahin-kadin-dokundugu-her-seyi-guzellestirir> (10.12.2023)
- Giuliani G.A., (2022). The family policy positions of conservative parties: A farewell to the male-breadwinner family model?, "European Journal of Political Research", 61, 678-698.
- Ertugal, E., & Bagdadi, I. (2023). Gender equality policies in Turkey's opposition municipalities: factors that impact policy-making according to gender advocates. *South European Society and Politics*, 28(3), 285–308.
- Eveline, J., & Bacchi, C. (2010). What are we mainstreaming when we mainstream gender?. *Welcome to the electronic edition of Mainstreaming Politics*, 109-132.
- Heise, L., Ellsberg, M., & Gottmoeller, M. (2002). A global overview of gender-based violence. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 78, S5-S14.
- İnsanca Yaşam ve Demokratik Toplum Derneği, Deneyim Paylaşım Toplantısı, 25.01.2022, <http://iyader.org.tr/2022/01/25/deneyim-paylasim-toplantisi-yapildi/> (10.12.2023).
- Jarvis, H., Kantor, P., & Cloke, J. (2009). *Cities and Gender*. United Kingdom: Routledge.
- Kern, L. (2019). *Feminist City: A Field Guide*. Toronto: Between the Lines.
- Koyuncu, B. & A. Özman. (2019). "Women's Rights Organizations and Turkish State in the Post-2011 Era: Ideological Disengagement Versus Conservative Alignment." *Turkish Studies* 20 (5): 728–753.

Kadına Duyarlı Belediyecilik Hizmetlerine Dair İki Farklı Uygulama: Ankara ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri

Two Different Examples Of Gender-Sensitive Municipal Services: Ankara And Gaziantep Metropolitan Municipalities

Lorasdağı, B., & Sumbas, A. (2015). Türkiye’de Yerel Siyaseti Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Düşünmek: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Belediyeler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 24(2), s. 1-26.

Molyneux, M. (1985). Mobilization Without Emancipation? Women’s Interest, The State, And Revolution In Nicaragua. D. Slater içinde, *New Social Movements And The State In Latin America* (s. 227-254). Amsterdam: CEDLA Publications.

Murray, C. (2018, 08 27). What would cities look like if they were designed by mothers? <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/aug/27/architects-diversity-cities-designed-mothers> (10.12.2023).

Plan International, (2018). Unsafe In The City, United Kingdom, <https://plan-international.org/publications/unsafe-in-the-city/> (10.12.2023).

Polat, İkbâl, ve Ebru Ağduk. (2019). Yerel Yönetimler için Kadın Katılımı ve Eşitlikçi Mekanizmalar. İstanbul: Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı.

Pusula, Haydi kızlar yönetime projesi yüreklendirdi, 01.01.2019, <https://www.gazianteppusula.com/haber/10328658/haydi-kizlar-yonetime-projesi-yureklendirdi> (10.12.2023).

Sumbas, A. (2024). "Decentralization to municipalities and party control over women’s councils in Turkey: cultivating women’s political power or relegating them to the backyard?" *Politics, Groups, and Identities* 12(1), 1-22.

Sumbas, A. & Koyuncu, B. (2019). “Women’s empowerment on a local level in Turkey: the case of violence against women”, *Turkish Studies*, 20(2), 249-272. <https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1531711>

Sumbas, A. (2013). Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Politika Yaklaşımı Çerçevesinde Belediyelerin Hukuksal ve Siyasal Durumları), *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3, No: 1, 31-44.

Şahin, M. (2011). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Yazınına Kuşbakışı. *Fe Dergi*, 3(2), 84-100.

Şener, Ü., İnanç, B., & Tuncer, S. (2024). Belediyelerde Mevcut Durum Analizi: 30 Büyükşehir Belediyesi Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dair Bize Ne Söylüyor?.

Şenesen, G. G. (2017). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe. G. Şenesen, Y. Yücel, A. Önal, N. Ergüneş, & B. Çakar içinde, *Kadınsız Kentler: Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politika ve Bütçeleri* (s. 15-30). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, & Hacettepe Üniversitesi, (2014). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/turkiyede_kadina_yonelik_aile_ici_siddet_arastirma-101 (10.12.2023).

Tosun, Z. (2010). Belediyeler için Kadın Sığınmaevi, Kadın Danışma Merkezi ve Şiddet Başvuru Hattı Uygulama Rehberi.

Tosun, Z., & Erseçen, D. (2015). Kadın Danışma Merkezi İşleyişi Eğitimi El Kitabı. Ankara: Kadın Dayanışma Vakfı.

Sylvia Walby (2005) Introduction: Comparative gender mainstreaming in a global era, *International Feminist Journal of Politics*, 7:4, 453-470.

Wedel, H. (2001). *Siyaset ve Cinsiyet*, Can Kurultay (çev), Metis Yayınları, İstanbul.

WHO, (2020). COVID-19 and violence against women - What the health sector/system can do. <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-SRH-20.04> (10.12.2023).

Yakut, G. (2015). Türkiye’de Kadın İstihdamı, Meslek Edindirme Kursları ve Yerel Yönetimler: İstanbul’da Bazı İlçe Belediyeleri Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE.

Yılmaz, H. H., Aydemir Uslu, İ., & Biçer, M. (2021). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Tekirdağ Büyükşehir ve Urla Belediyesi Uygulamaları. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 15-46. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.553055>.

Araştırma Makalesi

LOJİSTİK YETENEKLERİN İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNDE BİLGİ TEKNOLOJİLERİ KULLANIMININ ARACILIK ROLÜ

Hasan Gündoğdu

Dr.

hasangundogdu.hgab@gmail.com

Orcid:0000-003-0812-1790

Zeynep Özgüner

Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi

zeynep.ozguner@hku.edu.tr

orcid: 0000-0002-8694-7275

Özet

Bu araştırmada lojistik yeteneklerin işletme performansı alt boyutları olan çevresel, ekonomik, operasyonel ve organizasyonel performanslarına etkisi ve bu etkide tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımının aracılık rolünün araştırılması amaçlanmıştır ve yapısal eşitlik modelleri kurularak incelenmiştir. Araştırmada anket yöntemi tercih edilerek bu doğrultuda belirlenen evrende çalışmanın ölçeklerinden oluşan anket uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi (OSB)'nde tekstil sektöründe faaliyetlerini sürdüren 280 firmadan oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, lojistik yeteneklerinin işletme performansı alt boyutları olan çevresel, ekonomik ve operasyonel performans boyutlarına etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerinin kullanımının aracılık rolünün bulunduğunu; organizasyonel performansa etkisinde ise aracılık rolünün bulunmadığını göstermiştir. Çalışmada elde edilen bilgiler doğrultusunda sonuçlar değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşletme Performansı, Lojistik Yetenekler, Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı

THE EFFECT OF LOGISTICS SKILLS ON BUSINESS PERFORMANCE AND THE MEDIATING ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGIES USE IN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT

Hasan Gündoğdu
PhD.,
hasangundogdu.hgab@gmail.com
Orcid:0000-003-0812-1790

Zeynep Özgüner
Assist. Prof, Hasan Kalyoncu University
zeynep.ozguner@hku.edu.tr
orcid: 0000-0002-8694-7275

Abstract

In this research, it was aimed to investigate the effect of logistics capabilities on environmental, economic, operational and organizational performance, which are the sub-dimensions of business performance, and the mediating role of the use of information technologies in supply chain management in this effect, and it was examined by establishing structural equation models. The survey method was preferred in the research and a survey consisting of the scales of the study was applied to the population determined accordingly. The sample of the research consists of 280 companies operating in the textile sector in Gaziantep Organized Industrial Zone (OIZ). The findings obtained in the research show that the use of information technologies in supply chain management has a mediating role in the effect of logistics capabilities on the environmental, economic and operational performance dimensions, which are the sub-dimensions of business performance; It has been shown that there is no mediating role in its effect on organizational performance. In line with the information obtained in the study, the results were evaluated and suggestions were made.

Keywords: *Logistics capabilities, Business Performance, Use of information technologies and supply chain management.*

Giriş

İşletmelerin rekabet etmeleri, sürdürülebilir olmaları güncel kalabilmeleri için sürdürdükleri faaliyetler ile ilgili güçlü ve zayıf yönlerinin tespit etmeleri gerekmektedir. Bunun için işletmelerin performanslarını ölçmeleri ve bu doğrultuda kararlar alarak yatırım yapmaları birçok açıdan fayda sağlayacaktır (Ege ve Şener, 2013:108). İşletmelerin faaliyetleri ile ilgili üretimden dağıtım bütünü süreçler; finansal, belge, bilgi ve ürün akışlarının tamamı lojistik faaliyetler kapsamında yer almaktadır (Bayraktutan ve Özbilgin, 2015: 96). Dünyanın farklı yerindeki kuruluşlar arasında mal ve kaynak akışını sağlayan tedarik zincir yönetimleri, tedarik, taşıma, kaynak sağlama, sipariş karşılama, bilgi yönetimi, finansman vb. faaliyetleri etkin bir şekilde yöneterek zincir üyelerinin verimlilikleri ve karlılıklarına katkı sağlamaktadırlar (Chen, vd., 2019:3). Tedarik zinciri üyeleri mutlak bir iletişim kurmak zorundadırlar. Bu iletişimde iki yönlü bilgi, belge ve finansal akışları gerçekleşmektedir. Bu iletişimi kurmak için

birçok yöntem bulunmaktadır. Ancak bilgi teknolojilerinin kullanılması bu akışın daha sağlıklı olmasını sağlamaktadır (Özdemir ve Doğan, 2010: 20).

Lojistik ve işletme performansı kavramları ile ilgili literatür de yer alan çalışmalar genellikle bu iki kavramın ilişkisi ele alınmıştır. Bu çalışmada ise daha detaya inip lojistik yeteneklerin işletme performansı alt boyutları olan çevresel, ekonomik, operasyonel ve organizasyonel performansa etkisi ve tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerinin kullanımının aracılık rolü incelenmiştir.

Bu araştırmada; işletmelerin faaliyetleri kapsamındaki süreçlerde etkili olan lojistik yeteneklerinin, işletmelerin mevcut durumlarını tespit edip bu doğrultuda kararlar alarak kendini güncelleyebilmelerinde önemli bir yere sahip olan işletme performansının alt boyutlarına etkisinde, tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerinin kullanımının aracılık rolünün olup olmadığı tespit edilerek literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Lojistik Yetenekler

Lojistik yetenek, işletmelerin faaliyetleri ile ilgili süreçlerin organize ve koordine edilerek yönetebilme becerisi şeklinde ifade edilebilir (Bakan vd., 2020:416). İşletmeler belirledikleri hedeflere ulaşmak için faaliyetleri ile ilgili süreçleri koordine ederek yönetme becerileri başarılı olmalarında önemli bir rol üstlenmektedir (Yorulmaz ve Birgün, 2016:316). Dolayısıyla Lojistik yetenekler; işletmelerin envanter ve maliyetlerini azaltmalarında, teslimat performanslarında ve müşteri memnuniyeti sağlamalarında etkili olmaktadır (Pan vd., 2018:6). Organizasyonlardaki lojistik yetenekler, yenilik, esneklik, güvenilirlik ve hız, kalite, bilgi teknoloji sistemleri ve entegrasyon, maliyetler, müşteri ilişkileri ve katma değer sağlayan yetenekler gibi birçok bileşenden oluşmaktadır. (Özkan ve Acar,2022:396). Yenilik yeteneği işletmelerde kullanılan teknolojinin, hizmetlerinin, süreçlerin ve fikirlerin yenilenmesini ve gelişmesini sağlayan yetenek şeklinde ifade edilir. Ayrıca lojistik yenilik yeteneği, lojistik operasyonlarının verimliliğini arttırmak tedarik zincirindeki olası riskleri azaltmak için işletmelerdeki operasyonel kabiliyetlerinin gelişmesini sağlamaktadır (Wang. Vd., 2019:85). Müşteri hizmetleri yeteneği, müşterilerin ihtiyaçlarını müşterilerin istekleri doğrultusunda karşılama ve onlarla sürdürebilir uzun vadeli bir ilişki sağlayabilme yeteneğidir. Bu yetenek lojistik kalitesinin belirlenmesinde önemli rol üstlenen müşteri ihtiyaçlarını karşılamada esneklik ve yanıt verebilmeyi kapsamaktadır (Lyu vd., 2018:4). Maliyet, hız, esneklik müşterilerin isteklerini doğru zaman yer ve maliyette karşılayabilmesini sağlayan diğer önemli lojistik yeteneklerdir (Kara ve İpekçi, 2021: 276).

Ayrıca lojistik yetenekleri arz talep odaklı olarak incelendiğinde, satış öncesi ve sonrası müşteri hizmetleri, güvenli ve hızlı teslimat ve pazar odaklı faaliyetler talep odaklı yeteneklerdir. Uygun maliyetlerle geniş bir dağıtım ağı sunarak müşterilerin beklentileri doğrultusunda dağıtım operasyonlarını kapsayan faaliyetler ise arz odaklı lojistik yeteneklerdir (Kara ve İpekçi, 2021:275).

Lojistik yeteneği, müşterilerin istekleri doğrultusunda ürünler üretip, istedikleri yer ve zamanda müşterilere ulaştırılmasını sağlayarak müşterilerin uzun vadeli ilişkiler kurmasında önem teşkil eden bir unsurdur (Bakan vd., 2020:417). Bu doğrultuda lojistik yeteneklerin işletmelerin müşterileri ile uzun vadeli ilişkiler kurarak ve müşteri sadakati sağlayarak rekabette avantaj elde ettikleri söylenebilir (Bakan ve Şekkel, 2015:403). Pazarların küreselleşmesi ile tedarik zincirlerinin dünyanın çeşitli yerlerine uzanması, tedarik zincirlerinin karmaşık bir yapı olmasına sebep olmuştur. Lojistik yetenekler tedarik zincirini oluşturan işletmeler için olduğu kadar tedarik zincirleri içinde oldukça önemli bir konudur. Dolayısıyla lojistik yetenekler gerek işletmeler gerekse de işletmelerin üyesi oldukları tedarik zincirlerinin başarılı olmalarında rol oynayan önemli bir husustur (Sarihan ve Marşap, 2023:1456).

1.2. İşletme Performansı

Performans; planlama aşamasında belirlenmiş hedeflere ulaşılmasında etkili çıktılarının ve bu çıktılarının elde edilmesinde yararlanılan kaynakların ölçülmesi, hedefleri gerçekleştirebilme düzeyi, amacı belirlenmiş faaliyetlerin etkinliği ve verimliliğini ölçen nicel veya nitel kavram şeklinde ifade edilebilir (Elitaş ve Ağca,2006:347). İşletme performansını ise elde edilen performans bilgilerinin sayısal verilere dönüştürülüp analiz edilerek işletmelerin karar verme süreçlerine katkı sağlayan ve tanımlanmış birtakım önlemler olarak ifade edilebilir (Taouab ve

Issor, 2019: 98). İşletmelerde karar organlarının doğru kararlar alarak başarılı olmaları açısından performans değerlendirilmesi önemlidir. Ayrıca, işletmelerin artı ve eksilerini görerek hedeflerini belirlemesi ve bu hedeflere ulaşmak amacıyla doğru koordine olması için de işletmelerin performanslarının ölçümü önemli bir konudur (Bayyurt, 2007: 578). Stratejik planlamanın önemli bir unsuru olan performans ölçümü, işletmelerin zayıf yönlerini tespit ederek potansiyel kapasitelerini ortaya çıkarmasına katkı sağlar (Ege ve Şener, 2013: 108-109).

İşletmelerde performans ölçmenin sunacağı birtakım faydaları aşağıda yer aldığı gibi sıralayabiliriz (Erdem vd. 2011: 84.):

- İşletmelerde süreçlerin işleyişini gözlemleyebilme fırsatı sunması,
- İşletmedeki problemlerin nedenleri, başarılı veya başarısızlık nedenlerinin kaynağını tespit etme fırsatı sunması,
- Olabilecek performans eksikliklerini tespit edebilme fırsatı vermesi,
- Mükâfatlandırılacak performansları tespit etme fırsatı sunması,
- Planlanmış kaynak tüketiminin hangi düzeyde gerçekleştiğini görebilme imkânı sunmasıdır.

Yoğun rekabetin olduğu küresel pazarlarda yer alan işletmelerin performanslarını güncel yöntemler ile ölçmeleri ve bu sonuçlar doğrultusunda karar almaları ve performanslarını artırmaları sürdürülebilirlikleri açısından bir gereklilik olmuştur (Chytas vd., 2011: 461).

1.3. Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı

Tedarik zinciri yönetimi; üyeler arası planlamayı, koordinasyonu, ortak envanter kontrolünü, bilgi paylaşımını, lojistik yönetimini ve teslimatları kapsayan sistemdir (Basheer vd., 2019). Üst sistem olan entegre tedarik zincirlerin alt sistem olan işletmelerin süreç ve sistemleri ile uyum içerisinde olması alt ve üst sistemlerin her ikisinin başarılı olmasını sağlamaktadır (Fatorachian ve Kazemi, 2020:3). Tedarik zincirleri karışıklık, kırılabilirlik, maliyetler ve belirsizlikler gibi olumsuz durumlarla karşılaşabilirler. Birimler arası bilgi belge ve fiziksel akışları doğru bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan entegre olmuş teknolojik bir alt yapıya sahip olmaları bu sorunların üstesinden gelmeleri için kolaylık sağlamaktadır (Merino, vd., 2020:2). İşletmelerin sağlıklı bir bilgi paylaşım sistemine sahip olmaları müşterilerin isteklerini hızlı bir şekilde karşılamalarını sağlar. Bilgi teknolojilerin entegre olması tedarik zinciri üyeleri arasındaki bilgi alışverişinin sağlıklı ve hızlı olmasını sağlamaktadır. Dolayısı ile iyi entegre bir bilgi sistemi, organizasyonların kapasitesinin gelişimini sağlayacaktır (Alzoubi ve Yanamandra, 2020 :276). İşletmelerin yer aldıkları pazarlarda rekabet yoğunlaşmasını önemli nedenlerden biri teknolojinin kullanılmasıdır. İşletmelerin sahip oldukları teknoloji güç ve hâkimiyetlerinde belirleyici olduğundan dolayı işletmeler için önemli bir husustur (Acar, 2010:122). İşletmelerin satınalma sürecinden üretim, depolama ve dağıtım süreçlerinin tamamında yer alan iletişim ve akışta gelişmiş teknolojik araçlardan faydalanmaları bu süreçlerdeki bütün faaliyetlerin maliyet hız takip gibi konularda verimliliğin artmasını sağlayacaktır (Park ve Li, 2021:3).

1.4. Araştırmanın Hipotezlerinin Oluşturulması

Literatürde lojistik yetenekleri, çeşitli lojistik uygulamaları ve bilgi teknolojilerinin performans ile ilişkisini inceleyen bir çok çalışma yer almaktadır. (Lyu vd., 2018), (Pan vd., 2018), (Yanğınlar ve Köksal, 2021), (Turunç, 2006), (Oğuz ve Perçin, 2022), (Fugate vd., 2010), (Wang vd., 2015), (Choi ve Zhang,2011)

Türkiye'deki dokuz ilde bulunan UND üyesi 428 anket uygulayarak yaptıkları çalışmada, lojistik koordinasyon ve lojistik inovasyon yeteneklerinin rekabet avantajını olumlu yönde etkilediği sonucunu elde etmiştir. (Bakan ve Şekkeli, 2016; Acar, 2010) Marmara bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki üretim işletmeleri ile yaptığı çalışmada, maliyet liderliği stratejisi ve farklılaştırma stratejisi uygulayan işletmelerde lojistik yeteneklerinin işletme performansını olumlu ve anlamlı etkilediğini tespit etmiştir. Literatürde konu ile ilgili diğer çalışmaların bir kısmına aşağıda yer verilmiştir.

Üçüncü taraf lojistik sağlayıcıların (3PL) dış entegrasyon yetenekleri ve maliyet avantajları ile performans arasındaki nedenselliği araştırmak amacıyla yaptığı çalışmada, Üçüncü taraf lojistik sağlayıcıların dış entegrasyon yeteneklerinin kaynak kullanım verimliliğini ve maliyet rekabetçiliğini olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Bunun neticesinde firmaların

maliyet rekabetinde avantaj elde ederek daha iyi finansal performans sağladığını vurgulamışlardır (Chiung ve Pei, 2016).

Çin’de endüstriyel firmalarla yaptıkları araştırmada lojistik yeteneklerde, operasyon yeteneğinin; dağıtım yeteneği, esneklik yeteneği ve tedarik zincirinin hizmet kalitesi üzerinde anlamlı ve pozitif etkisinin bulunduğu sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca Hizmet kalitesi ile tedarik zincirinin finansal performansının anlamlı ve pozitif bir ilişkisinin bulunduğunu tespit etmişlerdir. (Tan vd., 2007).

UTİKAD üyesi 214 işletme ile yaptıkları çalışmada bilgi tabanlı lojistik yeteneklerin işletme performansını olumlu yönde etkilediği neticesine ulaşmışlardır (Özkan ve Acar, 2022).

Lojistik işlemlerin işletme performansına etkisini incelemek için Kastamonu şehrindeki gıda toptancıları ile gerçekleştirdikleri çalışmada lojistik işlemlerinin işletme performansını anlamlı etkilediğini tespit etmişlerdir (Küçük vd., 2018).

Türkiye’deki gemi ile yük taşımacılığı faaliyetlerinde bulunan 377 firma yöneticisi ve anket yöntemi ile yaptıkları çalışmada, deniz ulaştırma lojistiği hizmet yeteneklerinden olan yenilikçilik ile entegrasyon yeteneklerinin işletmelerin finansal ve müşteri hizmetleri performanslarını pozitif yönde etkilediği sonucunu bulmuşlardır (Yorulmaz ve Birgün, 2016).

Kastamonu ilinde ticari faaliyetlerini sürdüren firmalarla yaptığı çalışmada kentsel lojistik ve dağıtım lojistiği performanslarının firma performansı ile pozitif ilişkili ve anlamlı olduğu sonucunu elde etmiştir (Yeşilyurt, 2019).

Lojistik bağlamında hizmet kalitesi ve çevresel sürdürülebilirliğin işletme performansına etkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada hizmet kalitesi ve çevresel sürdürülebilirlik ödüllerinin gelecekteki işletme performansı üzerinde olumlu etkisinin olduğu bulgusuna ulaşmışlardır (Dastugue ve Eroglu 2019).

3PL işletmesinin hizmet performansının firma performansına etkisini incelemek için Moldova da imalatçı firmalarla yaptığı çalışmada operasyonel hizmet performansı ve mali hizmet performansı ile işletme performansının anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. (Poyraz ve Mutlu, 2019).

Uluslararası Nakliyatlar Derneğine üye 85 lojistik firmasının 364 çalışanı ile yaptığı araştırmada, RFID’nin alt boyutlarından olan teknolojik alt boyutunun lojistik performansına, finansal performansa ve müşteri hizmetleri performansına pozitif yönlü ve anlamlı şekilde etki ettiği sonucunu bulmuşlardır (Yangınlar ve Köksal, 2021).

Konya ve Karaman illerindeki organize sanayi bölgelerinde faaliyette bulunan işletmeler ile yaptığı araştırmada bilgi iletişim teknolojilerinin, ihracat pazarı geliştirme yeteneklerinin proaktifliği ve ihracattaki performans arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Köseoğlu, 2021). Araştırmada BİT alt boyutu olan Web 2.0 teknolojisi kullanma yeteneği ile proaktif ihracat pazarı geliştirme yetenekleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Çalışmada ayrıca proaktif ihracat pazar geliştirme yeteneklerinin, Web 2.0 teknolojisi kullanımı ile ihracat pazar performansı arasında aracılık ettiği sonucunu elde etmiştir.

Ağ (2015) çalışmasında bilişim teknolojileri yeteneğinin firma performansına etkisini incelemiş ve bu değişkenler arasında etki olmadığı sonucunu elde etmiştir. Bu sonucun başlıca sebeplerden bir tanesinin, Porter’ın da değer zinciri analizinde ifade ettiği bilişim teknolojileri hizmetlerinin firmaların ana faaliyet grubunda değil destekleyici bir hizmet şeklinde algılandığından olabileceğini belirtmiştir.

Çağlar, (2014) Türkiye’de faaliyette bulunan 90 lojistik firmasıyla anket yöntemiyle yaptığı çalışmada lojistik yönetimi kapsamında bilişim teknolojilerinin kullanımı ile firma performansı ve müşteri memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusunu elde etmiştir. Literatürdeki yer alan çalışmaların genellikle lojistik yeteneklerin ve benzer kavramların işletme performansıyla ilişkisinin incelendiği görülmektedir. Bu çalışmada ise daha ayrıntılı şekilde ele alınarak lojistik yeteneklerin işletme performansını alt boyutları ile etkisi ve bu etkide tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerinin aracılık rolünün olup olmadığını tespit etmek amaçlanmış ve aşağıda yer alan hipotezlere yer verilmiştir.

H1: Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan çevresel performans boyutuna etkisinde TZYBTK’ nın aracılık rolü vardır.

H2: Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan ekonomik performans boyutuna etkisinde TZYBTK' nın aracılık rolü vardır.

H3: Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan operasyonel performans boyutuna etkisinde TZYBTK' nın aracılık rolü vardır.

H4: Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan organizasyonel performans boyutuna etkisinde TZYBTK' nın aracılık rolü vardır.

2. Yöntem

2.1. Veri Toplama Araçları

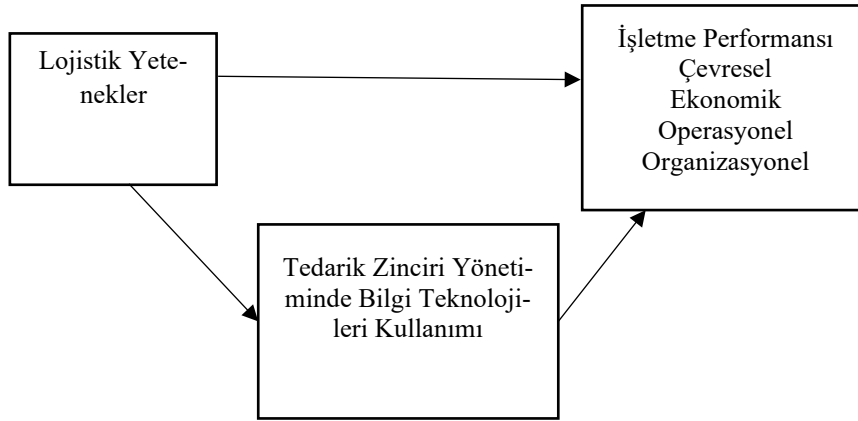
Lojistik yetenekleri ölçmek amacıyla (Morash vd., 1996) oluşturduğu, (Cho vd., 2008) geliştirdiği ve (Sarihan, 2021) Türkçe'ye çevirerek çalışmasında kullandığı anket ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan işletme performansını ölçmek amacıyla Zhu vd. (2008)'nin geliştirdiği, Green vd. (2012)'nin modifiye ettiği ve Bozdam, (2019) çalışmasında kullandığı ölçek kullanılmıştır. Çalışmanın aracı değişkeni olan Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı ölçeği olarak ise (Şekerci, 2023) çalışmasında kullandığı ölçekten faydalanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Modeli

Araştırma literatürde daha önce hazırlanmış ölçeklerden faydalanarak anket formu hazırlanmış ve nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evreni olan Gaziantep Organize Sanayisinde faaliyet gösteren tekstil firmalarına anketlerin uygulanmasıyla elde edilen veriler ile oluşan veri setinin normallik dağılımları ve güvenilirliklerini tespit etmek için gerekli analizler yapılmıştır. Daha sonra Lojistik Yetenekler (LY) İşletme Performansı (İP) ve Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı (TZYBTK) ölçeklerinin Keşfedici (KFA) ve Doğrulamalı (DFA) Faktör Analizleri yapılmıştır. Çalışmanın değişkenleri arasındaki ilişkileri test etmek için oluşturulan modele ilişkin hipotezlerin analizlerini gerçekleştirmek amacıyla (YEM) oluşturulmuştur. Daha sonra çalışmada aracılık rolünü incelemek için Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) hazırlanmıştır. Araştırmanın modeli aşağıda Şekil 1'de gösterilmiştir:

54

Şekil 1. Araştırma Modeli

2.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Gaziantep Organize Sanayi Bölgesinde tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmalar oluşturmaktadır. Çalışmanın evreni olan Gaziantep Organize Sanayi bölgesinde tekstil sektöründe faaliyette bulunan 492 firma yer almaktadır (gaosb.org.tr). Ana kütleden % 95 Güven Aralığında ve %5 hata payına göre minimum örneklem büyüklüğü 217 olarak belirlenmiştir. (Sekaran, 1992; Gürbüz ve Şahin, 2018:130). Bu çalışmada 287 anket uygulaması yapılmış bunların 7 tanesi yanlış ve eksik doldurulduğundan 280 tanesi değerlendirilerek analizler yapılmıştır. Araştırmada birimlerin eşit katılım şansına sahip olmaları için olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem belirlenmiştir. Basit tesadüfi örnekleme, önceden belirlenmiş evrende bulunan birimlerin listelenmesini içermektedir. Bu listede bulunan birimlerin hangilerinin örnekleme

dahil edileceği tesadüfi şekilde belirlenmektedir. Evrende yer alan birimler, örnekleme dahil olmada eşit şanslara sahip olmakla birlikte birinin örnekleme girmesi diğer birimlerin girme şansını etkilememektedir (Koçak ve Arun:2006: 25).

3. Bulgu ve Analizler

3.1. Ölçklere İlişkin Analiz ve Bulgular

3.1.1. Lojistik Yetenekler Ölçeğine İlişkin Bulgular

Lojistik yetenekler ölçeğinin güvenilirliğini tespit etmek için güvenilirlik analizi yapılmış ve ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının 0,91 olduğu tespit edilmiştir. (Akyüz, 2018) göre ölçeğin güvenilir değerlere sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Lojistik Yetenekler Ölçeği KMO ve Bartlett Değerleri

KMO ve Bartlett Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliğinin Ölçümü		0,936
Bartlett'in Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	1789,023
	Df	78
	Sig	0,000

KMO ve Bartlett değerlerinin tespit edilmesi amacıyla yapılan analiz neticesinde KMO değerinin 0,936 olduğu görülmüştür. Faktör analizinin uygulanabilmesi için KMO değerinin yeterli olduğu görülmüştür. Ölçeği oluşturan ifadelerin korelasyonlarının, faktör analizinin yapılabilmesi için uygunluğunu tespit etmek amacıyla uygulanan Bartlett küresellik testi sonucunda [$\chi^2(78) = 1789,023, p < 0.00$] değeri elde edilmiş ve faktör analizine uygunluğu tespit edilmiştir.

55

Tablo 2. Lojistik Yetenekler Ölçeği Toplam Açıklanan Varyans Oranları

Toplam Açıklanan Varyans Oranları							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Karesi Alınmış Toplamların Çıkarımı		Karesi Alınmış Toplamların Rotasyonu	
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam
1	6,502	50,012	50,012	6,502	50,012	50,012	50,012

Yukarıda yer alan tablo 2' de yer verilen bilgiler ele alındığında gerçekleştirilen analizler sonucunda, toplam varyansın %50,012'sini açıklayabilen tek boyutlu bir yapının elde edildiği görülmektedir.

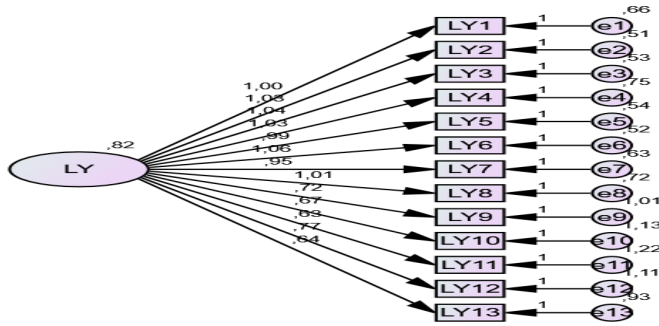
Tablo 3. Lojistik Yetenekler Ölçeği Döndürülmüş Bileşenler Matrisi

Maddeler	Faktörler
----------	-----------

LY.1	769
LY.2	809
LY.3	797
LY.4	764
LY.5	786
LY6	813
LY7	758
LY8	766
LY9	581
LY10	551
LY11	514
LY12	611
LY13	563

Yapılan analizlerle elde edilen veriler bu ölçeğin bir faktöre sahip bir yapı ve madde yüklerinin 0,813 ile 0, 514 aralıklarında değerlere sahip olduğu görülmüştür.

Şekil 2. Lojistik Yetenekler Ölçeği DFA

Lojistik yetenekler ölçeğini doğrulamak için DFA analizi yapılarak belirlenen uyum iyiliği ve-rileri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Lojistik Yetenekler Ölçeği DFA Uyum İyiliği Değerleri

Ölçek	X ²	df	CMIN/ DF≤5	GFI ≥.85	AGFI ≥.80	CFI ≥.90	NFI ≥.90	TLI ≥.90	RMSEA ≤.08
LY	159,188	65	2,449	0,921	0,889	0,946	0,913	0,935	0,072

3.1.2. İşletme Performansı Ölçeğine Ait Bulgular

Çalışmanın bağımlı ölçeği olan işletme performansı ölçeğinin güvenilirliğini test etmek amacıyla analiz yapılmış ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,87 olarak elde edilmiştir. (Akyüz, 2018) göre ölçeğin güvenilir değerlere sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 5. İşletme Performansı Ölçeği KMO ve Barlett Değerleri

KMO ve Bartlett Testi	
Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliğinin Ölçümü	0,876

Bartlett'in Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	2267,508
	Df	253
	Sig.	0,000

Ölçeğin KMO ve Bartlett değerlerini elde etmek için yapılan analiz sonucunda KMO değeri olarak 0,876 değeri elde edilmiş ve faktör analizinin uygulanabilmesi için elde edilen KMO değerinin yeterli olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğe ait ifadelerin korelasyonlarının, faktör analizine uygunluğunu tespit etmek amacıyla uygulanan Bartlett küresellik testi sonucunda [$x^2(253) = 2267,508, p < 0.00$] değeri elde edilmiş ve faktör analizine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. İşletme Performansı Ölçeği Toplam Açıklanan Varyans Oranları

Açıklanan Toplam Varyans Oranları							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri		Karesi Alınmış Toplamların Çıkarımı		Karesi Alınmış Toplamların Rotasyonu		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam
1	6,265	27,238	27,238	6,265	27,238	27,238	4,714
2	2,543	11,057	38,295	2543	11,057	38295	4,025
3	1,934	8,408	46,702	1,934	8,408	46,702	3,615
4	1,563	6,797	53,500	1,563	6,797	53,500	3,258

57

Tablo 6'da yer alan bilgiler incelendiğinde gerçekleştirilen analizler neticesinde, toplam varyansın %53,500' ünü açıklayan ve dört boyutlu bir yapının elde edilmiştir.

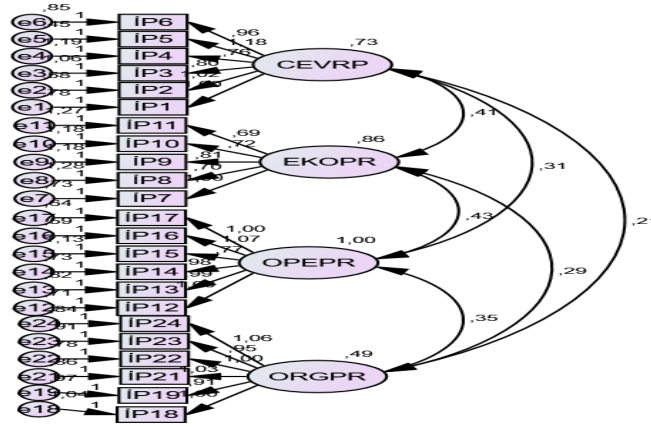
Tablo 7. İşletme Performansı Ölçeği Döndürülmüş Bileşenler Matrisi

Maddeler	Faktörler		
	ÇEVP	EKOP	OPERP.
ORGP.			
ÇEVP.1	795		
ÇEVP.2	777		
ÇEVP.3	645		
ÇEVP.4	586		
ÇEVP.5	802		
ÇEVP.6	688		
EKONP.1		627	
EKONP.2		664	
EKONP.3		659	
EKONP.4		622	
EKONP.5		647	
OPERP.1			768
OPERP.2			807
OPERP.3			767
OPERP.4			602

OPERP.5	815	
OPERP.6	804	
ORGP.1		691
ORGP.2		570
ORGP.3		741
ORGP.4		748
ORGP.5		653
ORGP.6		520

Ölçek için yapılan keşfedici faktör analizinde ölçeğin Çevresel Performans, Ekonomik Performans, Operasyonel Performans ve Organizasyonel Performans olarak 4 ayrı boyuttan oluştuğu tespit edilmiştir. Ölçek; Çevresel Performans 6 madde, Ekonomik Performans 5 madde, Operasyonel Performans 6 madde ve Organizasyonel Performans 6 madde olmak üzere toplamda 23 madden oluşmuştur. Çevresel Performans boyutunun madde yüklerinin 0,586-0,802 Ekonomik Performans boyutunun madde yüklerinin 0,622-0,664 Operasyonel Performans boyutunun madde yüklerinin 0,602-0,815 ve son olarak Organizasyonel Performans boyutunun madde yüklerinin 0,520-0,748 Aralıklarında değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ölçeğin 20. İfadesi tek başına bir faktör oluşturduğundan bu madde değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylelikle ölçek 23 maddeli bir yapı olarak şekillenmiştir.

Şekil 3. İşletme Performansı Ölçeği DFA

İşletme performansı ölçeğini doğrulamak için DFA analizi yapılarak sağlanan uyum iyiliği değerleri Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. İşletme Performansı Ölçeği DFA Uyum İyiliği Değerleri

Ölçek	X ²	df	CMIN/ DF ≤ 5	GFI ≥ .85	AGFI ≥ .80	CFI ≥ .90	NFI ≥ .90	TLI ≥ .90	RMSEA ≤ .08
İSLTMP	314,030	224	1,402	0,912	0,892	0,957	0,866	0,951	0,038

3.1.3. Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Ölçeğine İlişkin Bulgular

Araştırmada aracı ölçek olan tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımı ölçeğinin güvenilirliğini ölçmek için analiz yapılmış ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,79 olarak bulunmuştur. (Akyüz, 2018) göre ölçeğin güvenilir değerler sağladığı görülmüştür.

Tablo 9. Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Ölçeği KMO ve Bartlett Verileri

KMO ve Bartlett Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliğinin Ölçümü		0,878
Bartlett'in Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	990,708
	Df	66
	Sig.	0,000

Ölçeğin KMO ve Bartlett değerlerini içeren verileri elde etmek amacıyla yapılan analiz neticesinde KMO 0,787 olarak elde edilmiş ve faktör analizinin yapılması için elde edilen KMO değerinin yeterli olduğu görülmüştür. Ölçeği oluşturan ifadelerin korelasyonlarının, faktör analizine uygunluğunu tespit etmek amacıyla uygulanan Bartlett küresellik testi sonucunda $\chi^2(66) = 990,708, p < 0.00$ değeri elde edilmiş ve faktör analizine uygun olduğu görülmüştür.

Tablo 10. Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Ölçeği Açıklanan Toplam Varyans Oranı

Toplam Açıklanan Varyans Oranları							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Karesi Alınmış Toplamların Çıkarımı		Karesi Alınmış Toplamların Rotasyonu	
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam
1	4,049	33,741	33,741	4,049	33,741	33,741	3,857
2	1,954	16,286	50,027	1,954	16,286	50,027	2,477

Tablo 10' da yer alan bilgiler ele alındığında yapılan analizler sonucunda, toplam varyansın %50,027'sini açıklayabilen ve iki boyutlu bir yapının ortaya çıktığı görülmektedir.

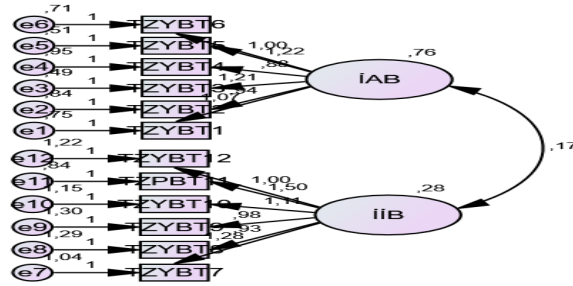
Tablo 11. Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Ölçeği Döndürülmüş Bileşenler Matrisi

Faktörler		
Maddeler	İAB	İİB

İAB.1	799	
İAB.2	743	
İAB.3	837	
İAB.4	737	
İAB.5	841	
İAB.6	708	
İİBT.1		630
İİBT.2		622
İİBT.3		516
İİBT.4		612
İİBT.5		668
İİBT.6		563

Ölçek için yapılan keşfedici faktör analizinde ölçeğin işletmeler arası bilgi iletişim teknolojileri kullanımı (İAB) ve işletme içi bilgi iletişim teknolojileri kullanımı (İİB) 2 ayrı boyuttan oluştuğu tespit edilmiştir. Bu ölçek işletmeler arası bilgi iletişim teknolojileri kullanımı 6 işletme içi bilgi iletişim teknolojileri kullanımı 6 olacak şekilde 12 maddeden oluşmuştur. İAB boyutunun madde yüklerinin 0,708-0,841; İİB boyutunun madde yüklerinin 0,516-0,668 aralıklarında değerler aldıkları tespit edilmiştir.

Şekil 4. Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Ölçeği DFA

TZYBK ölçeğini doğrulamak amacıyla DFA analizi yapılarak ölçeğe ilişkin uyum iyiliği verileri Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 12. Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Teknolojileri Kullanımı Ölçeği DFA Uyum İyiliği Değerleri

Ölçek	X ²	df	CMIN/ DF ≤ 5	GFI ≥ .85	AGFI ≥ .80	CFI ≥ .90	NFI ≥ .90	TLI ≥ .90	RMSEA ≤ .08
TZYBK	56,622	53	1,068	0,967	0,951	0,995	0,944	0,995	0,016

(Meydan ve Şeşen, 2015). Göre çalışmada kullanılan ölçekler için yapılan DFA uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir değerler olduğu görülmüştür.

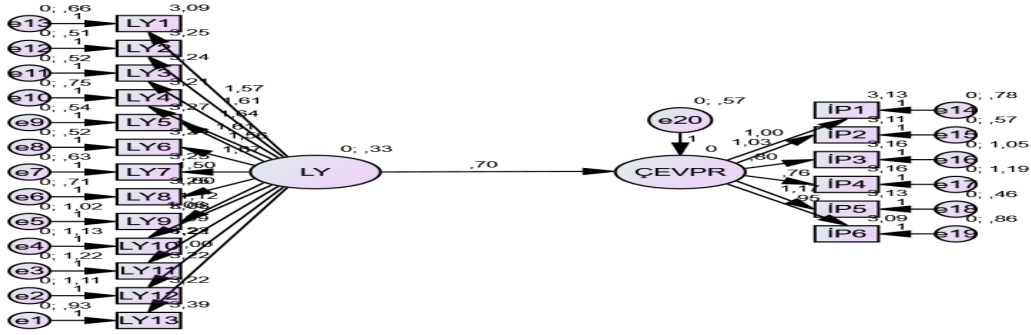
3.2. Hipotez Testlerine İlişkin Analiz ve Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın hipotezleri olan H1 H2 ve H3 H4 hipotezlerini test etmek amacıyla yapısal eşitlik modeli (YEM) kurulmuştur.

3.2.1 Lojistik yeteneklerin çevresel performansa etkisinde tedarik zinciri yönetimi-nde bilgi teknolojileri kullanımının aracılık rolü

Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan çevresel performansa etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımının (TZYBTK) aracılık rolü incelemek için yem kurulmuş ve yapılan analizler sonucunda elde edilen verilere aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 5. Lojistik Yeteneklerin Çevresel Performansa Toplam Etkisi Testine Ait Yapısal Model

Tablo 13. Lojistik Yeteneklerin Çevresel Performansa Toplam Etkisi Testine Ait Regresyon Ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Krritik Oran	P
CEVP <--- LY	0,472	0,700	0,123	5,672	***

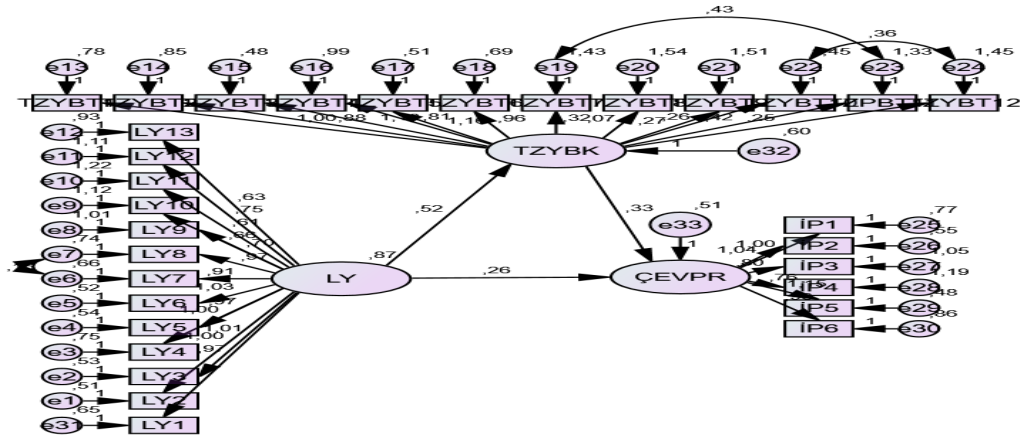
61

Araştırmada yapılan analizler doğrultusunda sağlanan verelerle oluşturulan regresyon tablolarında β_0 standardize değerleri β_1 ise standardize olmayan değerler göstermektedir.

Lojistik yeteneklerin işletme performansı alt boyutu olan çevresel performansa etkisini incelemek için kurulan YEM ve gerçekleştirilen analizi neticesinde lojistik yeteneklerin çevresel performansı üzerinde toplam etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Lojistik yeteneklerin çevresel performansa toplam etkisini ölçtükten sonra aracılık rolünün incelenmesi için ikinci aşama olan aracı değişkenin modele eklenmesidir. Çalışmanın aracı değişkeni TZYBTK modele dâhil edilip ve modifikasyonlara yer verilerek analiz yapılmış ve bu modelin uyum iyiliği verilerine tablo 12'de yer verilmiştir.

Şekil 6. Lojistik Yeteneklerin Çevresel Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolü Yapısal Eşitlik Modeli

Tablo 14. Lojistik Yeteneklerin Çevresel Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolü YEM Uyum İyiliği Verileri

	X2	df	CMIN/ DF≤5	GFI ≥.85	AGFI ≥.80	CFI ≥.90	NFI ≥.90	TLI ≥.90	RMSEA ≤.08
Model	753,114	428	1,760	0,849	0,825	0,908	0,811	0,900	0,052

Modelde tüm uyum iyiliği değerleri sağlanmasının yanı sıra NFI'nın serbestlik derecesi göz önünde bulundurularak hesaplanan TLI ve diğer uyum değerlerinin kabul edilen değerler içerdiğinden ve NFI'nın kabul edilir değere yakın bir değerde olmasından dolayı, bu modelin doğrulandığı kabul edilmiştir (Çetindaş,ve Çelik, 2017: 139; Meydan ve Şeşen, 2015:33).

Tablo 15. Lojistik Yeteneklerin Çevresel Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolüne Ait Regresyon Ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Kritik oran	P
TZYBTK <--- LY	0,528	0,517	0,068	7,609	***
ÇEVP<--- LY	0,285	0,263	0,067	3,853	***
ÇEVP<--- TZYBTK	0,352	0,331	0,075	4,404	***

Lojistik yeteneklerin çevresel performansa etkisinde TZYBTK' nın aracılık rolünü incelemek için yapısal eşitlik modeli kurularak yapılan analizler sonucunda elde edilen regresyon ağırlıklarına ilişkin veriler tablo 15'te verilmiştir. Tabloda yer alan veriler incelendiğinde lojistik yeteneklerin TZYBTK' nı; TZYBTK' nın çevresel performansı, lojistik yeteneklerin TZYBTK üzerinden çevresel performansı anlamlı ve pozitif yönlü etkilediği görülmüştür.

Tablo 16. Lojistik Yeteneklerin Çevresel Per. Üzerindeki Etkisinde TZYBTK' nın Aracı Rolü Regresyon Ağırlıkları

Sonuç Değişkenleri				
	TZYBTK		ÇEVP	
	β	SH	β	SH
LY(c yolu)			0,472**	0,123
R ²			0,223	
LY (a yolu)	0,528**	0,068		
R ²		0,278		
LY (c' yolu)			0,285**	0,068
TZYBTK (b yolu)			0,352**	0,075
R ²			0,311	
Dolaylı etki			0,185 (0,108- 0,272)	

* p<.05 ** p<.01

Aracılık rolünün incelenmesi için kurulan ilk model incelediğinde lojistik yetenekler ve çevresel performans arasındaki (c yolu) değerlerinin pozitif yönlü anlamlı bir etkinin olduğu gözlemlenmiştir.

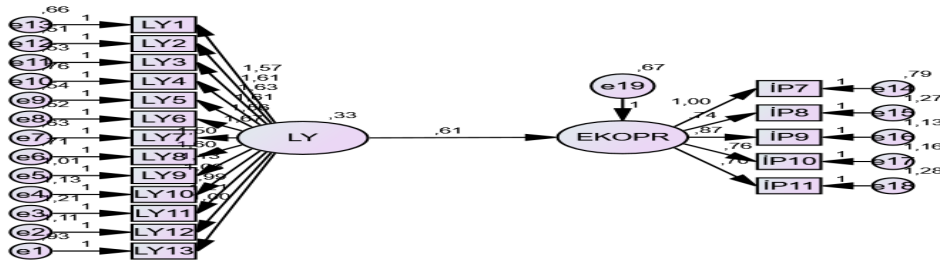
Daha sonra modele aracı değişken de eklenerek gerekli analiz gerçekleştirilmiştir. Lojistik yetenekler ile TZYBTK arasındaki (a yolu) değerlerinin anlamlı ve pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir. ($\beta=0,528$; $p<0,001$). TZYBTK ile çevresel performans arasındaki (b yolu) regresyon katsayısı da bu değişkenler arasında anlamlı ve pozitif bir etkinin olduğunu göstermiştir. ($\beta=0,352$; $p<0,001$).

Aracılık rolünde olan TZYBTK' nin modele eklenmesiyle lojistik yeteneklerin çevresel performansa (c' yolu) etkisi 0,472 ten 0,285 düştüğü görülmüştür. lojistik yetenekler ile çevresel performans arasındaki dolaylı etki 0,185 ve %95 güven aralığının 0,108- 0,272 olduğu görülmüştür. Bu Aralık 0 değerini içermediğinden bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç çalışmanın 1. Hipotezi olan H1 hipotezinin kabul edildiğini göstermiştir.

3.2.2 Lojistik yeteneklerin ekonomik performansa etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımının aracılık rolü

Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan ekonomik performansa etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımının aracılık rolü incelemek için aşağıda yer alan YEM kurularak gerekli analizler yapılmıştır.

Şekil 7. Lojistik Yeteneklerin Ekonomik Performansa Toplam Etkisi Testine Ait Yapısal Model

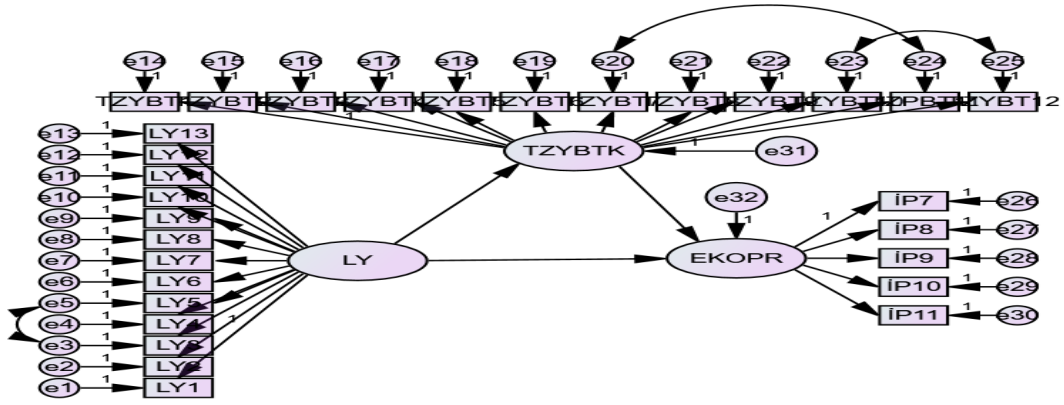
Tablo 17. Lojistik Yeteneklerin Ekonomik Performansa Toplam Etkisi Analizine Ait Regresyon Ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Krritik oran	P
EKOP<--- LY	0,394	0,609	0,130	4,691	***

Lojistik yeteneklerin ekonomik performansa etkisini analiz etmek için kurulan YEM ve gerçekleştirilen analiz neticesinde lojistik yeteneklerin ekonomik performansı üzerinde toplam etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu bulgulanmıştır.

Değişkenler arasındaki toplam etki tespit edildikten sonra ikinci aşamada aracılık rolünün incelenmesi amacıyla aracı değişken modele eklenerek analiz yapılmıştır. Çalışmanın aracı değişkeni olan TZYBTK modele dâhil edildikten sonra kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerini elde etmek için modifikasyonlar yapılmış ve elde edilen uyum iyilikleri değerleri tablo 18'de verilmiştir.

Şekil 8. Lojistik Yeteneklerin Ekonomik Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolü YEM

Tablo 18. Lojistik Yeteneklerin Ekonomik Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolü YEM Uyum İyiliği Verileri

X2	df	CMIN/ DF≤5	GFI ≥.85	AGFI ≥.80	CFI ≥.90	NFI ≥.90	TLI ≥.90	RMSEA ≤.08	
Model	672,050	399	1,684	0,855	0,831	0,912	0,811	0,904	0,050

Aracı model için yapılan analiz neticesinde sağlanan uyum iyiliği değerlerinin (Meydan ve Şeşen, 2015) göre kabul edilir değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Lojistik Yeteneklerin Ekonomik Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolüne Ait Regresyon ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Krritik oran	P
TZYBTK<--- LY	0,529	0,534	0,071	7,497	***
EKOP<--- LY	0,194	0,189	0,086	4,363	0,02
EKOP<--- TZYBTK	0,389	0,375	0,081	2,323	***

Lojistik yeteneklerin ekonomik performansa etkisinde TZYBTK' nın aracılık rolünü incelemek amacıyla yapılan analizler sonucunda sağlanan regresyon verilerine ait bilgiler tablo 19'da gösterilmiştir. Lojistik yeteneklerin TZYBTK' nı; TZYBTK' nın ekonomik performansı, lojistik yeteneklerin TZYBTK üzerinden ekonomik performansı anlamlı ve pozitif etkilediği görülmüştür.

Tablo 20. Lojistik Yeteneklerin Ekonomik Performans Üzerindeki Etkisinde TZYBTK' nin Aracı Rolü Regresyon Ağırlıkları

Sonuç Değişkenleri				
	TZYBTK		EKOP	
	β	SH	β	SH
LY(c yolu)			0,394**	0,130
R ²				0,155
LY (a yolu)	0,529**	0,071		
R ²		0,280		
LY (c' yolu)			0,194*	0,081
TZYBTK (b yolu)			0,389**	0,086
R ²				0,269
Dolaylı etki				0,206 (0,130- 0,292)

* p<.05

** p<.01

Aracılık rolünün incelenmesi için kurulan ilk model incelenerek lojistik yeteneklerin ekonomik performans üzerinde (c yolu) pozitif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

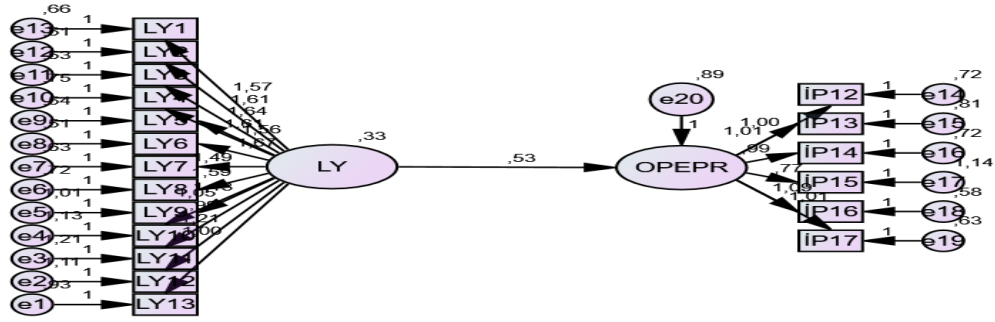
İkinci aşamada modele aracı değişken eklenerek analiz edilmiştir. Lojistik yetenekler ile TZYBTK arasındaki (a yolu) değerlerinin anlamlı ve pozitif yönde olduğu görülmüştür ($\beta=0,529$; $p<0,001$). Yapılan analiz sonucunda TZYBTK ile ekonomik performans arasındaki (b yolu) elde edilen regresyon katsayısı bu değişkenler arasında da anlamlı ve pozitif bir etkinin olduğunu göstermiştir. ($\beta=0,389$; $p<0,001$).

Aracı değişken olan TZYBTK' nin modele dâhil edilmesiyle lojistik yeteneklerin ekonomik performansa (c' yolu) etkisi 0,394 ten 0,194 düştüğü gözlemlenmiştir. Lojistik yetenekler ile ekonomik performans arasındaki dolaylı etkinin 0,206 ve %95 güven aralığının 0,130- 0,292 olduğu tespit edilmiştir. Bu Aralık 0 değerini içermediğinden dolayı bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuç çalışmanın 2. Hipotezi olan H2'nin kabul edildiğini göstermektedir.

3.2.3. Lojistik yeteneklerin Operasyonel performansa etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımının aracılık rolü

Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan operasyonel performansa etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımının aracılık rolü incelemek için gerekli analizler yapılarak bu analizlerin sonucunda elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 9. Lojistik Yeteneklerin Operasyonel Performansa Toplam Etkisi Testine Ait Yapısal Model

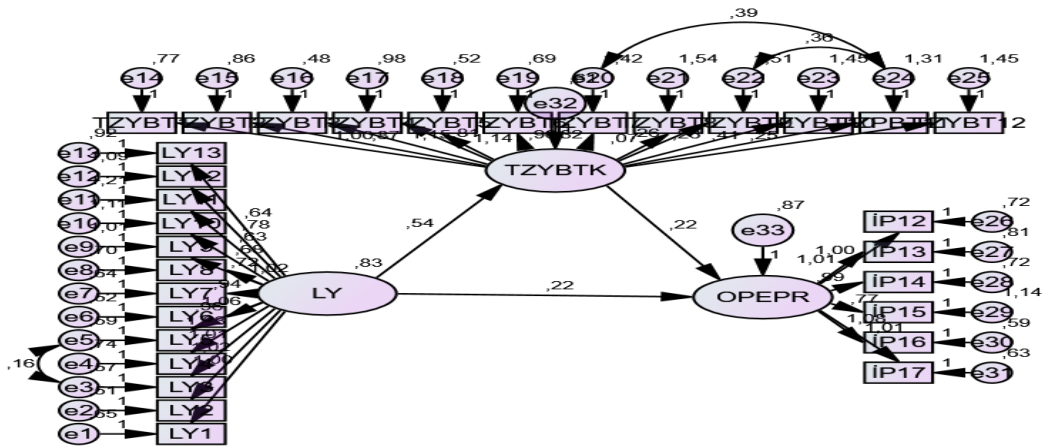
Tablo 21. Lojistik Yeteneklerin Operasyonel Performansa Toplam Etkisi Analizine Ait Regresyon Ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Kritik oran	P
OPEPR<--- LY	0,307	0,527	0,124	4,243	***

Lojistik yeteneklerin operasyonel performansa etkisini ölçmek amacıyla kurulan YEM ve yapılan analiz sonucunda lojistik yeteneklerin operasyonel performans üzerindeki toplam etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmektedir.

Bu iki değişken arasındaki toplam etki tespit edildikten sonra aracılık rolünün incelemek için aracı değişken modele dahil edilerek tekrar analiz yapılmıştır. Araştırmada aracı değişken rolünde olan TZYBTK modele dâhil edildikten sonra modifikasyonlar da yapılarak yapılan analiz neticesinde elde edilen uyum iyiliği verileri tablo 22’de gösterilmiştir.

66 **Şekil 10. Lojistik Yeteneklerin Operasyonel Performansa Etkisinde TZYBTK’ nın Aracılık Rolü Yapısal Eşitlik Modeli**

Tablo 22. Lojistik Yeteneklerin Operasyonel Performansa Etkisinde TZYBTK’ nın Aracılık Rolü YEM Uyum İyiliği Verileri

X2	df	CMIN/ DF≤5	GFI ≥.85	AGFI ≥.80	CFI ≥.90	NFI ≥.90	TLI ≥.90	RMSEA ≤.08
Model	764,694	428	1,787	0,843	0,819	0,910	0,817	0,053

Bağımlı bağımsız ve aracı değişkenlerin oluşturduğu model için yapılan analizler sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin (Meydan ve Şeşen, 2015) göre kabul edilir değerler olduğu görülmüştür.

Tablo 23. Lojistik Yeteneklerin Operasyonel Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolüne Ait Regresyon Ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Krritik oran	P
TZYBTK<--- LY	0,529	0,536	0,072	7,462	***
OPERP<--- LY	0,199	0,217	0,085	2,566	0,010
OPERP<--- TZYBTK	0,200	0,215	0,085	2,528	0,011

Lojistik yeteneklerin işletme performansı alt boyutu olan operasyonel performansa etkisinde TZYBTK' nın aracılık rolünü incelemek amacıyla uygulanan analizler neticesinde elde edilen regresyon verilerine ait bilgiler tablo 23'de verilmiştir. Lojistik yeteneklerin TZYBTK' nı; TZYBTK' nın operasyonel performansı, lojistik yeteneklerin TZYBTK üzerinden operasyonel performansı anlamlı ve pozitif etkilediği sonucu elde edilmiştir.

Tablo 24. Lojistik Yeteneklerin Operasyonel Performans Üzerindeki Etkisinde TZYBTK' nın Aracı Rolü Regresyon Ağırlıkları

Sonuç Değişkenleri				
	TZYBTK		OPERP	
	β	SH	β	SH
LY (c yolu)	.		0,307**	0,124
R ²				0,094
LY (a yolu)	0,529**	0,072		
R ²		0,280		
LY (c' yolu)			0,199*	0,085
TZYBTK (b yolu)			0,200*	0,085
R ²				0,122
Dolaylı etki				0,106 (0,035- 0,191)

* p<.05

** p<.01

Aracılık rolünün incelenmesi için yapısal model kurularak lojistik yeteneklerin operasyonel performansı (c yolu) pozitif yönde anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir.

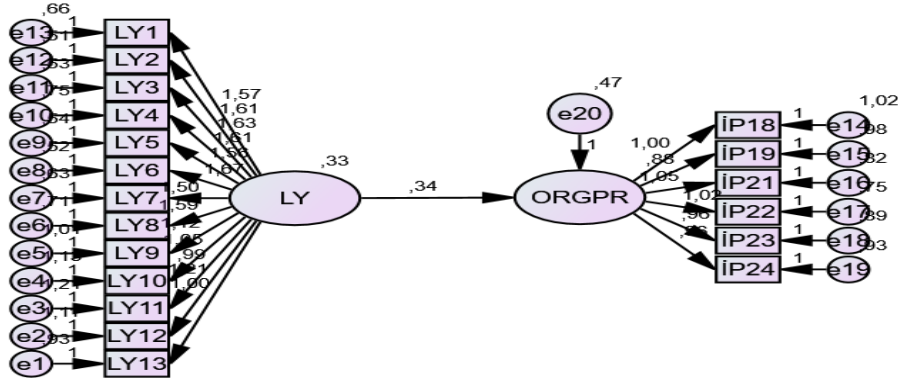
Daha sonra modele aracı değişken de eklenerek analiz tekrar yapılmıştır. Lojistik yetenekler ile TZYBTK arasındaki (a yolu) ilişkinin anlamlı ve pozitif yönde olduğu görülmüştür. ($\beta=0,529$; $p<0,01$). Yapılan analiz sonucunda TZYBTK ile operasyonel performans arasındaki ilişki için (b yolu) elde edilen regresyon katsayısı bu değişkenler arasında da anlamlı ve pozitif bir etkinin olduğunu göstermiştir. ($\beta=0,200$; $p<0,05$).

Aracı değişken olan TZYBTK' nin modele dâhil edilmesiyle lojistik yeteneklerin operasyonel performansa (c' yolu) etkisi 0,307 ten 0,199 düştüğü görülmüştür. Lojistik yetenekler ile operasyonel performans arasındaki dolaylı etkinin 0,106 ve %95 güven aralığının 0,035- 0,191 olduğu görülmektedir. Bu Aralık 0 değerini içermediğinden dolayı bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuç çalışmanın 3. Hipotezi olan H3'ün kabul edildiğini göstermektedir.

3.2.4. Lojistik yeteneklerin organizasyonel performansa etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımının aracılık rolü

Lojistik yeteneklerin işletme performansının alt boyutu olan organizasyonel performansa etkisinde TZYBTK'nın aracılık rolünü araştırmak amacıyla analizler yapılarak bu analizlerin sonucunda elde edilen veriler aşağıda verilmiştir.

Şekil 11. Lojistik Yeteneklerin Organizasyonel Performansa Toplam Etkisi Testine Ait Yapısal Model

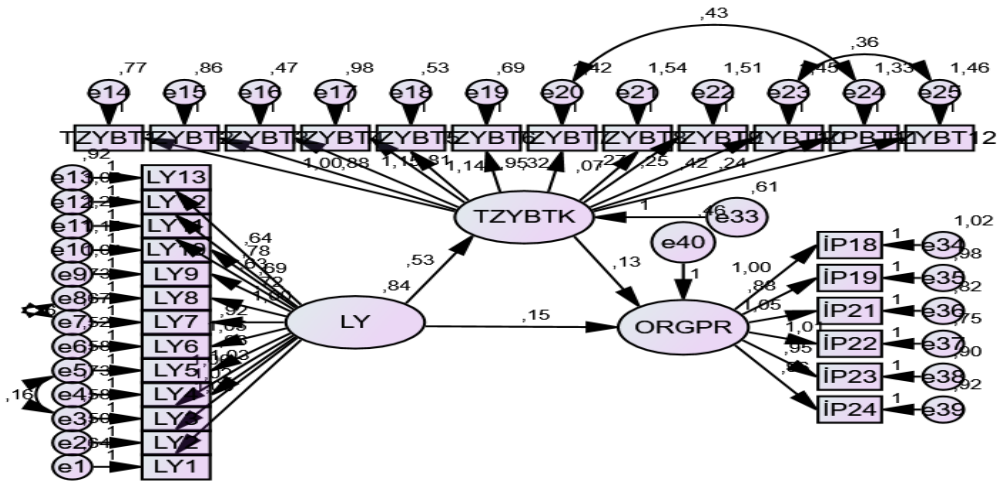
Tablo 25. Lojistik Yeteneklerin organizasyonel Performansa Toplam Etkisi Testine Ait Regresyon Ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Krritik oran	P
ORGP<--- LY	0,278	0,341	0,097	3,518	***

Lojistik yeteneklerin organizasyonel performansa etkisini belirlemek için YEM kurulmuş ve analiz yapılmıştır. Bu analiz sonucunda lojistik yeteneklerin organizasyonel performans üzerindeki toplam etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür.

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki toplam etki incelendikten sonra aracılık rolünün tespit edilmesi için aracı değişken modele eklenerek tekrar analiz yapılmıştır. Çalışmamada aracı değişken olan TZYBTK modele eklendikten sonra modifikasyonlar da yer verilerek yapılan analiz neticesinde elde edilen uyum iyiliği değerleri tablo 26 te gösterilmiştir.

Şekil 12. Lojistik Yeteneklerin Organizasyonel Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolü Yapısal Eşitlik Modeli

Tablo 26. Lojistik Yeteneklerin Organizasyonel Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolü Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği Verileri

X2	df	CMIN/ DF≤5	GFI ≥.85	AGFI ≥.80	CFI ≥.90	NFI ≥.90	TLI ≥.90	RMSEA ≤.08	
Model	710,681	427	1,787	0,856	0,833	0,912	0,807	0,904	0,049

TZYBTK'nın aracılık rolünü incelemek için oluşturulan bu model için yapılan analiz sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin (Meydan ve Şeşen, 2015) göre kabul edilebilir değerler olduğu görülmüştür.

Tablo 27. Lojistik Yeteneklerin Organizasyonel Performansa Etkisinde TZYBTK' nın Aracılık Rolüne Ait Regresyon ağırlıkları

Test Yolu	β_0	β_1	Stndrt. Hata.	Kritik oran	P
TZYBTK<--- LY	0,531	0,534	0,073	7,476	***
ORGP<--- LY	0,193	0,150	0,067	2,229	0,062
ORGP<--- TZYBTK	0,163	0,126	0,068	1,868	0,026

Lojistik yeteneklerin işletme performansı alt boyutu olan organizasyonel performansa etkisinde TZYBTK' nın aracılık rolünü incelemek amacıyla uygulanan analizler sonucunda elde edilen regresyon verilerine ait bilgiler tablo 27'te verilmiştir.

Lojistik yeteneklerin TZYBTK' nı pozitif ve anlamlı etkilediği tespit edilirken; TZYBTK' nın organizasyonel performansa etkisinin olmadığını tespit edilmiştir son olarak lojistik yeteneklerin TZYBTK üzerinden organizasyonel performansı anlamlı ve pozitif etkilediği sonucu elde edilmiştir. Değişkenler arasında aracılı rolünden söz edebilmek için aracı değişken modele eklendikten sonra bağımsız değişken ile aracı değişken; aracı değişken ile bağımsız değişken ve aracı değişken üzerinden bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir etkinin olması gerekmektedir. Bu modelde aracı değişken ile bağımsız değişken arasında anlamlı bir etkiye rastlanmamıştır. Dolayısı ile çalışmanın H4 hipotezi desteklenmemiştir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada Gaziantep Organize Sanayi Bölgesinde tekstil sektöründe faaliyette bulunan firmalardan toplanan veriler ile analizler yapılarak elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Çalışma evreninde bulunan firmalardan toplanan veriler değerlendirilerek yapılan analizler sonucunda lojistik yeteneklerin işletme performansı alt boyutları olan çevresel, ekonomik operasyonel ve organizasyonel boyutlarına etkisinde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerinin kullanılmasının aracılık rolüne ilişkin değerli sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışmada evrende yer alan örneklerden veriler elde edildikten sonra bu verilerle ölçeklerin güvenilirliği için gerekli analiz yapılarak güvenilirlik koşullarını sağladıkları tespit edilmiştir. Sonraki aşamalarda faktör analizine yer verilmiş ve araştırma hipotezlerinin desteklenip desteklenmediğini tespit etmek amacıyla her hipotez için yapısal eşitlik modeli kurulmuş ve analizler gerçekleştirilmiştir.

Hipotezlerin test edilmesi için yapılan analizler sonucunda araştırmanın 1. Hipotezi olan lojistik yeteneklerin çevresel performansa etkisinde TZYBTK aracılık rolü 2.hipotezi olan ekonomik performansa TZYBTK aracılık rolü 3. Hipotezi olan operasyonel performansa TZYBTK aracılık rolünün olduğu tespit edilmiştir. Ancak çalışmanın 4. Hipotezi olan lojistik yeteneklerin organizasyonel performansa etkisinde TZYBTK aracılık rolü bulunamamıştır. Dolayısıyla araştırmanın 4. Hipotezi olan H4 desteklenmemiştir.

Araştırmada yapılan analizler sonucunda elde edilen bu bilgiler, Lojistik İşlemlerinin işletme performansını istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu etkisini tespit eden (Küçük vd., 2018), deniz ulaştırma lojistiği hizmet yeteneklerinden olan yenilikçilik ile entegrasyon yeteneklerinin işletmelerin finansal ve müşteri hizmetleri performanslarını pozitif yönde etkilediği sonucunu

elde eden (Yorulmaz ve Birgün, 2016) ve çalışmanın kavramları olan işletme performansı, lojistik yetenekler ve TZYBTK ile ilgili önceden yapılmış benzer çalışmalar olan diğer araştırmalar ile paralellik gösterdiği görülmüştür. (Acar, 2010), (Chiung ve Pei, 2016), (Yong vd., 2007), (Özkan ve Acar, 2022), (Yeşilyurt, 2019), (Dastugue ve Eroglu 2019), (Poyraz ve Mutlu, 2019), (Yangınlar ve Köksal, 2021), (Köseoğlu, 2021), (Çağlar,2014).

Ancak çalışmanın 4. Hipotezi desteklenmemiştir. (Ağ, 2015) çalışmasında bilişim teknolojileri yeteneğinin firma performansına etkisini ele almış ve bu değişkenler arasında etki olmadığı sonucunu elde etmiştir. Bu sonucun başlıca nedenlerinden birinin, Porter'ın da değer zinciri analizinde ifade ettiği bilişim teknolojileri hizmetlerinin firmaların ana faaliyet grubunda değil destekleyici bir hizmet şeklinde algılandığından olabileceğini belirtmiştir. (Park ve Li, 2021) çalışmalarında bilişim teknolojilerini, işletmelerin satınalma sürecinden üretim, depolama ve dağıtım süreçlerinin tamamında yer alan iletişim ve akışta kullanılan bir araç olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmada da tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerin kullanımı işletmelerin faaliyetleri kapsamında olan üretim, depolama ve dağıtım faaliyetlerin yürütülmesinde bir araç olarak değerlendirilip destekleyici bir hizmet olarak görüldüğü düşünülmektedir.

İşletmelerin devamlılıkları sürdürülebilmeleri açısından işletme performansı önemli bir konudur. İşletmelerin lojistik yetenekleri ise işletmelerin performanslarında rol oynayan önemli bir husustur. İşletmelerin lojistik yetenekleri işletmelerin tedarik aşamasından depolama, üretim dağıtım aşamalarına kadar olan bütün süreçlerde önem taşımaktadır. Bu aşamalardaki herhangi bir aksamının bir diğer aşamaya etki edeceğinden müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yansiyacaktır. Müşterilerin uzun vadeli devamlılıklarını sağlamanın yolu başarılı bir lojistik sürecinden geçtiğini söyleyebiliriz. Dolayısı ile müşterilerin devamlılıkları işletmelerin performansına yansıyan bir konudur. Ayrıca işletmeler üyesi oldukları tedarik zincirindeki diğer üyeleri ile iletişim kurdukları yöntem ve araçlarda bilgilerin ve finansal hareketlerin akışını doğru ve hızlı bir şekilde yapılmasında rol oynamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın sonuçları da göz önüne alındığında lojistik yeteneklerin ve tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerinin kullanılmasının işletmelerin performanslarında rol oynayan önemli hususlar olduğunu ifade edebiliriz. İşletmeler bu konulara gerekli önemi vererek yatırımlar yapmalıdırlar.

Bu çalışmanın sadece Gaziantep Organize Sanayi Bölgesinde tekstil alanında faaliyet gösteren firmalarla yapılması çalışmanın kısıtı olarak kabul edilmiştir. Araştırmada kullanılan değişkenler arasındaki ilişkinin genelleştirilebilmek için başka evrenlerde ve farklı sektörlerde çalışılabilir. Araştırmada aracı değişken olarak kullanılan tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojilerinin kullanılması değişkeninin yerine farklı değişkenler kullanılarak yeni çalışmalar yapılabilir. Son olarak bu model farklı sektörlerde yapılarak elde edilen sonuçları karşılaştıran araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Acar, Z. (2010). Teknolojik Yetenek Yatırımlarının İşletmelerin Lojistik Hizmet Performansı Üzerine Etkileri. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (20) 2010, 121-140.
- Ağ, C. (2015). Bilişim Teknolojileri Yeteneğinin, Firmanın Değişim Sürecine ve Performansına Etkisi ile Dönüşümsel Liderliğin Bu Etkideki Rolü. *İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. İstanbul.*
- Akyüz, H. E. (2018). Yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör Analizi: uygulamalı bir çalışma. *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*. 7 (2), 186-198.
- Alzoubi, H.M. ve Yanamandra, R. (2020). Investigating the mediating role of information sharing strategy on agile supply chain. *Uncertain Supply Chain Management* 8 (2020) 273-284.
- Bakan, İ., Erşahan, B. ve Kiraz, E. (2020). Lojistik firma özellikleri sarmalında lojistik yetenek ve lojistik performans algıları: Bir alan araştırması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (36). 413-454.
- Bakan, İ., ve Şekkeli, Z. H. (2015). Lojistik Stratejilerinin Lojistik Yetenekler Üzerine Etkilerine İlişkin Bir Alan Araştırması. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (5). 398-422.

- Bakan, İ., ve Şekkeli, Z. H. (2016). Lojistik Koordinasyon Yeteneği, Lojistik İnovasyon Yeteneği Ve Müşteri İlişkileri (Miy) Yeteneği İle Rekabet Avantajı Ve Lojistik Performans Arasındaki İlişki: Bir Alan Araştırması. *Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*. 5 (2). 39-68.
- Basheer, M.F., Siam, M.R., Awn, A. M. ve Hussan, S.G. (2019). Exploring the role of TQM and supply chain practices for firm supply performance in the presence of information technology capabilities and supply chain technology adoption: A case of textile firms in Pakistan. *Uncertain Supply Chain Management* 7 (2019) 275–288.
- Bayraktutan, Y. ve Özbilgin, M. (2015). Lojistik Maliyetler ve Lojistik Performans Ölçütleri. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 95-112
- Bayyurt, N. (2007). İşletmelerde performans değerlendirmenin önemi ve performans göstergeleri arasındaki ilişkiler. *2007* (53), 577-592.
- Bozdam, Ş. (2019). Yeşil tedarik zinciri uygulamalarının tedarik zinciri ve işletme performansı üzerine etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek lisans Tezi. Konya.
- Chen, I. S.N., Fung, P.K.O ve Yuen, S. S. M (2019). Dynamic capabilities of logistics service providers: antecedents and performance implications, *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, <https://doi.org/10.1108/APJML-12-2017-0308>
- Chiung, L. L. ve Pei, Y L, (2016),"Impact of external integration capabilities of third-party logistics providers on their financial performance", *The International Journal of Logistics Management*, 27(2). 263 – 283. <http://dx.doi.org/10.1108/IJLM-09-2014-0155>
- Cho, J. J. K., Ozment, J., ve Sink, H. (2008). Logistics capability, logistics outsourcing and firm performance in an e - commerce market. *International journal of physical distribution & logistics management*
- Choi, Y. Ve Zhang, N. (2011). Does proactive green logistics management improve business performance? A case of Chinese logistics enterprises. African Journal of Business Management*. 5(17), 7564-7574.
- Chytas, P., Glykas, M. ve Valiris, G. (2011). A proactive balanced scorecard. *International Journal of Information Management* 31 (2011) 460– 468.
- Çağlar, M. B. (2014). Lojistik İşletmelerinde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı, Müşteri Memnuniyeti ve İşletme Performansı İlişkisi: Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 32 (2014) 41-55.
- Çetindaş, A., & Çelik, M. (2017). İmalat işletmelerinin tedarikçi entegrasyonları ile lojistik performansları arasındaki ilişki üzerine çevresel belirsizliğin düzenleyici rolü. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 132-146.
- Dastugue, S.G. ve Eroglu, C. (2019). Operating Performance Effects of Service Quality and Environmental Sustainability Capabilities in Logistics. *Journal of Supply Chain Management*. 55.
- Ege, İ. ve Şener, Z. (2013). Performans Ölçümünde Kullanılan Yöntemler: Performans karnesi ve kumanda paneli karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 107-120.

- Elitaş, C. ve Ağca, V. (2006). Firmalarda çok boyutlu performans değerlendirme yaklaşımları: Kavramsal bir çerçeve. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 344-370.
- Erdem, B., Gökdeniz, A. ve Met, Önder (2011). Yenilikçilik ve işletme performansı ilişkisi: Antalya'da etkinlik gösteren 5 yıldızlı otel işletmeleri örneği. *Dokuz Eylül İİBF Dergisi*. 26 (2). 77-112
- Fatorachian, H. ve Kazemi, H. (2020). Impact of Industry 4.0 on supply chain performance. *Production Planning & Control*, DOI: 10.1080/09537287.2020.1712487
- Fugate, B.S., Mentzer, J.T. ve Stank, T.P. (2010). Logistics performance efficiency, effectiveness and differentiation. *Journal of Business Logistics*. 31 (1). 43-62.
- Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi Resmi Sitesi: [https:// gaosb.org/tr/osb-firmalari.html](https://gaosb.org/tr/osb-firmalari.html)
Erişim tarihi :02.01.2024
- Green Jr, K. W., Zelbst, P. J., Meacham, J. ve Bhadauria, V. S. (2012). Green Supply Chain Management Practices: Impact on Performance. *Supply Chain Management: An International Journal*, 17(3), 290-305.
- Gürbüz, Ş. ve Şahin, F. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. (5.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kara, K. ve İpekçi, E. (2021). Lojistik yenilikçiliğinin lojistik yetenekler üzerinde etkisi: Artvin ili lojistik hizmet sağlayıcı firmalar. *International European Journal of Managerial Research Dergisi*, 5 (9), 271-291.
- Koçak, A. ve Arun, Ö. (2006) İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu. *Selçuk İletişim*, 4 (3), 21-28.
- 72 Köseoğlu, D. (2021). Bilgi iletişim teknolojileri kullanımı proaktif, ihracat pazarı geliştirme yetenekleri ve ihracat performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi: İşletmeler üzerinde bir uygulama. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Karaman.
- Küçük, O., Taner, N. ve Küçük N. (2018). Lojistik işlemlerinin işletme performansına etkisi: Gıda perakendecileri üzerine bir uygulama. VI. International caucasus-central asia foreign trade and logistics congress.7-8 Eylül Aydın/Didim.
- Liu, C.L. ve Lai, Y.Y. (2016). Impact of external integration capabilities of third-party logistics providers on their financial performance, *The International Journal of Logistics Management*. 27(2). 263 – 283.
- Lyu, G., Chen, L. ve Huo, B. (2018) Logistics resources, capabilities and operational performance: A contingency and configuration approach, *Industrial Management & Data Systems*, <https://doi.org/10.1108/IMDS-01-2018-0024>
- Merino, M.N., Marín, J.M. M., Fuentes, J.M. ve Martínez-Jurado, P.J. (2020). Information and digital technologies of Industry 4.0 and Lean supply chain management: a systematic literature review. *International Journal of Production Research*, 2020 <https://doi.org/10.1080/00207543.2020.1743896>
- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2015). *Yapısal Eşitlik Modellemesi: AMOS Uygulamaları*, (2.Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Morash, E. A., C. L. M. DrÖge, ve S. K. Vickery. 1996. Strategic Logistics Capabilities for Competitive Advantage and Firm Success. *Journal of Business Logistics* 17 (1): 1-22.

- Lojistik Yeteneklerin İşletme Performansına Etkisi ve Tzybtk Aracılık Rolü
The Effect Of Logistics Skills On Business Performance And The Mediating Role Of Information Technologies Use In Supply Chain Management
- Oğuz, A. ve Perçin, S. (2022). Tedarik zinciri entegrasyonu ve dijitalleşmenin performansa etkisi: Alıcı-tedarikçi risk yönetiminin aracılık rolü. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 20221, 40 (4), 837-860.
- Özdemir, A.İ. ve Doğan, N. Ö. (2010) Tedarik zinciri entegrasyonu ve bilgi teknolojileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 28 (1) 19- 41
- Özkan, T. ve Acar, R. (2022). Müşteri ve Bilgi Tabanlı Lojistik Yeteneklerin Covid-19 Salgını Sürecinde İşletme Performansına Etkisi: Türkiye Lojistik İşletmelerinde Bir Araştırma. Kastamonu Üniversitesi İİBF Dergisi. 24 (2). 391-408.
- Pan, X., Dresner, M. ve Xie, Y. (2018). Logistics IS resources, organizational factors, and operational performance: An investigation into domestic logistics firms in China. The International Journal of Logistics Management
- Park, A. ve Li, H. (2021). The Effect of Blockchain Technology on Supply Chain Sustainability Performances. Sustainability 2021, 13, 1726. 1-18. doi.org/10.3390/su13041726
- Poyraz, A. (Igovreva) & Mutlu, H.M. (2019). "Lojistik Hizmetler Bağlamında Hizmet Performansı ve İlişki Kalitesi Değişkenlerinin Firma Performansı Üzerine Etkisi", *Global Journal of Economics and Business Studies*, 8 (16), 1-15.
- Sarıhan, A. Y. (2021). Lojistik yetenekler, şebeke ilişkileri, alıcı- satıcı ilişkileri, teknolojik ilerleme ve tedarik zinciri performansı arasındaki ilişkinin ihracatçı işletmeler üzerinde çok katmanlı olarak incelenmesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. Ankara.
- Sarıhan, A. Y. Ve Maşrap, B. (2023). İhracatçı işletmelerde lojistik yeteneklerin tedarik zinciri performansı ile ilişkisi üzerine keşfedici bir araştırma. Abant Sosyal Bilimler Dergisi. 23 (3). 1454-1474.
- Sekaran, U. (1992). Research methods for business: a skill building approach, Second Edition, John Wiley & Sons, 450.
- Şekerci, Ş. (2023). Büyük Ölçekli İşletmelerde tedarik zinciri yönetiminde bilgi teknolojileri kullanımı ve toplam kalite yönetiminin işletme performansına etkisi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Karaman.
- Tan, Y., Ma, S. H., & Gong, F. M. (2007). September). Empirical study on impact of logistics operations capability on supply chain performance. *International Conference on Wireless Communications, Networking and Mobile Computing*. 4760-4766.
- Taouab, O. ve Issor, Z. (2019). Firm performance: Definition and measurement models. European Scientific Journal January. 15 (1), 93-106.
- Turunç, Ö. (2006). Bilgi teknolojileri kullanımının işletmelerin örgütsel performansına etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. Isparta
- Wang, M., Asian, S., Wood, L. C. ve Wang, B. (2019). Logistics innovation capability and its impacts on the supply chain risks in the Industry 4.0 era. *Modern Supply Chain Research and Applications*. 2 (2), 83-98 Emerald Publishing Limited 2631-3871 DOI 10.1108/MSRA-07-2019-0015
- Wang, M., Jie, F. ve Abareshi, A. (2015). Business Logistics Performance Measurement in Third-Party Logistics: An Empirical Analysis of Australian Courier Firms. *International Journal of Business and Information*. 10 (3). 323 -363.
- Yangınlar, G. ve Köksal, C. (2021). Radyo Frekanslı Tanımlama (RFID) Teknolojisinin Tedarik Zinciri Performansına Etkileri: Lojistik Endüstrisinde Bir Vaka Çalışması. Verimlilik Dergisi. DOI: 10.51551/verimlilik.989369

Hasan Gündoğdu
Zeynep Özgüner

Yeşilyurt, E. (2019). Kentsel Lojistik, Dağıtım Lojistiği Ve Firma Performansı İlişkisi: Kastamonu İlinde Bir Çalışma. *The International New Issues in Social Sciences*. 7 (1) 31-58.

Yorulmaz, M. ve Birgün, S. (2016). Deniz Ulaştırma Lojistiği Hizmet Yetenekleri İle Firma Performansı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Deniz Ulaştırma İşletmelerinde Bir Uygulama. *Journal of Transportation and Logistics* 1 (1), 59-82.

Araştırma Makalesi

TÜRKİYE, İSVİÇRE, BELÇİKA VE NORVEÇ'İN GÖÇMENLERİN GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞLERİNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLARI

Yakup Bulut

Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi

yakupbulut@gantep.edu.tr

orcid: 0000-0002-0838-4200

Ayşegül Bulut

Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi

aysegul6992@gmail.com

orcid: 0000-0003-0189-3042

Özet

Göç kavramı farklı nedenlerle olsa da bir şekilde insanların yer değiştirmesini içermektedir. İsteğe bağlı göçler belli ölçülerde istisna tutulursa, gönüllü geri dönüşler, çoğunlukla zorunlu göçe maruz kalanların kendi topraklarına geri dönme arzusunu dikkate almaktadır. Bu bağlamda, uluslararası hukukun ve yerel imkânların öngördüğü kriterler, geri dönmek isteyen göçmenler açısından çok önemlidir. Diğer bir ifade ile hayati tehlike ve güvenli yaşam açısından bir sorun olmadığı müddetçe, insanlar kendi ana topraklarında ve kendi kültürleri içinde yaşamayı istemekte, böylece gönüllü olarak geri dönmeyi arzu edebilmektedirler. Elbette ki, zorunlu göçe maruz kalanların, göç edilen ülkelerde kalış süreleri, yeni yaşam tarzları ve alışkanlıkların değişimi gönüllü geri dönüşleri etkilemektedir. Ancak insanların vatan algısı ve kendi topraklarında yaşama isteği, güçlü bir duygu olduğundan, gönüllü geri dönüşlerin her zaman mümkün olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bugün birçok ülkenin, farklı isimlerle de olsa, geri dönüşe ilişkin benzer uygulamaları hayata geçirdiği görülmektedir. Geri dönüşler, "zorunlu" ve "gönüllü" şeklinde bir tasnife tabi tutulduğunda farklı uygulamalar olabilir. Ancak gönüllü geri dönüşlerde, bireyin iradesinin öne çıktığı söylenebilir. Örneğin Türkiye dahil, İsviçre, Belçika ve Norveç incelendiğinde, zorunlu geri dönüşler, politik, idari ve güvenlik nedenlerinden dolayı gerçekleşirken, gönüllü geri dönüşlerin, bireylerin kendi irade ve istekleri doğrultusunda gerçekleştiği görülmektedir. Gönüllü geri dönüş sürecinde, bireylere çeşitli alanlarda sağlanan destek hizmetleri, söz konusu ülkelerdeki geri dönüş uygulamalarının ortak ve baskın özelliğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, geri dönüşün gönüllülük temelli gerçekleştirilmesi için daha fazla çaba gösterildiği söylenebilir. Bu açıdan çalışma, bu dört ülkenin geri dönüşe ilişkin nasıl bir yaklaşım benimsediğini ve ne tür strateji ve uygulamaları hayata geçirdiğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gönüllü Geri Dönüş, Türkiye, İsviçre, Belçika, Norveç

THE APPROACHES OF TURKEY, SWITZERLAND, BELGIUM, AND NORWAY TO VOLUNTARY RETURN OF MIGRANTS

Yakup Bulut

Professor, Gaziantep University

yakupbulut@gantep.edu.tr

orcid: 0000-0002-0838-4200

Ayşegül Bulut

PhD Student, Gaziantep University

aysegul6992@gmail.com

orcid: 0000-0003-0189-3042

Abstract

The concept of migration involves people relocating for various reasons. With the exception of voluntary migration to a certain extent, voluntary return generally considers the desire of individuals who have experienced forced migration to return to their homelands. In this context, the criteria established by international law and local capacities are very important for migrants who want to return. In other words, as long as there are no life-threatening risk and safety concern, people tend to prefer living in their own lands and cultures and thus may wish to return voluntarily. Of course, the time spent in host countries, the adoption of new lifestyles, and changing habits can influence return decisions. However, since the sense of belonging to one's homeland and the desire to live in one's native land is a strong emotion, it would not be wrong to say that voluntary returns are always possible.

Today, it is seen that, many countries have implemented similar practices regarding return, albeit under different names. When returns are categorized as "compulsary" and "voluntary", there may be different practices. However, in voluntary returns, it can be said that the will of the individual comes to the fore. In countries like Turkey, Switzerland, Belgium, and Norway, forced returns occur due to political, administrative, and security reasons, while voluntary returns are based on individuals' own will. During the voluntary return process, support services provided to individuals in various fields constitute the common and dominant feature of the return practices in these countries. Therefore, it can be said that more effort is made to realize voluntary return. In this respect, the study tries to reveal what kind of approach to return these four countries have adopted and what kind of strategies and practices they have implemented.

Keywords: Voluntary Return, Turkey, Switzerland, Belgium, Norway.

Giriş

Göç eden insanlar, özellikle zorunlu göçe maruz kalanlar, farklı nedenlerle göç ettiği ülkelerde kalıcı da olabilirler. Bu anlamda, göç edilen ülkelerin yaşam şartları, göçmenlere karşı tutumları, kalma süreleri, birtakım hakların kullanımı, geri dönmeyi engelleyen hukuki sorunlar ve güvenlik sorunları gibi birçok faktör, göç edenlerin kararları üzerinde etki edebilmektedir. Bu açıdan bireyler, göç ettikleri ülkelerde bazen kalıcı olarak yerleşmekte, bazen de geri dönerek kendi ülkelerinde hayatlarını idame ettirme kararını verebilmektedirler. Diğer bir yaklaşımla, zorunlu göçe maruz kalan göçmenlerin kalıcı olmaktan çok şartların oluşması durumunda, gönüllü geri dönme isteğinde olduğu söylenebilir. Göç edilen ülkelerdeki siyasi, idari ve hukuki durum da göçmenlerin geri dönüşünü gerektirebilmektedir. Örneğin; uluslararası korumanın sona ermesi, göçmenlerin ülkenin güvenliği ve düzeni için tehdit edici unsurlar olarak

görölmeleri gibi sebepler, bireylerin geri dönüşünü zorunlu hale getirebilmektedir. Bütün bunlara rağmen "gönüllü geri dönüşlerin" altında yatan en önemli sebebin, göçmenlerin kendi ülkelerine, sosyo-ekonomik yapılarına, kendi kültürlerine ve yaşam biçimlerine duyulan özlem olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımlar kadar, ülke uygulamaları da gönüllü geri dönüşler hakkında izlenen yol ve yöntemi ortaya koyabilmektedir.

Bu açıdan çalışma, Türkiye, İsviçre, Belçika ve Norveç ülkelerinde, geri dönüşe yol açan nedenler ile geri dönüşe ilişkin izlenen yöntem ve uygulamaları ele almaktadır. Genellikle bu dört ülkede gönüllü geri dönüşlere ilişkin izlenen yöntemlerde bir benzerliğin bulunduğu söylenebilir. Bu ülkelerde, zorunlu geri dönüşler daha çok ülkedeki idari karar sonucu ve güvenlik birimlerinin kontrolünde gerçekleştirilirken, gönüllü geri dönüşlerin, daha çok bireylerin gönüllü destekli geri dönüş programları bağlamında desteklendiği görölmektedir. Farklı aktörlerle işbirliği içerisinde gerçekleştirilen geri dönüş uygulamaları, bireylerin gönüllü ve güvenli biçimde geri dönüş yapmasına hizmet etmektedir. Ayrıca, geri dönüş sürecinde verilen desteğin yanı sıra, bireylerin geri dönüş yapması sonrası menşe ülkelerinde de yeniden entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla sunulan yardımlar devam ettirilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden, betimleyici bir yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda, yazılı kaynaklar üzerinden birtakım analizler yapılmıştır. Çalışmanın amacı Türkiye, İsviçre, Belçika ve Norveç gibi ülkelere gönüllü geri dönüşün nasıl gerçekleştirildiği üzerine analizler yapmak ve tartışmalar gerçekleştirmektir. Bu bağlamda öncelikle kavramsal çerçeveye yer verilerek gönüllü geri dönüş kavramı ve kavramın kazandığı yeni boyutlar ele alınmıştır. Daha sonra Türkiye, İsviçre, Belçika ve Norveç'teki geri dönüş ve gönüllü geri dönüşlere ilişkin uygulamalar ele alınmıştır. Sonuçta ise birtakım tespitlere ve önerilere yer verilmiştir.

1. Geri Dönüş: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Göç olgusuna benzer şekilde, geri dönüş göçü de karmaşık bir yapı arz etmekte olup, bireyler, geri dönüş yapma ümidiyle göç etmektedir. Söz konusu bu durum; iş, eğitim gibi sebepler ile göç etmiş bireylerin yanı sıra, göç etmek mecburiyetinde kalmış bireylerin, göçe sebep olan şartların iyileşmesi durumunda, yaptıkları geri dönüş için de geçerlidir. Bu anlamda geri dönüş; "geri dönme ya da çıkış yapılan yere tekrardan götürülme faaliyet veya süreci" ne atıfta bulunmaktadır. Söz konusu geri dönüş; bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşebileceği gibi, uluslararası sınırların ötesinde, ev sahibi ülke ile menşe ülke arasında da gerçekleşebilmektedir. Göçmen işçiler, mülteciler, sığınmacılar, düzensiz göçmenler bu kapsamda değerlendirilebilir (IOM, 2019: 7). Geri dönüş, bireyin kendi isteğiyle, devletin müdahalesi olmadan kendiliğinden gerçekleşebilirken, artık devletlerin müdahalesi yoluyla gerçekleşmekte, bu anlamda, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle, yardımlı gönüllü geri dönüş desteği ile gerçekleşmektedir (Samuel Hall/IOM, 2017: 2). Dolayısıyla, geri dönüşe, sağlanan destek ile geri dönüşün daha çok gönüllülük temelinde gerçekleştirilmesinin sağlanmaya çalışıldığı ifade edebilir.

Geri dönüşe ilişkin üzerinde uzlaşa sağlanmış bir sınıflandırma biçimi olmamakla beraber; zorunlu geri dönüş, gönüllü geri dönüş, yardımlı/destekli geri dönüş, yardımlı/destekli geri dönüş ve yeniden entegrasyon şeklindeki sınıflandırma, yaygın olarak kabul görmektedir. Gönüllü geri dönüş, bireyin çeşitli amaçlarını gerçekleştirdikten sonra, tekrardan bir geçiş ülkesine veya menşe ülkesine ya da bir diğer üçüncü ülkeye, kendi irade ve isteğiyle dönüş yapmasıdır. Zorunlu geri dönüş; devletin idari ve veya hukuki işlemleri doğrultusunda, bireyin geri dönüş yapma mecburiyetini ifade etmektedir. Örneğin; uluslararası koruma veya mültecilik statüsünün sona ermesi, bu bağlamda değerlendirilebilir. Yardımlı destekli geri dönüş; geri dönüş yapacak bireylere kolaylık sağlamak amacıyla, ekonomik, ulaşım, danışmanlık, entegrasyon konularında destek verilen geri dönüş türünü ifade ederken, yardımlı/destekli geri dönüş ve yeniden entegrasyon ise, geri dönüş yapan bireylerin menşe ülkelerine tekrardan entegre olabilmelerini sağlamak ve bu entegrasyon sürecini hızlandırmak amacıyla, barınma, istihdam, entegrasyon gibi konularda destek sağlanmasını ifade etmektedir. Özellikle danışmanlık hizmetleri ve yeniden entegrasyon programları, göçmenlerin yeniden uyum sağlanması noktasında önemli bir yere sahiptir (Bulut vd., 2017:1375; Bkz. Bulut ve Eraldemir, 2015:14). Geri Dönüş kararının verilmesinde aile ve toplum etki sahibidir. Aileye duyulan özlem, aileye destek olma gibi etkenler, planlı ve kendiliğinden geri dönüşlerde etkili olan unsurlardır. Aynı şekilde, göçmenler, menşe ülkedeki aile hayatının toplumsal ve kültürel

şartlarına göre, geri dönüş yapabilmekte, ya da geri dönüş yapmaktan vazgeçebilmektedirler. Yine topluluklar da geri dönüş kararını etkilemektedir. Örneğin; menşe ülkedeki toplumun hoşgörüsü, gönüllü geri dönüş desteği alma niyetindeki bireylerin kararını etkileyebilmektedir. Toplumsal damgalama da geri dönüş isteğini engelleyebilmektedir. Topluluklar, geri dönüş konusunda, göçmenlerin göç tecrübesinin sermayeleştirilmesini sağlayarak katkı sağlayabilmektedir. Göçmenler, yurtdışında kazandıkları yetenekleri, kaynakları kendi ülkelerinde işlevsel hale getirme ve yerel kalkınmayı desteklemek için de kendiliğinden geri dönüş yapabilmektedir. Yeniden göç edebilme kabiliyeti de geri dönüş kararını etkileyen bir başka faktördür. Bu anlamda, hedef ülkede haklara sahip olan bireyler, hareketlilik konusunda, sınırlamalara tabi değilken, hedef ülkede kalma hakkı bulunmaması sebebiyle, geri dönüş yapan bireyler, yeniden göç etme durumunda vize yasağı gibi kısıtlamalara tabi olmaktadır. Yeniden göç etme konusuna getirilen yasak, gönüllü dönüşe ilişkin destek üzerinde negatif bir etki ortaya çıkarabilmektedir (OECD, 2024: 12).

Göçmenin verdiği geri dönüş kararı karmaşık bir niteliğe sahipken, geri dönüşe ilişkin motivasyonlar da değişiklik göstermektedir. Bu anlamda; menşe ülkedeki politik, ekonomik ve toplumsal gelişmeler, iş akitlerinin sona ermesi, eğitimin tamamlanması, belirlenmiş hedefe ulaşılması gibi etkenler, bireyin geri dönüş kararı vermesinde etkili olmaktadır. Ayrıca, ev sahibi ülkede, ekonomik imkanlardaki eksiklik, dil ile ilgili güçlükler, sosyal alandaki izolasyon, ayrımcılık, aşına olunmayan kültürel çevreler, geri dönüşe neden olmaktadır. Kimi insanlar da ömürlerinin son kısmını evde geçirmek için, ya da hasta, yaşlı bireylere bakmak, savunmasız olan aile bireylerini korumak gibi ailevi görevleri yerine getirmek için geri dönüş yapmaktadır (IOM, 2019: 9). Geri dönüşü etkileyen faktörler arasında, beşeri sermaye de yer almaktadır. Bu anlamda, öğrenci göçlerinin örnek olarak verilebileceği, ev sahibi ülkede kazanılan beşeri sermayenin menşe ülkede daha yüksek kazanç sağlaması durumu da geri dönüşe yol açmaktadır. Göçmen bireylerin, sanayileşmiş ülkede iş üretkenliği, işyerinde organizasyon gibi konularda elde ettikleri bilgiler, göçmenin üretkenliği üzerinde, menşe ülkede, ev sahibi ülkedekine göre daha fazla artırıcı bir etkiye sahiptir (Dustmann ve Weiss, 2007: 246). Geri dönüşte en önemli unsurlardan birisini de özellikle, ev sahibi ülkede, belirli bir süre sonra, bireylerin uluslararası koruma veya sığınma statülerinin sona ermesi ve bu anlamdaki zorunlu geri dönüşler oluşturmaktadır. Günümüzde, özellikle ülkelerin birçoğu tarafından bu zorunluluğun, gönüllü geri dönüş haline evrilmesi için destekli gönüllü geri dönüş programları ve faaliyetleri teşvik edilmektedir.

Chimni (2004), İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki küresel mülteci problemlerine dair çözümlerin tarihi noktasında; 1945-1985 arası dönemi kapsayan ilk aşama ve 1985 yılında başlayan ikinci aşamadan oluşan 2'li bir sınıflandırma yapmıştır. İlk aşamayı oluşturan 1945-1985 yılları arasında, ilkesel olarak gönüllü geri dönüş benimsenmiş, ancak, uygulamada yeniden yerleştirme desteklenmiştir. 1985 yılında başlayan ikinci aşama da 3 döneme ayrılmaktadır. Bu anlamda; ilk dönemi oluşturan, 1985-1993 yılları arasında, gönüllü geri dönüş benimsenmiştir. İkinci dönem olan 1993 yılında, güvenli geri dönüş üzerinde durulmuştur. Zorunlu geri dönüş düşüncesinin benimsendiği 1996 yılı ise, üçüncü dönemi oluşturmaktadır (Chimni, 2004: 55). Savaşın ardından Avrupa'nın ekonomik anlamda gelişmesine katkısı büyük yük olan işgücü göçü hem göç veren hem göç alan ülkeler hem de göç eden bireyler tarafından geçici olarak görülerek bu konuda bir kalıcılık ya da entegrasyon durumu beklenmemiştir. Bahse konu işgücü göçü, ev sahibi ülkenin piyasasında denge sağlaması, göçmenin edindiği tecrübelerin ana ülkesine yarar sağlaması gibi nedenlerden dolayı olumlu olarak değerlendirilmiştir. Göçmenlerin geri dönüşüne ilişkin İsviçre, sıkı düzenlemelere sahipken, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde, göçmenlerin kendiliğinden dönüş yapacağı varsayımı yer almıştır. Her ne kadar, çoğunluk geri dönüş yapmış olsa da 1970'li yıllarda, işçilerin geri dönme eğilimi ile politik ve ekonomik şartlar uyuşmamıştır. Bu anlamda, Avrupa'daki birçok hükümet, mali konuda sağladığı destekler ile geri dönüşü yönlendirmiştir (Dustmann vd., 1996: 216-217).

Cassarino (2004), geri dönüşe dair, "Neoklasik İktisat ve İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi", "Yapısalcı Yaklaşım", "Transnasyonalizm ve Geri Dönüş Göçü" ve "Sosyal Ağ Teorisi ve Geri Dönüş Göçü" şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır. Neoklasik görüşe göre, geri dönüş, göç maliyetlerinin yanlış hesaplanması ve yüksek gelir elde edilmemesi durumlarında ortaya çıkmaktadır. Geri dönüşe yol açan, yurt dışında kazanılan tecrübelerin başarısızlığı ve beşeri sermayenin istenen biçimde ödüllendirilmemesidir. Göçmenler, daimî olarak yerleşmek ve aile birleşimi gibi amaçlarla yurt dışında kalma zamanlarını en üst düzeyde tutan kişiler biçiminde görülmektedir. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi'ne göre de göçmenlerin yurt

dışında kalma süreleri, hanelerine beklenen kazancı elde etmeleri ile sınırlıdır. Yapısalcı Yaklaşım'da, menşe ülkelere geri getirilen ekonomik kaynakların, geri dönüşe yönelik karar verme ve bireyin yeniden uyumu üzerindeki önemi vurgulanmaktadır. Bireylerin menşe ülkelerine geri dönüş sonrası, menşe ülkedeki toplumlara etkisini vurgulayan bu yaklaşım, bireylerin yeniliğin ve değişimin unsurları olarak görülmesinde, bağlamsal etkenlerin etkisi üzerinde durmaktadır. Geri dönüş yapan bireylerin göç deneyimlerinin biçimlendirilmesinde yetenekler ve mali sermayenin yanında, menşe ülkedeki yerel güç ilişkilerinin, geleneklerin ve değerlerin de etkisi vardır. Transnasyonalizm, göçün sürekliliğini vurgulamakta, geri dönüşün, göçün bitmiş olduğu anlamına gelmediğini savunmaktadır. Kendi ülkeleriyle güçlü bağlantıları olan göçmenler, ülkelerine ziyaretler yapmakta, hanelerine havaleler göndermekte, yeniden uyum şartlarını hazırlamaktadırlar. Geri dönüş; bilgi akışı, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin sürekli döngüsellliği bağlamında değerlendirilmektedir. Sosyal Ağ Teorisi'ne göre, geri dönüş yapan bireyler ile eski yerleşim birimleri arasında kuvvetli bağlar vardır. Bireylerin, somut ve soyut kaynakların taşıyıcısı olarak görüldüğü bu yaklaşımda, bireyler ve aktörler arasındaki değerli unsurların karşılıklı biçimde değişimiyle, ağlar oluşmakta ve sürdürülmektedir (Cassarino, 2004: 255-266).

Geri dönüş yapan göçmenlere yönelik 3'lü bir tipoloji geliştiren Gmelch (1980), söz konusu göçmenleri; "geçici olarak göç etme eğiliminde olan ve sahip oldukları hedeflerin, geri dönüşün yapılmasında etkili olduğu göçmenler", "niyetleri kalıcı göç olanlar, fakat dış faktörlerin etkisiyle mecburi olarak geri dönenler" ve "yine sürekli olarak göç etmeyi isteyen, ancak, uyumun sağlanamaması ya da yurt özlemi gibi nedenlerle geri dönenler" şeklinde sınıflandırmıştır (Gmelch, 1980: 137-138). Cerase (1974), 4 çeşit geri dönüş olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda söz konusu geri dönüş türleri, "başarısızlık nedeniyle geri dönüş", "muhafazakâr geri dönüş", "yenilikçi geri dönüş", ve "emeklilik geri dönüşü" şeklindedir. Başarısızlık nedeniyle geri dönüş, kişilerin toplum içerisinde acı, korku ve terk edilmişlik hissi gibi nedenlerle geri dönüş yapmasını ifade etmektedir. Muhafazakâr geri dönüşte, yeni topluma entegre olamayan ve ülkelerinde küçük bir arazi almaya yetecek miktarda para ile dönme umudunda olan bireylerin geri dönüşünü anlatmaktadır. Yenilikçi geri dönüşte, göçmenin yeni toplumdan kaynaklı gereksinimlerini, kendi ülkesine dönüş yaptıktan sonra, göç tecrübesiyle edindiği yetenekleri ile karşılmasını ifade etmektedir. Emeklilik geri dönüşünde ise göçmenin, yaşlılık dönemini rahat bir evde geçirmek, emekli olmak amacıyla geri dönüş yapmasına atıfta bulunmaktadır (Cerase, 1974: 249-258).

Battistella (2018), "başarı geri dönüşü", "tamamlama geri dönüşü", "gerileme geri dönüşü" ve "kriz geri dönüşü/zorunlu geri dönüş" şeklinde 4'lü geri dönüş sınıflandırmasına gitmiştir. Başarı geri dönüşü, bireyin amacını gerçekleştirmiş olması sonrası, tekrardan ülkesine gönüllü dönüşünü ifade ederken, tamamlama geri dönüşü ise göçmenin hala yurtdışında kalmak istemesi, ancak, tamamlanan sözleşme nedeniyle, gönülsüz olarak geri dönmektedir. Gerileme geri dönüşünde ise, bireyin göç sürecinin henüz tamamlanmamış olmasına rağmen, çalışma şartlarındaki memnuniyetsizlik, yurda duyulan özlem, ailevi nedenler, istismar gibi sebeplerden dolayı geri dönüş yapmak zorunda kalmaktadır. Kriz geri dönüşü/zorunlu geri dönüş ise geri dönüşe, siyasi alandaki karışıklık, çevreden kaynaklı felaket, menşe veya varış ülkesinde alınan güvenlik kararlarının ya da siyasi kararların sebep olmasıdır (Battistella, 2018: 6-7).

Geri dönüşün teorik boyutu ile ilgili açıklamalardan da görüldüğü üzere, geri dönüş çok yönlü ve gerçekleşmesinde değişik nedenlerin rol oynadığı bir olgu veya süreci anlatmaktadır. Dolayısıyla, geri dönüşler gerek bireyler gerek toplumlar ve ülkeler gerekse de oluşan şartlar çerçevesinde farklı şekillerde olabilmektedir.

2. Türkiye, İsviçre, Belçika ve Norveç'te Geri Dönüş Strateji ve Uygulamaları

Bu başlık altında, geri dönüş uygulamalarının, Türkiye, İsviçre, Norveç ve Belçika'daki durumunu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.1. Türkiye'de Geri Dönüş

Türkiye'de geri dönüş politikaları ve uygulamaları, esas itibarıyla, Suriyeli sığınmacılar doğrultusunda şekillenmektedir. 2010 yılında meydana gelen ve Arap Baharı olarak adlandırılan, ilk olarak Tunus'ta başlayan kargaşa ortamı, ilerleyen süreçte, diğer Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine de yayılmıştır. Özellikle, söz konusu kargaşa ortamının Suriye'deki tezahürü ve bunun sonucu olarak da Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan kitlesel göç hareketi, Türkiye'yi

göç konusunda gerek mevzuat gerekse de uygulama konusunda, yeni çalışmalar yapmaya yönelmiştir. Mevzuat düzeyinde, özellikle, 2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yabancılar ile ilgili geniş düzeyde hükümlerin yer aldığı (Türkiye'ye giriş, Türkiye'den çıkış, çeşitli izinler, sınır dışı etme, geri gönderme yasağı, gönüllü geri dönüş, uluslararası koruma vb.) önemli bir düzenlemedir. Söz konusu düzenlemeyi takiben, 2014 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği, geçici koruma rejimine yönelik düzenlemeleri içermesi bakımından önem taşımaktadır. Türkiye'de, kalabalık bir nüfusa sahip olan Suriyeli sığınmacılara, bu anlamda geçici koruma statüsü verilmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016) ile söz konusu çalışmalara devam edilmiştir. Uygulama açısından da ülkemizde, geri dönüşün desteklenmesine dair çeşitli proje ve faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Göç İdaresi Başkanlığı'nın 19.09.2024 tarihli verilerine göre, ülkemizde geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı, 3.092.536 kişidir. Önceki yıl (2023), 3.214.780 olan bu sayı, 2024 yılında azalma göstermiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024a). Ülkemizde, özellikle Suriye'li sığınmacıların çoğunlukta oluşu ve ilk yıllarda bu göçmenlerin geçici olarak ülkemizde kalacağı varsayılmasına rağmen, yıllar içerisinde, ülkede uzun süreli kalışları, göç politika ve uygulamalarında yeni düzenlemelere ve faaliyetlere duyulan ihtiyacı gözler önüne sermiştir. Türkiye, izlediği insan hakları, insani koruma ve açık kapı politikası temelli göç stratejisi ile Suriye'li sığınmacılara uzun süreli barınma, beslenme, eğitim, sağlık, istihdam gibi birçok alanda hizmet sunmaktadır. Türkiye'de, Suriye'li sığınmacıların uzun süreli kalışlarını gerektiren farklı nedenler bulunmaktadır. Söz konusu nedenlerin başında, öncelikle, Suriye'de normal hayat şartlarının oluşmamış olması ve bu nedenle, sığınmacıların geri dönüş yapamıyor olması gelmektedir. Bu anlamda, Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirdiği askeri operasyonlar ve güvenli bölge oluşturma faaliyetleri ile bir taraftan ülkemizde ulusal güvenliğin sağlanmasını ve Suriye'li sığınmacıların gönüllü ve güvenli biçimde geri dönüş yapmasını amaçlarken, diğer taraftan da Suriye'de yaşam koşullarının normale dönmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de göç ve geri dönüş ilişkili strateji ve uygulamaların, güvenlik eksenini etrafında şekillendiği söylenebilir.

1991 yılından itibaren, Türkiye'de faaliyet gösteren IOM¹, göçün emniyetli ve düzenli biçimde gerçekleştirilmesi noktasında hükümete destek sağlamaktadır. IOM, gerek ev sahibi ülkede gerekse de transit ülkede kalmayı tercih etmeyen ve bu anlamda, gönüllü olarak geri dönüş yapmak isteyen bireylere, Yardımlı Gönüllü Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyon (Assisted Voluntarily Return and Reintegration-AVRR) programı kapsamında, geri dönüş ve yeniden entegrasyon konularında yardım etmektedir. Ayrıca, IOM, mültecilerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesinin yanı sıra, 2014'ten bu yana, Suriye'nin Kuzeybatı'sına yönelik yardım sağlamada öncü aktör rolünü sürdürmektedir. IOM, ayrıca, 2023 yılının Şubat ayında meydana gelen depremlerden dolayı, Kuzeybatı Suriye'deki bireylere yönelik; barınma, su, hijyen, sağlık, gıda güvenliği gibi konularda destek sağlamaktadır (<https://turkiye.iom.int/sites/g/files/tmzbd11061/files/documents/2023-12/iom-turkiye-snapshot-2023.pdf>).

Türkiye'de düzensiz göçün önlenmesi ve ülkede yasa dışı olarak yer alan göçmenlerin ülke dışına çıkarılmasına dair faaliyetler de yürütülmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve diğer ilgili aktörler, bu konuda birlikte hareket etmektedir. Düzensiz göç ile mücadele ve göçmenlerin ülkelere güvenli biçimde gönderilmelerini amaçlayan Geri Kabul Anlaşması da ülkemizde önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede, 2013 yılında, Avrupa Birliği ile "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" imzalanmıştır. Yine 18 Mart 2016 tarihinde, düzenlenen Türkiye-Avrupa Birliği Zirvesi çerçevesinde, Yunanistan adalarından bir Suriyeli göçmenin alınıp, ülkemizdeki bir Suriyeli göçmenin üye ülkelere yeniden yerleştirilmesi kararı alınmıştır². Düzensiz göçe dahil olan yabancılar, sınır dışı edilme uygulamasına tabidir. Bu anlamda, sınır dışı edilmesine karar verilen ve çeşitli nedenlerden dolayı (Türkiye'ye giriş çıkış kurallarına uymama, kamu güvenliği ve düzeni açısından tehlike arz etme vb.) idari gözetime tabi olanlar, geri gönderme merkezlerine yönlendirilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 56-64). Göç İdaresi Başkanlığı'nın 12.09.2024 tarihli verileri doğrultusunda, yakalanan düzensiz

¹ International Organization for Migration-IOM (Uluslararası Göç Örgütü)

² Bu uygulama, "1'e 1 Formülü" olarak da adlandırılmaktadır.

göçmenlerden ilk 10 uyruğu; Afganistan, Suriye, Türkmenistan, Filistin, Özbekistan, Irak, Fas, İran, Mısır ve Sudan oluşturmaktadır. Aynı verilere ve tarihe göre göre, yakalanan düzensiz göçmen sayısı ise 155.271'dir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024b).

Türkiye'de Ulusal Destekli Gönüllü Geri Dönüş (UDGGD) ve Yeniden Uyum mekanizması konusunda, ICMPD³ Türkiye Ofisi ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü işbirliği içerisinde faaliyet göstermektedir. Söz konusu mekanizmanın hayata geçirilmesine temel oluşturmak amacıyla, mekanizmanın paydaşları olan GİGM⁴, (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Bakanlığı (TİKA), Türk Kızılay ve Dışişleri Bakanlığı, 2019 yılında Niyet Mektubu'na, 2020 yılında ise İşbirliği Protokolü'ne imza atmıştır. Bu anlamda, Türkiye'de, UDGGD ve Yeniden uyum mekanizmasının ve geri dönüş politikasının hayata geçirilmesine katkıda bulunmak ve geri dönüş konusunda ihtiyaç duyulan danışmanlık ihtiyacına cevap vermek amacıyla, "Türkiye'de Geri Dönüş Danışmanlığı Kapasitesinin Desteklenmesi (ReConnect)" projesi geliştirilmiştir. İsviçre Federal Göç Müsteşarlığı (SEM), projeye finans sağlarken, projeyi hayata geçirme sorumluluğu ise ICMPD'ye aittir (https://www.icmpd.org/file/download/53506/file/TR_ReConnect_Factsheet.pdf)

2.2. İsviçre ve Geri Dönüş

İsviçre'de, zorunlu ya da gönüllü geri dönüş, uzun bir süre boyunca göç yönetiminin başarısında önem teşkil eden göstergeler olmuştur. 1990'lı yılların sonunda, Balkanlar'dan İsviçre'ye, çok sayıda mültecinin gelmesiyle geri dönüş, yeniden uyum gibi konularda yararlanan araçlar geliştirilmiştir. Bu anlamda, geri dönüş desteğine ilişkin ilk uygulamalar, 1990'lı yıllarda, İsviçre'de İltica Yasası kapsamında olan ve İsviçre'de yaşayan, büyük kısmını, Balkanlar'dan gelenlerin oluşturduğu bireylerin gönüllülük çerçevesinde geri dönmelerini sağlamak için oluşturulmasıyla başlamıştır (IOM, 2015: 7-9).

İsviçre'de sığınmacılara hem geri dönüş, hem de menşe ülkelerinde yeniden uyum sağlayabilmeleri konusunda destek vermek amacıyla, geri dönüş desteği uygulanmaktadır. Bahse konu destek konusunda, Devlet Göç Sekreterliği, İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı, Uluslararası Göç Örgütü, kanton ajansları ve yardım kuruluşları, işbirliği içerisinde hareket etmektedir. Geri dönüş yardımına; hüküm giymiş suçlular ve yargılama anında ya da sonrasında sığınma sistemini suistimal eden kişiler hariç; sığınma statüsüne tabi olanlar, mülteci statüsünde olmalarına rağmen ülkelerine geri dönüş yapmak isteyenler, insan ticaretine maruz kişiler başvuruda bulunabilmektedir. Geri dönüş yardımı için bireylerin başvuracakları yerler arasında; kantonlarda yer alan danışma merkezleri, federal sığınma merkezleri, geçici federal merkezler, Cenevre ve Zürih havaalanlarındaki geçiş bölgeleri yer almaktadır (Switzerland Federal Department of Justice and Police-State Secretariat for Migration, 2024). Dolayısıyla, İsviçre'de geri dönüşün gönüllü olarak gerçekleştirilmesi konusunda, farklı aktörler tarafından göçmenlere sağlanan destek ve işbirliği ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca kantonlarda ve eyaletlerde, sığınma başvurusunda bulunan kişilere verilen geri dönüş danışmanlık hizmetleri doğrultusunda, geri dönüş desteği ile ilgili bilgi verilmektedir. Söz konusu geri dönüş danışmanlık hizmeti, sığınma ve göç konusunda yetkili makamlar tarafından yapılabildiği gibi Kızıllaç, Caritas gibi sivil toplum örgütlerince de gerçekleştirilebilmektedir. Geri dönüş danışmanlığı hizmetleri bağlamında; geri dönüşe ilişkin planlamanın yapılması ve dönüş desteği gibi konularda bireylerle görüşme yapılmaktadır. Ayrıca kabul ve prosedür noktalarında geri dönüşe ilişkin danışmanlık hizmeti sağlayabilen Uluslararası Göç Örgütü de bireylere menşe ülke ile ilgili bilgiler sunabilmektedir. Geri dönüş danışmanlarına verilen eğitimin yanı sıra, söz konusu danışmanlar, Devlet Göç Sekreterliği tarafından düzenlenen bilgilendirme toplantılarına katılım sağlamaktadırlar (Switzerland Federal Department of Justice and Police-State Secretariat for Migration, 2021). İsviçre'de geri dönüş konusunda, bireylere çeşitli alanlarda verilen destek kapsamında çeşitli projeler de yürütülmektedir.

İsviçre'de gönüllü geri dönüş ve yeniden entegrasyon konularında bireylere destek sağlamak üzere, 2002 yılı itibariyle, Devlet Göç Sekreterliği'nin sağladığı finans desteği ve Uluslararası Göç Örgütü'nün yürüttüğü, "Reintegration Assistance from Switzerland (RAS)" projesinin amacı gerek menşe ülkeye, gerekse de bir üçüncü ülkeye dönüş sonrasında, bireylere mali

³ International Center for Migration Policy Center-ICMPD (Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi)

⁴ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

destek ve yeniden uyum konularında destek olmaktadır. İsviçre'deki geri dönüş danışmanlarının desteğiyle oluşturulan ve Devlet Göç Sekreterliği'nin onayına sunulan yeniden entegrasyon projelerinde, projeden faydalananların gereksinimleri de göz önünde bulundurulmaktadır. Savunmasız bireylere seyahat konusunda yardım, Devlet Göç Sekreterliği tarafından finanse edilen "SIM (swissREPAT-IOM Movement)" projesi çerçevesinde sağlanmaktadır. Söz konusu proje çerçevesinde, bireyin yeniden entegrasyonu konusunda da bireye kolaylık sağlanmaktadır (Tchalim, 2018: 1-37). Bir başka program olan, "Return Information Fund (RIF) Programme"nin amacı ise, geri dönüş ve yeniden entegrasyon konusunda, güncel, doğru ve itimat edilebilir bilgiler sunmaktır (IOM, 2015: 11).

Geri dönüş desteği konusunda, Federal Adalet ve Polis Departmanı (FDJP) ile yapılan ilk çerçeve anlaşma temelinde, Uluslararası Göç Örgütü'nün İsviçre'deki temsilcisi olan IOM Bern, 1994 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. Gönüllü geri dönüş konusunda uzun süreli deneyim sahibi olan IOM Bern, ulaşım, danışmanlık, yeniden entegrasyon gibi konularda destek hizmeti sunmaktadır. Bu anlamda, örneğin; 2007 yılının Nisan ayından beri IOM Bern tarafından, "Return Assistance from Federal Asylum Centers" projesi uygulanmaktadır. IOM Bern, geri dönüş yapacak bireylere yönelik İsviçre'de farklı aktörlerle birlikte hareket ederek, uçuş desteği (tıbbi yardım, seyahat organizasyonları vb.) sağlamaktadır. Bireylerin menşe ülkelerinde yeniden entegrasyonunu kolaylaştırmak üzere, ilgili ülkedeki IOM ofisleriyle işbirliği yaparak, iş, konut desteği, meslek eğitimi, tıbbi destek konularında yardım etmektedir. IOM Bern, Devlet Göç Sekreterliği ile işbirliği yaparak, geri dönüşte destek sağlamak amacıyla, "Going Home" adıyla haber bülteni hazırlamaktadır. Ayrıca, IOM Bern, bireylerin geri dönüş konusunda net bir karara sahip olmasını sağlamak amacıyla, Swiss Return Information Fund (RIF) projesi kapsamında, ülkeye has bilgi formları ve "Business Ideas" gibi el kitabı hazırlamaktadır (https://switzerland.iom.int/sites/g/files/tmzbd11366/files/documents/iom-brochure_final-en.pdf). IOM Bern'in faaliyetlerine bakıldığında; geri dönüşe ilişkin desteğin, dönüş yapıldıktan sonra, bireylerin menşe ülkede, yeniden uyumlarının kolaylaştırılması sürecinde gösterilen faaliyetler ile devam ettiği görülmektedir.

Dolayısıyla, İsviçre'de geri dönüşün gönüllü olarak gerçekleştirilmesi için, çeşitli aktörler tarafından ve aktörler arası işbirliği aracılığıyla, farklı konularda verilen destek ile geri dönüş teşvik edilmektedir. Geri dönüşün bir zorunluluktan ziyade gönüllülüğe dayalı olmasının gerek menşe ülke, gerekse de ev sahibi ülke açısından daha yararlı sonuçları olabilecektir.

2.3. Belçika'nın Geri Dönüş Strateji ve Uygulamaları

Belçika'da; zorunlu geri dönüş politikaları, Göçmenlik Ofisi tarafından hayata geçirilirken, Fedasil (Federal Agency for Reception of Asylum Applicants-Sığınmacıların Kabulüne İlişkin Federal Ajans), ise gönüllü geri dönüş konusunda destek sağlamakla sorumludur. Göçmenlerin gönüllü geri dönüşlerini gerçekleştirebilmeleri ve ülkelerine yeniden uyum sağlayabilmelerine destek vermeyi amaçlayan ve bir devlet kurumu olan Fedasil, Uluslararası Göç Örgütü, Caritas International gibi birimlerle işbirliği içerisinde hareket etmektedir (EMN Belçium, 2023: 15-28).

Fedasil; Brüksel, Antwerp, Charleroi Ghent ve Liège'de 5 adet geri dönüş masasına sahiptir. Yine, Fedasil, Antwerp, Charleroi, Liège, Gent şehirleri ve Anderlecht komününün de dahil olduğu CONEX⁵ ağı ile birlikte faaliyet göstermektedir, ayrıca kabul merkezlerinde ya da dönüş masalarında Fedasil'in geri dönüş danışmanları hizmet vermektedir. Geri dönüş danışmanlarının faaliyet amaçları; göçmenlerin bilgilendirilmesi, başvurularının değerlendirilmesi, geri dönüşün düzenlenmesi ve menşe ülkelerinde yeniden entegrasyon konularında yardımcı olunması konularını kapsamaktadır. Ayrıca, geri dönüş danışmanları, Yerel Kabul Girişimleri, Kamu Sosyal Yardım Merkezleri gibi birimlerin personellerine yönelik eğitim vererek, bilgi paylaşımında bulunmaktadır (<https://www.fedasil.be/en/voluntary-return/assistance-and-information>). Dolayısıyla, geri dönüşe ilişkin bilgi ve uygulamaların çeşitli aktörler tarafından bilinirliğinin artırılarak, göç yönetiminin kolay bir sürece dönüştürülmesine çalışıldığı ifade edilebilir.

Covid krizi bittikten sonra, Belçika'dan gönüllü geri dönüşte artış yaşanmıştır. 2023 yılında, Fedasil'in desteğiyle, 2,952 kişi menşe ülkesine geri dönmeyi tercih etmiştir. Geri dönüşün

⁵CONEX, Belçika'da, göçmenlerin doğru olarak bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi, göçmenlere destek sağlanması için, farklı aktörlerin bir araya geldiği ağı ifade etmektedir.

yapıldığı ülkeler arasında daha çok; Moldova, Moğolistan, Brezilya, Gürcistan ve El Salvador yer almakta olup, menşe ülkede yeniden uyum, IOM, Caritas International, yerel aktörlerce takip edilmektedir. Göçmenlerin, 2,069'u, menşe ülkelerinde, yeniden uyuma yönelik, ilave yardımdan faydalanmıştır. Geri dönüşe yönelik kimi programlar, Avrupa tarafından, AMIF⁶ fonları ile desteklenmektedir (Fedasil, 2024: 16). Belçika'da, sığınmacılara yönelik, ülkede kalmalarına ilişkin, haklarında olumlu kabul kararı verilen ve uluslararası korumadan yararlanabilen bireyler, oturma izni, konaklama, Kamu Sosyal Yardım Merkezi'nin desteğini alma gibi olanaklara sahip olabilmektedir. Ancak, kararın olumsuz olması durumunda ise, bireyin bölgeyi terk etmesi istenmektedir. Bu durumda bireyler, Fedasil'in gönüllü geri dönüşe ilişkin "açık geri dönüş alanları"na yönlendirilmektedir. Gönüllü geri dönüşü reddeden bireyler hakkında ise zorunlu geri dönüş süreci başlatılabilmektedir. Bireylerin, kapalı merkezlere gönderilmesi, bu kapsamdadır (AIDA-Asylum Information Database, 2023: 100).

Belçika'da geri dönüşe ilişkin uygulamalar incelendiğinde, bu uygulamaların daha çok gönüllü geri dönüşe yönelik olduğu göze çarpmaktadır. Geri dönüşün gönüllü olması durumunda, dönüş öncesi, dönüş sırası ve dönüş sonrası gibi farklı aşamalarda, bireylere destek sağlandığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, geri dönüş gerçekleştirdikten sonra, menşe ülkede yeniden entegrasyonun daha kolay sağlanabilmesi için hizmetler sunulmaktadır. Zorunlu geri dönüş ise, Belçika'da, uluslararası korumadan yararlanamayan bireylerin, gönüllü dönüşten de yararlanmak istememeleri durumunda, yetkililer tarafından geri gönderilmesini kapsamaktadır. Yani zorunlu geri dönüşün tanımında da ifade edildiği gibi, dönüş, idari veya hukuki bir karar sonucu, zorunluluğa dayalı olarak gerçekleştirilmektedir.

2.4. Norveç'te Geri Dönüş

Norveç'te, ikamet etme durumu yasal olmayan bireylerin ülkeyi terk etmesi gerekmektedir. Bu anlamda ya menşe ülkeye ya da Avrupa Birliği ve Schengen bölgesi çerçevesinde geri dönüş hayata geçirilmektedir. Bireylerin, belirlenen süre içerisinde, ülkeyi terk etmemeleri halinde ise, polis tarafından sınır dışı etme uygulaması hayata geçirilebilmektedir. Geri dönüş konusunda, farklı aktörler faaliyet göstermektedir. Geri dönüş politikalarını da kapsayan hükümetin mülteci ve göç politikalarının eşgüdümü ve hayata geçirilmesi sorumluluğu, Adalet ve Kamu Güvenliği Bakanlığı'na aittir. Geri dönüş konusunda, Dışişleri Bakanlığı, menşe ülkelerle işbirliği içerisinde hareket etmektedir. Norveç'te ikamet başvuruları, girişin reddedilmesi, sınır dışı ve iptal davalarının işleme konulmasından sorumlu olan Göç Müdürlüğü (The Directorate of Immigration-UDI), ayrıca kabul merkezlerinde konaklama ve destekli geri dönüş konularıyla da ilgilenmektedir (Royal Norwegian Ministry of Justice and Public Security, 2024: 3). Norveç'te, gönüllü geri dönüşün desteklenmesi kapsamında, çeşitli faaliyetler ve programlar hayata geçirilmektedir.

Norveç'ten kendi ülkelerine kendi istekleriyle dönmek isteyen sığınmacılara ve düzensiz göçmenlere, düzenli ve insani biçimde dönmelerini sağlamak amacıyla, "Gönüllü Destekli Geri Dönüş Desteği Programı (The Voluntary Assisted Return Programme-VARP)" kapsamında destek verilmektedir. Bahse konu programdan, sığınma başvurusunda bulunup da başvurusu beklemede olanlar, sığınma başvurusu reddedilenler, sığınma başvurusu geri çekilenler, Norveç'te iltica kaydına ya da yasal statüye sahip olmayanlar yararlanabilmektedir. Program kapsamında; geri dönüşe ilişkin bilgi ve danışmanlık hizmeti, tıbbi yardım, seyahat desteği sağlanmaktadır. Bireylerin geri dönüşünü bu program çerçevesinde yapmak istemesi durumunda, çevrimiçi başvuru formunun doldurulması ve Norveç Göç Müdürlüğü'ne gönderilmesi lazımdır. Norveç Göç Müdürlüğü (UDI), IOM desteğine yönelik kabul edilen durumları, IOM'a yönlendirmektedir (<https://norway.iom.int/sites/g/files/tmzbd1756/files/documents/varp-brochures-web-english.pdf>).

Geri dönüşün mali açıdan desteklenmesi "Financial Support to Return-FSR" kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bireylere verilecek destek miktarına, Norveç Göç Müdürlüğü karar vermekte olup, söz konusu tutar, Norveç'te değil de varış ülkesinde verilmektedir. Söz konusu maddi destekten kısa sürede faydalanmak isteyen bireylerin, mümkün olduğu kadar kısa süre içerisinde, yerel IOM ofisiyle irtibat kurmaları gerekmektedir. Ödenecek tutarın yerel

⁶ AMIF; Asylum, Migration and Integration Fund (Sığınma, Göç ve Entegrasyon Fonu), genel olarak, geri dönüş, yeniden entegrasyon gibi konularda destek sağlayan, yasal göçü sağlamak ve düzenli bir göç yönetimini sağlamayı amaçlayan, Avrupa Komisyonu finans aracıdır.

para birimiyle gerçekleştirilmesi öncelik olmakla birlikte, istisnai durumlarda, farklı bir para birimiyle de ödeme yapılabilmektedir (<https://norway.iom.int/frequently-asked-questions>). Geri dönüşün, daha kolay biçimde gerçekleştirilmesinde ve göçmenlerin geri dönüş eğilimi göstermesinde belirleyici bir etmen olarak maddi olanakların önemi, bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Norveç'te zorunlu geri dönüşten ziyade, daha çok gönüllü geri dönüşlerin teşviki ve desteğine yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği söylenebilir. Yani ülkede, baskın olan geri dönüş türü, gönüllü geri dönüştür. Özellikle IOM ve UDI, bu konuda önemli role sahip aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bugün, birçok ülkede geri dönüşler, göç politikalarının ve uygulamalarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Gönüllü veya zorunlu olsun, geri dönüş hem ev sahibi ülkedeki hem de menşe ülkedeki ilgili aktörleri, göç yönetim sürecinde harekete geçirmeye zorlamaktadır. Nasıl gönüllü geri dönüşlerde, bireylerin gerek geri dönüş öncesi gerekse de geri dönüş sonrası çeşitli hizmet sunumlarıyla desteklenmesi söz konusu ise, zorunlu geri dönüşler de ilgili birimlerin kontrolünde ve yönetiminde gerçekleşmektedir. Türkiye, İsviçre, Belçika ve Norveç ülkelerinde de geri dönüş konusundaki genel görünüm bu şekildedir. Bu ülkelerde, geri dönüş konusunda belirleyici olan yetkili aktörler ve gerçekleştirilen faaliyetler, aslında sadece ismen değişiklik göstermektedir. Strateji ve uygulamalarda benimsenen mantık ise aslında çok benzerdir. Özellikle, gönüllü olarak gerçekleştirilen geri dönüşlerde, maddi destek, seyahat desteği, danışmanlık hizmetleri, yeniden entegrasyon desteği gibi konular, ülkelerin geri dönüş konusundaki uygulamalarının ortak yönünü oluşturmaktadır.

Türkiye, İsviçre, Belçika ve Norveç ülkelerindeki geri dönüşe ilişkin uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, gönüllü geri dönüşlerin, göç ve göçmen sorununun çözümünde somut birtakim örnekler daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu ülkelerde, zorunluluktan ziyade, ülkeler tarafından verilen destek çerçevesinde ve bu anlamda gönüllü olarak gerçekleştirilen geri dönüş konusundaki faaliyetler, ülkelerin göç yönetimi uygulamalarına entegre olmuş biçimdedir. Yani geri dönüşün, sıkı tedbirler ve zorunluluk çerçevesinde gerçekleşmesinin yerine, daha çok gönüllü, güvenli ve destekli biçimde gerçekleştirilmesinin sağlanması konusunda ülkelerin ortak yönü bulunmaktadır. Ancak, bu çalışmaların artırılması ve bu süreklilik kazanması gerekmektedir. Bunun için geri dönüş konusunda etkili ve sürdürülebilir bir göç yönetiminin sağlanması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile geri dönüşlerin, gönüllü, güvenli, onurlu ve insan onuruna yaraşır biçimde gerçekleşmesi ve süreklilik kazanması önemlidir. Ayrıca göçmenlerin geri dönüş yaptıktan sonra da uygun şartlar çerçevesinde kendilerine sağlanan desteğin sürdürülmesi gereklidir. Böylece geri dönüşler ile bir taraftan ev sahibi ülkelerde, göçmenlerden kaynaklı maliyetler, siyasal, kültürel, toplumsal ve kültürel düzensizlikler azalmış olacak, öte yandan menşe ülkenin bu konuda daha etkili tedbirler alması sağlanmış olacaktır.

Kaynakça

- AIDA-Asylum Information Database, (2023). "Country Report: Belgium", https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2024/05/AIDA-BE_2023-Update.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2024).
- Battistella, G. (2018). "Return Migration: A Conceptual and Policy Framework", 2018 International Migration Policy Report: Perspectives on the Content and Implementation of the Global Compact for Safe, Orderly, and Regular Migration, p. 3-14.
- Bulut, Y., Akın, S., ve Duruel, M. (2017). "Göç Ve Mülteci Akını Sonrası Suriyeli Göçmen Çocukların Uyum Ve Eğitim Sorunları Ve Çözüm Önerileri", Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı (Ed: Ahmet Yatkın), Elazığ, s. 1354-1376.
- Bulut Y. ve Eraldemir, Z. (2015). "Göç Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Hatay İli İskenderun ve Dörtüyl Ölçeğinde İncelenmesi", (Ed: Yakup Bulut), Uluslararası Göç ve Mülteci Uyum Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü, Umuttepe Yay. Kocaeli.
- Cassarino, J. P. (2004). "Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited", International Journal on Multicultural Societies (IJMS), 6(2), p. 253-279.

- Cerese, F. P. (1974). "Expectations and Reality: A Case Study of Return Migration From the United States to Southern Italy", *The International Migration Review*, 8(2), p. 245-262 <https://www.jstor.org/stable/3002783>
- Chimni, B. S. (2004). "From Resettlement to Involuntary Repatriation: Towards a Critical History of Durable Solutions to Refugee Problems", *Refugee Survey Quarterly*, 23(3), p. 55-73. <https://www.jstor.org/stable/45053831>
- Dustmann, C., Bentolila, S. & Faini, R. (1996). "Return Migration: The European Experience", *Economic Policy*, 11(22), p. 213-250.
- Dustmann, C. & Weiss, Y. (2007). "Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK", *British Journal of Industrial Relations*, 45(2), p. 236-256.
- EMN Belgium, (2023). "Detention and Alternatives to Detention in International Protection and Return Procedures in Belgium", https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/5f45dbe9-7caf-4dc9-9a24-297bb03454b7_en?filename=alternatives_to_detention_belgium.pdf (Erişim Tarihi: 11.09.2024).
- Fedasil, (2024). "Review 2023-Reception-Resettlement-Voluntary return", https://www.fedasil.be/sites/default/files/annual_report_2023.pdf (Erişim Tarihi: 13.09.2024).
- Gmelch, G. (1980). "Return Migration", *Annual Review of Anthropology*, 9, p. 135-159. <https://www.jstor.org/stable/2155732>
- Göç İdaresi Başkanlığı, (2024a). "Geçici Koruma", <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 24.09.2024).
- Göç İdaresi Başkanlığı, (2024b). "Düzensiz Göç", <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017). "2016 Türkiye Göç Raporu", https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- <https://norway.iom.int/frequently-asked-questions> (Erişim Tarihi: 18.09.2024).
- <https://norway.iom.int/sites/g/files/tmzbd1756/files/documents/varp-brochures-web-english.pdf> (Erişim Tarihi: 17.09.2024).
- https://switzerland.iom.int/sites/g/files/tmzbd11366/files/documents/iom-brochure_final-en.pdf (Erişim Tarihi: 09.09.2024).
- <https://turkiye.iom.int/sites/g/files/tmzbd11061/files/documents/2023-12/iom-turkiye-snapshot-2023.pdf> (Erişim Tarihi: 21.09.2024).
- <https://www.fedasil.be/en/voluntary-return/assistance-and-information> (Erişim Tarihi: 13.09.2024).
- https://www.icmpd.org/file/download/53506/file/TR_ReConnect_Factsheet.pdf (Erişim Tarihi: 21.09.2024).
- IOM, (2015). "Ideas on How to Facilitate Departure, Return and Reintegration Assistance (Suggestions by the International Organization for Migration Office for Switzerland and the Swiss Red Cross)", https://publications.iom.int/system/files/pdf/ideas_on_how_to_facilitate.pdf (Erişim Tarihi: 07.09.2024).
- IOM, (2019). "Reintegration Handbook-Practical guidance, on the design, implementation and monitoring of reintegration assistance", https://publications.iom.int/system/files/pdf/iom_reintegration_handbook.pdf (Erişim Tarihi: 26.08.2024).
- OECD, (2024). "Return, Reintegration and Re-migration: Understanding Return Dynamics and the Role of Family and Community", OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/625fb5e6-en>
- Royal Norwegian Ministry of Justice and Public Security, (2024). "Return Strategy 2023-2029", <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/jd/dokumenter/rapporter-planer-og-strategier/return-strategy-2023-2029-eng.pdf> (Erişim Tarihi: 17.09.2024).

- Samuel Hall, S./IOM (2017). “Setting standards for an integrated approach to reintegration-Summary Report”, (Commissioned by IOM and funded by DFID). https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/2018-07/IOM_SA-MUEL_HALL_MEASURE_REPORT%202017_0.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2024).
- Switzerland Federal Department of Justice and Police-State Secretariat for Migration, (2021). “Return counselling”, <https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/international-rueckkehr/rueckkehrhilfe/rueckkehrberatung.html> (Erişim Tarihi: 04.09.2024).
- Switzerland Federal Department of Justice and Police-State Secretariat for Migration, (2024). “Return Assistance”, <https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/international-rueckkehr/rueckkehrhilfe.html> (Erişim Tarihi: 02.09.2024).
- Tchalim, B. (2018). “RAS – Reintegration Assistance from Switzerland (2018 Monitoring Report)”, https://switzerland.iom.int/sites/g/files/tmzbd11366/files/documents/Report_Systematic_Monitoring_2018_Final_en.pdf (Erişim Tarihi: 07.09.2024).

YEREL YÖNETİMLERİN KENTSEL YÖNETİM FAALİYETLERİNE KATILMADA KENT KONSEYLERİ

Muzaffer Bimay

Doç,Dr., Batman Üniversitesi

muzafferbimay@gmail.com

orcid: 0000-0002-6742-2852

Özet

Son iki yüzyılda sanayileşme, bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmeler ve küreselleşmeyle birlikte kentler önemli bir değişim ve dönüşüme uğramıştır. Özellikle kentsel mekândaki büyümeyle birlikte değişen toplumların demokratik bilinç düzeyleri artmış ve demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan katılımcılığın temsili demokrasilerdeki işlevi ve etkinliği tartışılır hale gelmiştir. Özellikle kentin karar mekanizmalarında daha çok söz sahibi olabilme ilgi ve isteğinin kent hakkı bağlamında artmaya başlaması yerel yönetimlerde çeşitli katılım mekanizmalarının hayata geçirilmesini sağlamıştır. Ancak birçok Batı ülkesinde bu türden mekanizmalar işlevlerini aktif bir şekilde yerine getirirken 1997 yılında Birleşmiş Milletler (BM)'nin teşvik etmesiyle Türkiye'de Yerel Gündem 21 (YG-21)'ler ile hayata geçirilen ve daha sonra mevzuat alt yapısı oluşturulan en önemli yerel katılım mekanizması olan kent konseylerinin yasal ve yapısal nedenlerden dolayı varlık sebebi olan katılım işlevini pek çok belediyede yerine getiremediği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı ikinci milenyumun başlarından itibaren Türkiye'de yerel demokrasinin hayata geçirilmesi açısından heyecan yaratan kent konseylerinin yapısal ve yasal nedenlerden dolayı neden işlevlerini yerine getiremediğini kent konseylerinin kentsel yönetim faaliyetlerine katılmaları üzerinden irdelemektir. Bu amaç doğrultusunda yapılan bu çalışmada yerel yönetimlerin tarihsel süreç içerisindeki varlık nedenleri ortaya konulmuş, daha sonra kent hakkı bağlamında yerel yönetimlerin yaşatması gereken en önemli haklar olan katılım hakkının sağlanıp sağlanmadığı tartışılmıştır. Çalışmada kent konseyleri gibi yeni katılımcı mekanizmalarının işlevsel olmamasının altında yatan yasal ve yapısal unsurlar dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Demokrasi, Yerel Gündem 21, Katılımcı Demokrasi, Kent Konseyleri.

CITY COUNCILS IN PARTICIPATION IN URBAN MANAGEMENT ACTIVITIES OF LOCAL GOVERNMENTS

Muzaffer Bimay

Associate Prof., Batman University

muzafferbimay@gmail.com

orcid: 0000-0002-6742-2852

Abstract

In the last two centuries, cities have undergone significant changes and transformations with industrialization, developments in information and communication technologies, and globalization. Especially with the growth in urban space, the democratic consciousness levels of changing societies have increased, and the function and effectiveness of participation, one of the indispensable elements of democracy, in representative democracies has become debatable. In particular, the interest and desire to have a greater say in the decision-making mechanisms of the city has increased in the context of the right to the city, which has led to the implementation of various participation mechanisms in local governments. However, while such mechanisms actively fulfill their functions in many Western countries, it is understood that the most important local participation mechanism, city councils, which were implemented in Turkey with the Local Agenda 21 (LA-21) in 1997 with the encouragement of the United Nations (UN) and later established a legislative infrastructure, cannot fulfill their participation function, which is their raison d'etre, in many municipalities due to legal and structural reasons. From this point of view, the aim of this study is to examine why city councils, which have created excitement in terms of the implementation of local democracy in Turkey since the beginning of the second millennium, have not been able to fulfill their functions due to structural and legal reasons, through the participation of city councils in urban management activities. In line with this purpose, this study has revealed the reasons for the existence of local governments in the historical process, and then discussed whether the right to participation, which is the most important right that local governments should live in the context of the right to the city, has been provided. The legal and structural elements underlying the dysfunctionality of new participatory mechanisms such as city councils have been expressed in the study.

Keywords: Local Democracy, Local Agenda 21, Participatory Democracy, City Councils.

Giriş

İnsanoğlu, uygar yaşama geçtiği günden beri ikamet ettiği mekânların yönetiminde söz sahibi olmak için sürekli bir çaba içine girmiştir. Kendi kendini yönetme adına yapılan bu uğraşlar sonucunda yerel yönetimlerle ilgili “yerinden yönetim”, “yerel demokrasi”, “katılım” ve “yerel katılım” gibi kavramlar sık sık kullanılmaya başlamıştır. Yerel yönetimlerin varlık gerekçesi vatandaşın müşterek ihtiyaçlarını karşılayarak memnuniyet düzeyini arttırmak ve yaşam kalitesini iyileştirmektir. Yerel yönetimler, yerel topluluktaki bireylerin müşterek ihtiyaçlarını yerel halkın kendi seçtiği organlar tarafından vatandaşlık, katılım, demokrasi ve ortak akıl duygusu temelinde nitelikli kamu hizmeti üreterek yerine getirmeye çalışmaktadır (Gaster, 1996:35). Bu bağlamda 1992 yılında BM tarafından Rio’da yapılan “yeryüzü zirvesinde” ortaya çıkan “Gündem 21” başlıklı eylem planı altında “Yerel Gündem 21” kabul edilmiş ve 2000 yılından itibaren sürekli bir program haline dönüştürülmüştür (Emrealp, 2005). Bu proje kapsamında Türkiye’de, 5393 sayılı Belediye Kanunu ile kent konseylerinin kurulması

öngörülmüş ve çıkarılan 26313 sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği ile çalışma prensipleri belirlenmiştir. Demokrasi ve katılımcılığın yanı sıra yönetim özellikleriyle yerel demokrasiyi hayata geçiren kent konseyleri, kamu ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla halkı yönetime katmaya çalışmaktadır (Kestellioğlu, 2011:121). Bu yeni katılımcı yönetim anlayışı temsili hükümetin ağı dışında kalan belirli bir konu için farklı dünya görüşlerine sahip ve farklı gerekçelerle hareket eden farklı türden paydaşların karar alma sürecinin bazı aşamalarında az çok doğrudan ve az çok resmi olarak katılım sağlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla resmi siyasi-idari çevrenin dışındaki kişilerin karar alma sürecine dâhil olmaları durumunda katılım mekanizmasının varlık amacı ortaya çıkmaktadır (Hove, 2006: 10). Böylece kent konseyleriyle oluşturulan bu yeni katılım anlayışının amacı belediyelerin yerel politikalarını etkileyerek, yerelde yaşayan vatandaşların ihtiyaçlarının tespit etmek ve varsa sorunların çözümü için ortak akıl çerçevesinde faaliyet yürütmektir (Akman, 2018: 742).

Kent konseyleri, yerel yönetimlerde demokrasinin daha işler hale getirilmesi için şeffaflık, özerklik, temsil ve katılım vb. ilkeleri hayata geçirme konusunda önemli bir beklenti meydana getirmiştir. Ancak her ne kadar kent konseyi kentin tüm dinamiklerini içine alan bir yönetim aygıtı olsa da, danışma niteliğinde olması alınan karar ve görüşlerin hiçbir bağlayıcılığının olmaması, personel istihdam edememesi, özerk bütçeleri olmaması ve birçok konuda belediyelerin inisiyatifine bırakılmaları yönetsel işlevini azaltmakta ve Gündem 21 ile belirlenen hedeflerden uzaklaşmaktadır. Bu sebeple Türkiye'nin birçok kentinde işlevsiz hale gelen kent konseylerinin tekrar işler hale getirmek için yoğun çaba içine girilmiştir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, yerel yönetimlerin yürüttüğü kentsel yönetim faaliyetlerinde kent konseylerinin katılım olanakları sürdürülebilir bir kent yönetimi açısından incelemektir. Bu temelde "yerel katılım olanakları açısından yerel yönetimlerin hizmet yürütme faaliyetlerinde kent konseyleri ne kadar etkili olabilmektedir?" sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Esasında temel amaç yönetim ve kent hakkı temelinde ortaya çıkan yeni bir katılım mekanizması olan kent konseylerinin varlık nedenlerini ortaya koyarak işlevlerini yerine getirip getirmediğini tartışmaktır. Bu bağlamda yürütülen çalışmada yerel katılım ve kent hakkı bağlamında kent konseylerinin yerel yönetimlerin faaliyetlerine katılımının ortaya konulabilmesi için yerel yönetim, katılım ve kent konseyi kavramlarının tarihsel süreç içerisindeki ilişkilerinin irdelenmesi gerekmektedir. Bu açıdan çalışmada önce yerel yönetimlerin değişim sürecinin arka planı, demokrasi ve katılım ilişkisi mevcut durum analizi yapılmakta, daha sonra kent konseylerinin yerel yönetimlerin faaliyet alanlarındaki etkinliği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

1. Yerel Yönetimlerin Arka Planı: Tarihsel Gelişim ve Siyasal Temeller

Bundan beş bin yıl öncesinde başlayan kent yönetimine ilişkin gelişmeler, değişen insan ihtiyaçlarına bağlı olarak son iki yüzyılda ortaya çıkan olgular karşısında yeni bir değişim süreci içine girmiştir. Özellikle halka en yakın yönetim birimi olan belediyeler, gelişme süreçleri içerisinde var oldukları dönemin olay ve olgularına bağlı olarak kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Varlık nedenleri olan demokratik katılım anlayışıyla halkın dilek, istek ve önerilerini dikkate alarak tarihsel süreçte geliştirdikleri katılım mekanizmaları aracılığıyla hizmet sunmaya çalışmaktadırlar.

İngilizce'de 'local government', 'decentralization', Fransızca'da 'komün', Türkçe'de 'yerinden yönetim', 'yerel yönetim', 'ademi merkezîyet' kavramları ile ifade edilen yerel yönetimler, yerel düzeyde vatandaşların ortak ihtiyaçlarını tespit etmek ve karşılamak için oluşturulan ve merkezi teşkilattan ayrı kamu tüzel kişiseleridir (Çevikbaş, 2008: 1). Anayasalarda demokratik ve özerk kuruluşlar olarak tanımlanan yerel yönetimler, her geçen gün konumlarını güçlendirerek ve etkinliklerini arttırarak ülkelerin yönetim yapıları içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptirler (Tortop vd, 2006: 17). Günümüzde hem üniter sistemlerde, hem de federal ve kon-federal sistemlerin tümünde bulunan yerel yönetimler, evrensel bir yönetim yapılanmasına sahip oldukları için kabul görmektedirler (Heywood, 2011: 223).

Geçmiş Antik Yunan'a dayanan yerel yönetimlerin demokratik temsil ve katılım açısından ortaya çıkmaları son iki yüzyıla dayanmaktadır. Antik çağlardan Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasına kadar ki dönemde kentlerde farklı tarzlarda yerel yönetim biçimlerine rastlamak mümkündür. Demokratikleşmenin ilk adımları olarak varsayılan kentlerdeki bu yönetim mekanizmaları sayesinde vatandaşın katılımı kısmen de olsa sağlanmaya çalışılmıştır. Ortaçağ'da ise burjuvazinin de etkisiyle oluşturulan komünler, yerel yönetimlerin temsil ve katılım olgusundan yoksun bir şekilde varlıklarını sürdürmüşlerdir (Çukurçayır, 2012: 96). Bu dönemde, çok merkezli ve dağınık siyasal yapı sergileyen Avrupa'da kral, kilise ve derebeyi üçlü yönetim sisteminin yanı sıra "ayrıcalıklı kentler" in de var oluşu, yerel bazda örgütlenmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Batı dünyasında "vatandaş", "kent", "kentli" ve "uygarlık" kavramlarının birlikte kullanıldığı sanayileşme ve modernleşme ile birlikte yerelde yönetime katılma kurumsal hale gelmiş ve yerel yönetime ilişkin uygulamalar yaygınlaşmıştır (Ökmen ve Parlak, 2015: 66). 19. yy'dan itibaren ulus-devlet geleneğine bağlı ortaya çıkan tekçi devlet anlayışının güçlenmesiyle birlikte yerel yönetimlerin oluşumu hızlanmıştır (Ortaylı, 1995: 138).

20. yüzyılda dünyanın birçok yerinde yaşanan sosyo-ekonomik ve krizlerin etkisiyle merkezi yönetimler, üstlendikleri birçok işlevi yerel yönetimlere devretmek zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda ABD'de ve AB ülkelerinde "desentralizasyon (adem-i merkezileşme)" ve "subsidiyarite (yerelleşme)" anlayışının felsefi temelleri atılmıştır. Bu kavramlar, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasıyla yasal bir metinde resmen yer almıştır (Sakal, 2000: 121). Bu gelişme ile yereldeki kamu hizmetlerinin genel olarak yerel halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerin yerine getirmesi ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerinde yer alan yerel ve bölgesel kuruluşların kendi devletleri karşısında güçlendirilmeleri amaçlanmıştır.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde kentlerin nasıl yönetilmesi gerektiği hususunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Keleş bu gelişmeleri; insanların yaşam düzeyinin yükselmesine bağlı olarak yerel yönetimlerin görev ve yetki alanının genişlemesi, Batı'da sanayileşme ve sonrasında ortaya çıkan küreselleşmeyle birlikte kentlere akın eden kitlesel göçlerin neden olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal gelişmeler ve son olarak yerel yönetimlerin gelişmesinde geleneksel yönetim uygulamaları yerine pragmatik yaklaşımların ortaya çıkmasına bağlamaktadır (Keleş, 2000:24). Keleş ayrıca başka bir çalışmada, ülkelerin kendi tarihsel gelişim süreçleri; toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılarına yön veren iç ve dış dinamikleri ile sömürgeciliğin yanında savaşların, bölgesel ve uluslararası birleşmelerin yerel yönetim yapılarının gelişmesinde etkili olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda Yazar, dört yerel yönetim modelinden söz etmektedir. Bunlar; yerel yönetimlerin anayasa ile güvence altına alınmış belli bir statüsü olan Fransız modeli; anayasal bir statüye sahip olmayan ülkelerde bulunan ve yasayla kurulup yasayla kaldırılabilen Anglo-Sakson modeli; hem anayasal bir statüden, hem de çok geniş bir yönetsel ve mali özerklikten yararlanan Kuzey ve Orta Avrupa Modeli ve Sosyalist Blok ülkelerini kapsayan Orta ve Doğu Avrupa modelidir (Keleş, 1998: 69),

Türkiye'de, yerel yönetimlere ilişkin Dünyada yaşanan gelişmelere benzer süreçlere Osmanlı'nın son dönemlerine kadar pek rastlanmadığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, elde ettiği toprakları kaybetmemek için kadıların yönetiminde yerel, mülki ve askeri hizmetleri beraber gördüren birçok yerel ve bölgesel oluşuma izin vermiştir (Güler, 2010: 278). Ancak bu yapılanmalar, günümüz modern yerel yönetim anlayışına pek benzememektedir. Modern anlamda yerel yönetim kurumlarına büyük ölçüde merkezin yapısını değiştiren Tanzimat'tan sonraki batılılaşma süreciyle gerçekleşmiştir. Yerel yönetimlere ilişkin yasal güvencelerin sağlandığı bu dönemde mekânsal organizasyonlarında da önemli değişimler yaşanmış ve modern belediyeciliğin ilk adımları atılmıştır. İstanbul özelinde hayata geçirilmeye çalışılan kent yönetimi, 1854 tarihli Şehremaneti Nizamnamesi Layihası ile ilk kez belediyecilik anlamında kurulmuş ve modern kent oluşumuna adım atılmıştır (Seyidanlıoğlu, 2010: 26).

Cumhuriyet döneminde çıkarılan 1580 sayılı Belediye Yasası (1930) ile belediyelerin yüklenildiği görevlerin hiçbir mantıksal boşluğa yer vermeyecek şekilde bir bütünlük teşkil etmesini sağlamıştır (Güler, 1992: 103). Yine de hükümet ve belediye başkanlarının aynı partiye mensupluğu nedeniyle 1960'lara kadar yerel yönetimler alanında pek bir gelişme yaşanmamıştır. Bu dönemden sonra ayrıntılı, bilimsel ve bir bütün içinde ele alınan ciddi bir çalışma olmakla birlikte 1963 yılında hazırlanan Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) ve 1991 yılında hazırlanan Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA) gibi değişik raporlar

kamu yönetiminin sürdürülmesi açısından önemli belgeler olarak kabul edilmektedir (Sakal, 2000: 128).

1980'li yıllardan sonra yerleşmelerin ve özellikle kentlerin yeniden yapılandırılması kapsamında yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması ve katılım olanaklarının sağlanması için birçok düzenleme yapılmıştır. Ancak yerel yönetimlerde katılıma ilişkin mekanizmaların hayata geçirildiği dönem 2000'li yıllardan sonrasındır. 1984 yılında yapılan anayasal değişiklikle 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çıkarılmıştır. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin AB'ye adaylığının resmen onaylanmasından itibaren başlatılan uyum sürecinde 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmıştır. Böylece son dönemlerde ortaya çıkan parçalı uygulamalar yasal hale getirilerek yerel yönetimler önündeki yasal ve anayasal engeller ortadan kaldırılmıştır (Güler, 2013: 11). 2012 yılından itibaren büyük kentlere yönelik yeni yönetim anlayışlarını hayata geçiren 6360 ve 6447 sayılı yasalar ile yerel yönetimler alanında yeni bir döneme girilmiştir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, ülkemizde bu gün hala merkezîyetçiliğin ön planda olması ve belediyeler üzerinde vesayet denetiminin devam etmesi yerel yönetimlerin özerkliklerini sınırlandırmakta katılım olanaklarını azaltmaktadır. Yerel katılım olanakları temsili demokrasinin bir tezahürü olarak sürdürülmekte ve resmi olmayan paydaşların katılımını öngören yeni katılım anlayışları ya uygulanmamakta ya da uygulansa bile kent konseyleri örneğinde olduğu gibi katılım işlevlerini sağlıklı bir şekilde yürütememektedir. Bu durum, daha sonraki başlıklarda tartışacağımız gibi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Kent Yönetim Anlayışındaki Değişmeler ve Yeni Yaklaşımlar

Dünyada yerel, bölgesel, ulusal ve hatta küresel gelişmeler kentsel kamu hizmetlerinin türünü, çeşitliliğini, önem sırasını, boyutunu ve sunma şekillerini de doğrudan etkilemektedir (Bulut ve Dönmez, 2020: 284). Özellikle 19. yy'dan itibaren sanayileşme ile birlikte göç alan kentlerin hızla büyümesi ve mevcut yönetim modellerinin kentin ve vatandaşın ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalmaları, yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Bu dönemden itibaren yerinden yönetimlerin yönünü belirleyen dört önemli süreç yaşanmıştır. Bunlar; Sanayi Devrimi, küreselleşme, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler ve YKY veya Yeni Kamu İşletmeciliğidir (YKİ).

İnsan yaşamının ve toplumsal yapının evrimleşme süreci çok eskiye dayanmasına rağmen sosyo-ekonomik ve siyasal etkiler açısından dünya üzerindeki en büyük toplumsal değişim büyük ölçüde 19. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi'nden sonra gerçekleşmiştir. Sanayi Devrimi; çok kapsamlı ve uzun süren dönüşümlerle etkileşimler sonucu ortaya çıkmıştır (Herbert, 1985: 91). Etkileri ve sonuçları açısından uygarlık tarihini dönüştüren olaylara ve gelişmelere yol açan bu süreçte kentlerde nüfus artışıyla birlikte hizmet çoğulculuğunun ortaya çıkması, hizmette etkinlik ve verimliliği esas alan liberal yaklaşımların yönetim süreçlerine etkisi yerel yönetimlerin önemini artırmıştır (Keleş, 1998: 34). Dolayısıyla dünyada ve ülkemizde sanayileşmeye paralel olarak kentlere yönelen göç akımları nüfusu belli bölgelerde yoğunlaştırmış ve hızlı kentleşme süreçleri yaşanmıştır. Bu süreçte kent yönetimlerinin hizmet sunum anlayışındaki değişimlere bağlı olarak yeni kent yönetim modelleri ortaya çıkmıştır.

20. yy'ın ikinci yarısından itibaren kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerinde etkisiyle sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda büyük bir toplumsal değişim ve dönüşüm ortaya çıkmış ve sonuçları itibarıyla hem ulus devletleri hem de kentleri önemli ölçüde etkileyen küreselleşmiş bir dünyayı karşımıza çıkartmıştır. Küreselleşmeyle evrensel bir köye dönüşen dünyada bir bölgede meydana gelen olayların, başka bölge veya ülkelerdeki olayları kısa süre etkilemeye başladığı görülmüştür (Yılmaz ve Horzum, 2005:105). Böylece dünya hem "mesafe" hem de "zaman" açısından daralma sürecine girmiş ve bu süreçte uluslararası sınırların geçişkenlikleri artarken, bütünlleştirici ve çözümleyici değişim imkânları ortaya çıkmıştır. Bununla bazı evrensel değerler yerelleşirken, diğer taraftan yerel olan da evrenleşmiştir (Nişancı, 2003: 30-31). İlk bakışta birbiri ile çelişir gibi görünen yerelleşme ve küreselleşme süreçleri ile birlikte geleneksel yönetim anlayışları, uluslararası yapılanmalar ve bunların işleyişleri hızlı bir biçimde dönüşmüştür (Ökmen, 2005: 539). Dahası Ortaçağdan beri güçlenen merkezi hükümetin kurumsal ayrımcılığını ortadan kaldıracak özerk yapıların dayanışma yoluyla işbirliğine gitmelerine olanak sağlamıştır (Lefevre, 1998).

1970'lerden itibaren birçok ülkede uygulanan neo-liberal (yeni sağ) politikalarla, kamu yönetiminde yönetişime dayanan (Wood, 1958; DeHoog, Lowery ve Lyons, 1991), özelleştirme ve sözleşmelerle iş gördürme olanaklarını da içine alan kentlere özgü yeni yönetim modelleri arayışları içine girilmiştir (Kearney, Barry ve Carmine, 2000: 537). Küreselleşmenin de etkisiyle ortaya çıkan bu durum, kamu yönetimlerin toplumların taleplerine daha duyarlı olmasını sağlamıştır (Biçer, 2009: 689). Bu yeni yaklaşım genel olarak Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ)nde uygulanan ve daha sonra kamu yönetimi için yeniden dirilme yolu ve yeni bir paradigma olarak kabul edilerek kamuda uygulanmaya başlanılan katı bürokratik işlemlerden uzak, şeffaf, hesap verebilir, performans yönetimine dayalı rekabet edebilecek yeni bir yönetim anlayışdır (Hughes, 2013:143). Günümüzde yerel demokrasiyi içselleşmiş en iyi kent yönetim modellerinin kamu yönetiminde YKY veya YKİ'nin tüm unsurlarını liberal politikalar ışığında sürdüren ülkelerde görüldüğü ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de, yerel yönetim veya belediyeçilik anlamında kent yönetimi, özellikle 1980'li yıllardan sonra toplumsal, siyasal ve yönetsel anlamda önem kazandığı söylenebilir. Ancak gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında ülkemizde yerel yönetimlerin oldukça geç bir kurumsallaşma sürecine girdiği görülmektedir. Belediyeçiliğin geçmişi Tanzimat'a dayanmasına rağmen yerel yönetimlerde belediyeçiliğin karşılığı olan kent yönetiminin şekillenmesi 1980'li yıllardan sonra neo-liberal politikaların özellikle üç büyük kentte (İstanbul, İzmir, Ankara) uygulanmasıyla önem kazanmıştır. Nüfusun arttığı ve kentleşme hızının yükseldiği bu dönemde kentlere yönelik katılımcı bir yönetim anlayışı sürekli gündemde tutulmuştur. 1980'li yıllara kadar daha durağan bir ekonomik yapıya sahip Türkiye'nin, bu dönemden sonra neo-liberal politikaların da etkisiyle daha akışkan ve dinamik yapıya geçmesi her kurumu ve süreci etkilediği gibi kent yönetimlerini de etkilemiştir. Bu etki, yerel yönetimlerin gelişmesi ve güçlenmesi olarak değerlendirilebileceği gibi, denetim ve hesap verilebilirliği sağlayan çoğulcu ve demokratik bir kent yönetiminin başarılabilmesi olarak ta karşımıza çıkabilmiştir. Bu paradoksun, Türk yerel yönetiminin geleneksel yapısında bulunan vesayet denetimi, merkeze bağlılık, yetersiz bütçe gibi geleneksel ve aşırı merkezîyetçi yapısından kaynaklandığı söylenebilir.

2000'li yıllardan itibaren AB'ye katılım süreci ve dünyadaki gelişmelerle birlikte Türkiye'de kent yönetim anlayışında reform ihtiyacı ortaya çıkmış ve başta büyük kentlerle ilgili gelişmeler olmak üzere yasal ve yasal olmayan önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak başlatılan reform çalışmaları kapsamında yerel yönetimlere ilişkin iyileştirmeler gerçekleştirilmiş olsa da, anayasal ve yasal nedenlerle demokratik ilkelerin ve kültürün içselleştirilmemesi nedeniyle neredeyse bütün kurumlar çok isteksiz ve ihmalkâr bir tutum içerisinde olagelmışlerdir (Çukurçayır ve Eroğlu, 2015: 197-198). Bu gün katılım anlamında Türk kent yönetimlerinin yapısına bakıldığında katılımın temel dayanağı olan temsil ve buna bağlı gelişen tercih işlemlerinin seçmen bağlamında yönetime yansımadağı görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin ulus devlet yapılanması içerisinde bulunan etnik ve dini toplumsal grupların bir güvenlik sorunu olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Seçim olgusunun işlerliğine rağmen yerel yönetimlerde özellikle "kayyum uygulamaları" ve "parti kayırmacılığı" gibi uygulamalar nedeniyle yerel demokrasinin pratikte pek uygulama alanı kazanmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, yerel demokratik ilkelerle bağdaşmadığı gibi 1982 Anayasasına da aykırılık teşkil etmektedir (Keleş ve Özgül, 2017:306). Türkiye, Batıda olduğu gibi sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelere bağlı olarak vatandaşları merkeze alan ve katılımı sağlayan bir yerel yönetim uygulamasına yönelik bir reform sürecini hayata geçiremediği için reformları hayata geçiren yerinden yönetime ve yetki devrine açık olmakta zorlanmışlardır (Bimay, 2020:213-214). Dolayısıyla dünyada yerel yönetimlere yönelik gelişen özerklik algısı, çoğulcu demokratik ilkeler bağlamında katılımı esas alan bir çerçevede yürütülmekte ve bu doğrultuda hareket eden ülkeler vatandaşına refahı ve mutluluğu sağlayabilmektedir.

3. Yerel Demokrasi ve Katılım Temelinde Yerel Yönetimler

Kavram olarak ortaya çıkışı Antik çağda Eski Yunan'a dayanan demokrasi kavramına farklı tarihsel dönemlerde, farklı yerlerde (Dahl, 2001: 2) ve farklı ideallere atfen değişik anlamlar yüklenmiştir (Sartori, 2014: 340). Zamanla ideal olandan gerçek olana doğru değişim geçiren ve Latince "demos (halk)" ile "kratos (egemenlik-iktidar)" sözcüklerinden oluşan demokrasi kavramı, halkın halk tarafından yönetilmesi, egemenliğin hiçbir koşula bağlı olmaksızın halka ait olması ve gerekli şartlar sağlanması halinde iktidarın halkın elinde yer değiştirmesi

anlamına gelmektedir (McQuoid-Mason 2014: 4). Tarihsel süreçte farklı fikir akımlarının da etkisiyle çeşitlenen demokrasi; Marksist, liberal, militan, düşük yoğunluklu, oydaşmacı, Westminster, doğrudan, temsili, çoğulcu, otoriter, çoğunlukçu, katılımcı, siber ve müzakereci kavramlarıyla biçimlenmiştir (Nancy, 2010: 33). Özellikle siyasal anlamda Aydınlanma Çağı, Fransız İhtilali, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve ekonomik anlamda Sanayi Devrimi gibi toplumsal değişimi sağlayan bazı olaylar modern dönemde liberal düşünce biçimini yansıtan bir demokrasi hâkimiyetini ortaya çıkartmıştır (Heywood, 2013: 272). Dolayısıyla güçlü bir demokrasi uzun soluklu bazı dönüşümlerin zorunlu olarak yaşanmasından sonra gerçekleşmiştir (Çukurçayır, 2012: 36).

Demokrasinin doğrudan ve katılımcı bir anlayışla yürütülmesini sağlayan yerel yönetimler, kentlerde halkın dilek, istek ve önerilerini dikkate alarak hizmet sunmak için ortaya çıkmışlardır. Dolayısıyla yerel demokrasinin şekillenmesinde yerel katılım olgusunun kent yönetim faaliyetlerinin her alanına yansıtılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle demokrasi anlayışı yerelleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Elbette yerel demokrasi anlayışının sağladığı katılım olanakları yerel yönetimlerin egemenlik kullanımıyla ilgili değildir. Buradaki esas amaç demokratik değerlerin yerel yönetimlerin kentsel yönetim faaliyetlerinde işler hale getirilmesidir.

Demokrasinin ve siyasal çağdaşlaşmanın en belirgin özelliği hiç şüphesiz “katılım”dır (Çukurçayır, 2007: 379). Yerel yönetimler düzeyinde yönetime katılmayı ve yönetimde söz sahibi olmayı ifade eden yerel katılım kavramı, daha çok kent yönetiminde ve yerel yönetimlerle ilgili işlerde kentin tüm aktörlerinin sürece dâhil edilmesidir (Akdoğan, 2008: 44). Dahası, toplumdaki her kesimden bireylerin yönetime katılım yollarını açarak gerçek bir halk katılımını hedeflemektir. Böylece bireyler yerel organlarını seçerek ve bu organlar tarafından alınan kararları katılım sayesinde doğrudan etkileyebilmektedir. Ancak yerel halkın kararlara katılımının etkili olabilmesi için yerel halkın demokratik bir bilince sahip olması gerekir. Bu nedenle yerel halkın yereldeki oluşumlarla ilgilenmesi sağlanmalı; yerel ihtiyaçları önemsemeleri ve çözüm üretimine katkı koyabilecek bilgi seviyesine ulaşmaları için gerekli koşullar oluşturulmalıdır (Kaypak, 2012:186). Böylece yerel halkın karar ve yürütme organının seçimine katılma ve halkın bir bölümünün karar ve yürütme organlarında yer alma imkanı sağlanarak yerel yönetimlerde katılım gerçekleşebilir (Gökçe, 1999: 57). Ayrıca katılım sayesinde çift yönlü iletişim sağlanarak gerekli ve doğru bilgilendirme gerçekleşebilecektir. Ancak yönetim faaliyetlerine katılım için bilinçli olma tek başına yeterli olmamakta, bununla birlikte sivil örgütlenmelere dayalı mekanizmalar aracılığıyla katılımın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla katılımcı bir demokrasi hem bilinçli bireyin varlığını hem de sivil toplum örgütlenmesini gerektirmektedir (Gencay, 1998: 85). Bu katılımcı anlayış, farklı türden paydaşların karar alma sürecinin bazı aşamalarında az çok doğrudan ve az çok resmi olarak katılım sağlamak üzere bir araya getirildiği kurumsal ortamların varlığına dayanır (Hove, 2006: 10).

Günümüzde bir yönetimin demokratik olmasının ölçüsü, yurttaşlarına sunduğu katılım olanakları ile doğru orantılı kabul edilmektedir (Çitci, 1996: 9). Katılım olgusu, hem sistem değerleri ile toplumun bütünleşmesini, hem de bireylerin sistemi etkilemesini sağlayan bir mekanizmadır (Uysal, 1984: 111). Katılıma dayanan çoğulcu demokrasilerde, çoğunluğun yönetme hakkı benimsenmekte, ancak azınlığında hak ve hürriyetleri de korunmaktadır. Bu tür demokrasilerde, anayasanın üstünlüğü, anayasaya uygunluk denetimi ve güçler ayrılığı yönetim biçiminin temeli olarak varsayılmaktadır (Yavuz, 2009: 299). Öte yandan ulusal düzeyde demokrasi sağlanabilmesi, ancak yerelde demokratik katılım olanaklarının arttırılmasıyla mümkün olabilmektedir. Yerelde demokrasinin koşulu olan katılımın sağlanabilmesi ve yerelde halka hizmetlerin doğrudan gerçekleştirilmesi için kent yönetimlerine doğrudan veya dolaylı katılımın sağlanması gerekmektedir (Bulut ve Bimay, 2020:2265; Bulut ve Bimay, 2019:51).

Günümüz demokratik yönetim şekline sahip olan ülkelerde demokrasinin daha işlevsel bir hale gelmesi ve katılımcı yönetim anlayışının tüm mekanizmalarıyla hayata geçirilmesi için merkezi yönetim yerel ve ulusal birçok sivil aktörle iş birliği yapma çabası içerisindedir. Yönetişim olgusuyla açıklanan bu çaba daha çok bir yerel yönetim birimi olan belediye yönetimlerinin içinde bulunduğu mekanizmalarla sağlanmaktadır. Bu kapsamda kamu, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörü yönetimin içinde bulunduğu bir yönetişim anlayışına geçiş yapılmaktadır (Kaypak, 2012: 172). Bu gün birçok Batı ülkesinde bu türden yönetim tarzının

liberal politikalar çerçevesinde yerine getirildiği görülmektedir. Ancak dünyanın geri kalan ve çoğunluğunu oluşturan toplumların uzun soluklu devrimsel dönüşümleri yaşamadan, yerel ve ulusal alanda katılım olanaklarını hayata geçirmeden uygulamaya koydukları demokratikleşme hamleleri sonuçsuz kalmaktadır. Nitekim 1992 Rio Bildirgesi'nin 10. ilkesi ile katılım olgusunun kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi ve Avrupa Komisyonun Yönetişim Beyaz Bülteni'nde katılımın açıklık, hesap verebilirlik, etkinlik ve tutarlılıkla birlikte iyi yönetişimin temel unsuru görülmesi gerektiği konusunda attığı adımlar (Hove, 2006: 11) bu hamlelerin doğru atılması için girişilen çabalardır. Ayrıca Dünya Bankası gibi uluslararası mali kuruluşlar da, yerel yönetimler düzeyinde halkın karar alma mekanizmalarına katılım konusunu son zamanlarda gündemine almaktadır. Hatta Dünya Bankası, Türkiye'ye uygulanacak mali yardım programının temel koşulu olarak katılım mekanizmaları ön plana çıkararak Türkiye'ye yardım stratejisini sunmuş ve sivil toplum örgütlerin altı çizilmiştir (Dünya Bankası, 2003: 26).

Bireyi temel alan neoliberalizm, ekonomik saiklerle de olsa yerel yönetimleri “demokrasinin beşiği” olarak görmekte, temsili demokrasilerin yerel toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olması nedeniyle yerel yönetimlere katılımın artırılmasının ademi merkezileşme ile paralel yürümesini önermektedir. Dünya Bankasının iyi yönetişimin ilkelerini hayata geçirmesiyle, halkın seçimler dışında da yönetsel etkinlikleri sürekli etkileyip denetleyebileceği ve yaşadığı alanı biçimlendireceği yöntemlerin geliştirildiği ve uygulandığı görülmektedir (Görün, 2006:167;Akdoğan, 2008:1-4). Rio Zirvesi'nde kabul edilen Gündem 21 ve onu Türkiye'de uygulama alanı bulduğu Yerel Gündem 21 projesiyle hayata geçirilen kent konseyleri yerel yönetimlerde uygulanmaya çalışılan katılım mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu katılım mekanizmasıyla birlikte kentte yaşayanlar taleplerini yerel sisteme zamanında ve yerinde yönlendirebilmekte ve kentin yönetim faaliyetlerine doğrudan katılım imkânı bulmaktadırlar.

4. Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri

Devletlerin demokratikleşme ölçütü yerel katılım olanakların sağlanmasıyla belirlenmektedir. Yerel katılım, özellikle belediyelerde tüm toplum kesimlerinden insanların bulunduğu ortak akıl ve yönetişimin sağlandığı yönetim yapılarıyla ortaya çıkmaktadır. Günümüzde bunu sağlayan en önemli mekanizmalar Yerel Gündem 21 projesi ve bunun devamı olarak yürütülen kent konseyleridir.

Birleşmiş Milletler tarafından 1987 yılında yayınlanan ve sürdürülebilir kalkınmayı temel alan Brundtland Raporu diğer adıyla “Ortak Geleceğimiz” Raporunda yer alan önerileri hayata geçirmek için birçok ülke yeni bir zirve düzenlemesi konusunda ortak bir çaba içine girmişlerdir. Böylece Stockholm Konferansı'ndan tam yirmi yıl sonra geniş katılıma dayalı “Yeryüzü Zirvesi” konferansı, Haziran 1992'de BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) tarafından 179 ülkenin devlet ve hükümet başkanları ile birlikte, binlerce resmi temsilci ile 35,000'in üzerinde sivil toplum kuruluşu temsilcisinin katılımıyla Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilmiştir (Emrealp, 2005: 13-14). Rio Zirvesi sonucunda “Gündem 21” başlıklı küresel eylem planı yayınlanmıştır. Bu plan ile birlikte küresel ölçekte bağlayıcı olan “İklimsel Değişiklikleri Çerçeve Sözleşmesi” ve “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi” başlıklı iki metin daha imzaya açılmıştır. Yine bu Konferansta benimsenen, ancak bağlayıcılığı olmayan “Ormanların Sürdürülebilir Yönetimi Konusundaki İlkeler Bildirimi” ve Konferans'ın genel kabullerini ortaya koyan “Çevre ve Gelişme Üzerine Rio Bildirgesi” kabul edilmiştir (Albayrak ve Gökçe, 2015 :285).

Rio Zirvesinin en önemli sonucu kuşkusuz Gündem 21'dir. Bu program, kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen “sürdürülebilir gelişme” kavramının hayata geçirilmesine yönelik, küresel ölçekte uzlaşya varılan bir eylem planıdır (Ökmen ve Görmez, 2009: 109). Gündem 21'in temel yaklaşımı, sürdürülebilir kalkınma için merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkilerinin yerel demokrasi anlayışı çerçevesinde güçlendirilmesi, hükümet ve STK'lar arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve bu işbirliğinin yerel katılım olgusuna yansımaları olarak vurgulanmıştır (Karakuzulu, 2010: 401). Türkiye'nin Başbakan düzeyinde temsil edildiği Konferansın sonunda ortaya çıkan Gündem 21, üç ana ve bir tamamlayıcı kısımdan oluşan ve toplam 40 bölümü içeren eylem planı katılımcı bir anlayışı içermektedir.

Gündem 21, “İnsanlık, tarihsel bir dönüm noktasındadır” cümlesiyle açılarak günümüz insanının ortak hedefi benimsenmekte ve uzlaşmayı esas alan küresel ortaklık temelinde 28. bölümde geçen YG 21 ile bu hedefin tamamlanmaya çalışılacağı belirtilmektedir. YG 21, toplumsal uzlaşma olmadan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmayacağını ortaya koyan Rio Zirvesi'nin en kalıcı ve muhtemelen en etkili sonuçlarından biri olarak kabul edilmektedir. YG 21 stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması, sürdürülebilir kalkınma mücadelesine verilen merkezi bir yanıt olmaktadır. Kimilerine göre “sesiz devrim” niteliğinde yaşanan bu süreçte kentin tüm örgütlenmiş dinamikleri kent gündemini belirlemek amacıyla bir araya gelerek hem katılımcı demokrasiyi hem de çevre ve yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik evrimsel bir dönüşümü ortaya koymuştur (Arar, 2024). Dolayısıyla YG 21, “öncelikli yerel sürdürülebilir kalkınma sorunlarına yönelik uzun dönemli stratejik planın hazırlanması ve uygulanması yoluyla, Gündem 21'in hedeflerine yerel düzeyde ulaşmada katılımcı ve çok paydaşlı süreci” ifade eden bir yönetişimin yanı sıra sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir (ICLEI, International Council for Local Environmental Initiatives, 2022).

Stratejik bir yerel yönetişim anlayışını ortaya koyan YG 21, kentin sürdürülebilir kalkınmasına yönelik faaliyetlerde yerel halkın katılımının artırılması, ihtiyaçlarının karşılanması, yerelde kalkınmayı sağlamak için ortak bir yönetim anlayışını beraberinde getirmektedir. Ayrıca bu program, kısa vadeli hedeflerin uzun vadeli hedeflere dönüştürülerek küresel bir boyut kazandırılmasına da katkı sunmuştur (Evans ve Thoabald, 2003: 781). Bu bağlamda son otuz yılda yalnızca Avrupa'da yaklaşık 4000 şehir, bölgesel ve yerel düzeyde belediyeler ve bölgesel yetkililer bir tür YG 21 sürecine dâhil olmuştur. Bu yönüyle YG 21, Gündem 21'in yerel ve küresel düzeyde siyasa oluşturma süreçleri açısından Rio Zirvesinin en etkin sonuçlarından biri olarak karşımıza çıkmıştır. Yerel Gündem 21, yerel eylem planlaması sürecinin aynı zamanda “yerel demokrasinin geliştirilmesi projesi” olarak 2000'li yıllara kadar devam etmiş, bu tarihten itibaren bir “proje” yaklaşımının ötesine geçip, uzun süreli ve verimli bir “program”a dönüşmüştür.

YG 21 ile yerel yönetimlere yönelik belirlenen hedeflerden biri de tüm yerel yönetimlerin karar alma, planlama ve uygulama süreçlerine başta kadınlar olmak üzere gençlerin ve dezavantajlı grupların etkin olarak katılımını sağlayacak programlar geliştirmeleri ve uygulamaya geçirmeleri belirtilmektedir. Benzer şekilde yerel yönetimlerin, kendi politikalarını, programlarını ve yönetmeliklerini iyi örneklerden yola çıkılarak gözden geçirmeleri ve değiştirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Gündem 21'in 24. ve 25. bölümünde uluslararası topluluk ile yerel yönetimler ve yerel yönetimlerin kendi aralarında işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik adımlar atılması teşvik edilmektedir.

Türkiye'deki Yerel Gündem 21 uygulamaları, 1997 yılı sonunda, T.C. Bakanlar Kurulu'nun kararıyla, UNDP-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı- desteğiyle, IULA-EMME-Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı koordinasyonunda yürütülen “Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Teşviki ve Geliştirilmesi Projesi” ile başlamıştır. Proje, iki yıllık bir uygulama dönemi sonrasında, Aralık 1999'da tamamlanmıştır. Bu projenin başarısı üzerine UNDP, ikinci aşamaya da destek vermeyi kabul etmiş, T.C. Bakanlar Kurulu'nun da bunu benimsemesinin ardından, “Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Uygulanması” başlığını taşıyan ikinci aşama projesi, Ocak 2000'de başlamıştır. İkinci aşaması sırasında çeşitli alt projelerin başlatılması ve yeni katılımlarla proje ortağı yerel yönetimlerin sayısının elliye aşması sonrasında, YG 21 uygulamaları “proje” çerçevesinden çıkarılarak, uzun süreli bir “program”a dönüştürülmüş ve başlangıçta 9 kentte uygulandıktan sonra kısa süre içinde kent sayısı 23'e çıkmıştır (Arar, 2024). Böylece 2001 yılında Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, UNDP tarafından dünyadaki “en başarılı” uygulamalardan biri olarak ilan edilerek 2002 BM Johannesburg Zirvesi'nde “en iyi uygulama” örneklerinden biri olarak sunulmuştur. YG-21 programı, Aralık 2006-Aralık 2009 tarihlerinde uygulanan “Türkiye'de Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Kanalıyla BM Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nin Yerelleştirilmesi” Projesi ile dördüncü aşamaya girmiştir. “Yerel düzeyde katılımın en önemli şemsiyesi” olarak nitelendirilen YG-21 programının Türkiye açısından en önemli getirisi kent konseylerinin hayata geçirilmesidir (Emrealp, 2005: 29). Türkiye'ye özgü bir yapılanmayla yeni bir katılım mekanizması olarak kent konseyleri (Emrealp, 2005: 65), 1992 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Rio Yeryüzü Zirvesinin önemli bir çıktısı olarak kabul edilen Gündem 21 başlıklı Eylem Planınının 28. bölümü uyarınca oluşturulan YG21'in hedefleri doğrultusunda 1997 yılından itibaren kurulmuşlardır (Yaylı, 2012: 182). Esasında kent konseylerinin oluşturulmasında ve yaygınlaşmasında Rio Yeryüzü Zirvesi dışında Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik

Şartı, Habitat II ve Binyıl Kalkınma Hedeflerinin sürdürülebilirlik ilkelerinin de önemli etkisi bulunmaktadır. Ek olarak 1990'lı yıllarda çeşitli adlar altında oluşturulan Kent Senatosu, Kent Parlamentosu, Kent Kurultayı ve Kent Meclisi gibi birçok yerel platformun katkısı bulunmaktadır (Görmez ve Altınışık, 2011:41). Başlangıçta “Yerel Gündem 21” adıyla birçok kentte kurulan bu yapılar daha sonra belediyeler bünyesinde “kent konseyleri” adıyla kurulmaya devam etmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanununun 76. Maddesiyle mevzuatımıza giren kent konseyleri, ilgili kanun gereğince Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2006 yılında çıkarılan ve 2009 yılında değiştirilen “Kent Konseyi Yönetmeliği” uyarınca kurulmakta ve faaliyetlerini yürütmektedir.

5. Yerel Katılım Mekanizması Olarak Kent Konseyleri: Sıkıntılar ve Somut Çözüm Ara-yışları

Vatandaşa en yakın olan, en alt düzeydeki idare birimlerden oluşan ve yerel halkın işleri hakkında karar aldıkları bir örgütlenme biçimi olan yerel yönetimler (Tortop, 1992: 64), yerelin demokratik taleplerini karşılamak için varlıklarını sürdürmektedirler. Bu yapılar; bağımsız bir siyasi otorite, hesap verilebilirlik üzerine kurulmuş bir denetim ve kamu politikasının uygulamasını kolaylaştıran ağlar geliştirerek yerelde hizmet anlayışı sunmaktadırlar (Lefevre, 1998). Bununla birlikte yerelde vatandaşın ihtiyaçlarının yerine getirilmesi için yerel yönetimlerin demokratik değerleri hayata geçirmesi ve yerel organların seçimle iş başına gelmesi gerekir. Ancak, yerel yönetim organlarının seçimle iş başına gelmesi bu kurumların demokratik olduğu anlamına gelmemektedir (Yıldırım vd., 2011:510). Yerel demokrasi, yerel özerkliğin sağlanması, yerel halkın hem karar alma sürecine, hem de kararların uygulanmasına katılması ve hizmete ilişkin denetimlerin yerel halkın katılımı ile oluşmasına bağlıdır (Öner, 2001: 56). Ayrıca yerel hizmetlere ulaşımın kolaylaştırılması, yerel farklılıklara karşı duyarlı olunması ve tüm yerel unsurları içine alan bir yerel strateji ağının hayata geçirilmesi de önem arz etmektedir (Gaster, 1996:89). Günümüzde bu türden katılımı sağlamak için farklı yerel katılım mekanizmaları hayata geçirilmektedir. Bu mekanizmalar, başta belediye meclisleri olmak üzere kent konseyi, meclisler ve çalışma grupları, yerel gündem 21 programı ve yönetim organizasyonlarıdır.

Kent Konseylerinin nasıl örgütlenecekleri ve ne tür işlevler görecekları, kentsel yönetim faaliyetlerine nasıl bir katkı sunacağı hususları başta BM ve Avrupa Birliği olmak üzere uluslararası kuruluşların Türkiye'ye önerdiği politikalar çerçevesinde belirlenmiştir. Bu çerçevede 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesi yönetim olgusunun kimler tarafından ve nasıl hayata geçirebileceğini belirlerken, 77. madde ise gönüllü katılım-cılığı ön plana çıkaran kent konseyi görevlerini liste yöntemiyle açıklamıştır. Ayrıca 5393 sayılı Kanunun uygulamasına yönelik 2006 yılında çıkarılan Kent Konseyi Yönetmeliği ile YG-21 programına dahil olmayan belediyeler için kent konseyleri oluşturmaları yasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. Bununla birlikte yerel demokrasiye aykırı görülen ve Danıştay tarafından iptal edilen Yönetmeliğin bazı maddeleri revize edilerek 06.06.2009 tarih ve 27250 sayılı Resmi Gazete'de son haliyle yeniden yayınlanmıştır (Demirci, 2010: 32-33). Son değişikliklerle Yönetmelik, Yerel Gündem 21 olarak adlandırılan ve Türkiye'de 1997'den beri uygulanan Türkiye YG 21 Programına göndermede bulunarak temsile ilişkin yeni düzenlemeler hayata geçirmiştir. Kent Konseyi Yönetmeliği'nin 4. maddesinin (d) bendi, “saydamlık, hesap verebilirlik, katılım, çalışma uyumu, yerindenlik ve etkinlik gibi kriterlere dayanan, çok aktörlü ve toplumsal ortaklıklara dayalı yönetim anlayışını” ifade eden bir kentsel yönetim organizasyonu çerçevesi belirlemektedir. Yönetmeliğin 6. ve 7. Maddesi ise yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde ortak akıl ve uzlaşmayı ön plana çıkarma, kent kimliği ve kültürü oluşturma, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, sivil toplumun gelişmesine, dezavantajlı grupların etkinliğini ve katılımını artırma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini ön planda tutarak kentlerin yaşanabilir bir geleceğe taşınmasına katkıda bulunmak olarak hedefler belirlenmiştir. Yönetmeliğin 12. maddesine bakıldığında ise konseyin görevleri soyut ve genel düzenlendiği için hemen hemen kentle ilgili istenilen her sorun hakkında genel kurulca bir çalışma grubu oluşturulabilme imkânı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla istişari nitelikte bir birim olan kent konseylerinden beklentilerin hayli yüksek olduğu görülmektedir. Genel olarak ilgili mevzuat; demokratik katılımı yaygınlaştırmak, hemşehrilik hukuku ve ortak

yaşam bilincini geliştirmek, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışını benimsetmek, kentsel stratejiler için ortak akıl oluşturulmasında katkıda bulunmak, uzlaşma kültürünü geliştirmek, sürdürülebilir kalkınma için planlama yapmak, kentin değerlerine sahip çıkmak, Kentin kaynaklarının adil, etkili ve verimli kullanımına katkı yapmak, çevre sorunları ve yoksullukla mücadele etmek, sivil toplumun gelişmesine katkı sağlamak, çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin katılımını sağlamak, kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik ve öngörülebilirlik gibi ilkelerin gelişmesine katkı yapmayı öngörmektedir (Demirci, 2010:34).

Kent konseyleri yerel faaliyetlere ilişkin görevlerini “yönetişim” anlayışı içerisinde katılım, yerindenlik ve etkinlik, çalışma uyumu, saydamlık, hesap verebilirlik gibi ilkeler çerçevesinde, çok aktörlü ve toplumsal ortaklıklara dayalı yönetim anlayışını içeren ve YG21’in en önemli hedeflerinden biri olan gerçekleştirmektedir. Bu çok aktörlü yapı içerisinde vakıflar, dernekler, meslek odaları, sendikalar, akademik kuruluşlar, basın-yayın kuruluşları, özel sektör kuruluşları, yurttaş girişimleri gibi geniş bir yelpazeye dayanmaktadır (Özdemir, 2011:37). Yerel kalkınma modelinde yerel alanda faaliyet gösteren formel olan ve olmayan tüm kurumların sosyal kapasitesini ortaya çıkarmak için bu türden yerel oluşumlar gerekli görülmektedir (Garofoli, 2002: 228). Kent konseyleri bu çalışma düzeninde yerel yönetime dayalı bir kalkınma politikası oluşturulması ve kadınlara, gençlere, çocuklara yönelik girişimleri ile yerel düzeyde kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi, geleceğe ilişkin olarak çevre ve yaşam kalitesinin artırılması gibi YG21 hedeflerini gerçekleştirmektedir (Eroğlu, 2010: 44-45).

Yerel katılım sağlama bağlamında yerel yönetimlerin faaliyetlerinde kent konseyleri ne kadar etkili yer alabilirlerse müzakereci demokratik yerel yönetim anlayışı da o doğrultuda hayata geçirilebilir. Türkiye özelinde demokrasinin yerelde kurumsallaşması ve içselleştirilmesi için hayati bir öneme sahip kent konseyleri, katılımcı yönetim anlayışı ve ortak bir vizyonun oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmektedirler. Ancak kurulduğu dönemlerde kent konseyi uygulama sonuçları bakımından diğer ülkelerle karşılaştırıldığında başarılı bir performans izlendiği görünse de (Özdemir, 2011:53), günümüzde kent konseylerinin uygulamadaki işlevleri bakımından pek etkili oldukları söylenemez. Bu durumun yasal, yapısal ve kurumsal birçok nedeni bulunmaktadır. Bir kere katılım kavramının karmaşık ve çekişmeli bir kavram olması nedeniyle neyin katılım neyin katılım olmadığını belirlenmesi son derece zordur. Özellikle bilgi iletişim teknolojilerinin ilerlediği bu yüzyılda yönetim olgusunun kamusal alanda uygulanmaya başlanmasıyla yurttaş talep ve beklentileri değişebilmekte ve çeşitli müzakere yöntemleriyle sonuç alınmaktadır. Yönetmelikte “çok aktörlü ve toplumsal ortaklıklara dayalı yönetim anlayışı” şeklinde “katılımcı yönetim” den söz edilmekte ancak, yönetim sürecinde devlet dışı aktörlerin katılımı sınırlı tutularak konseyin istişari nitelikte bir birim olduğu görülmektedir. Her ne kadar Yönetmelikte “ortak akıl” ve “uzlaşma” gibi kavramlara yer verilmiş olsa da “erk” kullanımı açısından ortaya konulan uygulamaların müzakereci demokrasi kapsamında değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır (Demirci, 2020: 35).

Bir başka sorun elit kesimin katılım konusundaki isteksizliği ve halktan farklı bir bakış açısı sergilemesidir. Bir kere kentin yöneten ve yönetilenlerinin katılım düzeyi ve miktarı konusunda sorunlar yaşandığı ve bunun kent konseyi marifetiyle gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği tartışmaları bir tarafta dururken kent konseylerinde karar alma yetkisini elinde bulduran yönetici elitin bu yetkilerini halka devretme gibi bir isteği olmadığı da anlaşılmaktadır. Bu nedenle yönetim mekanizmasının burjuva diktatörlüğü tesisinden başka bir şey olmadığı ifade edilmektedir. Kaldı ki günümüz kentlerinde bütün farklı kişi ve çıkarları bir araya getirmek herkesi her şeye katmak teknik olarak mümkün görünmemektedir.

Esasında yerel düzeyde ana amaç temsili demokrasi ile müzakereci demokrasinin birlikte işleyeceği bir konsensüs oluşturabilmektir. Ancak belediye meclisi (daha doğrusu belediye başkanı) kent konseyinde oluşturulan görüşleri ciddiye almadığında konsey işlevsizleşmekte, tersi durumunda icraî karar alma yetkisi belediye meclisine değil de kent konseyine verilecektir ki bu da belediye meclisini işlevsiz hale getirecektir. Dolayısıyla konseyin kararlarının bağlayıcı olması meclisle yetki tartışması anlamına gelmekte, aksi durum ise hesap verebilirliği de ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan şeffaflık açısından değerlendirildiğinde kent konseylerine hangi sivil toplum kuruluşlarının, dernek ve vakıf temsilcilerinin hangi ölçütler gözetilerek davet edildiği belli değildir. Dolayısıyla yönetime doğrudan katılımı adaleti

sağlamak son derece zordur. Katılım konusunda adaletin sağlanamaması, katılımın sağlanması için gerekli koşulların olmaması, bireysel katılımın bir etkisinin olmaması, karar alma süreçlerini verimsizleştirmekte, çatışma ortamını arttırmaktadır. Esasında kent konseyleri toplumda dışlanan kişi ve gruplar için seslerini duyurma yerinden çok “uzlaşmaya” dayalı “ortak aklın” söylediği projeleri “tarafsız bir yaklaşımla” geliştirecek adeta siyasetin dışında bürokratik bir mekanizma olarak tasarlanmıştır(Demirci, 2010: 36).

Öte yandan kurumsal işleyişe ilişkin mevzuatta yer alan bazı maddeler önemli sorunlara yol açmaktadır. Kent konseylerinin oluşumunu belirleyen 5. Maddede belediye teşkilatı olan yerlerde, mahalli idareler genel seçim sonuçlarını izleyen 3 ay içinde kent konseylerinin kurulmasını öngörmektedir. Ancak birçok kent belediyesinde son genel seçimlerden sonra kent konseyinin kurulamadığı, daha önce kurulan yerlerin bazılarında ise yerel seçimlerden sonra genel kurul çağırısına çıkmadıkları için kadük kaldığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan mevzuata göre kent konseylerinde alınan kararların belediye meclisinin ilk toplantısında değerlendirileceği belirtilmiş, ancak konsey kararlarının öneriden öte geçmemesi kararların etkinliğini ve geçerliliğini azaltmakta ve belediye meclisi ve özellikle başkanın asli karar organı olarak etkinliğini arttırmaktadır (Görmez ve Altınışık, 2011; Yılmaz, Günay ve Belli, 2021)). Konsey kararlarının mecliste değerlendirilmesi konusunda açık bir hukuki ifade olmaması konseye katılım ve katılanların motivasyonu konusunda önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır(Güler ve Mutlu, 2015:164).

Diğer taraftan kent konseylerinin finansmanının belediyelerin bütçelerinden ayrılan ödeneklerle sağlanması ve bu desteğin neler olacağı ve nasıl sağlanacağı noktasında belirsizlik bulunması kent konseyinin sadece bir danışma ve görüş bildirme işleviyle sorumlu tutulmalarını ve bunun kent konseylerinin belediyelerin bir uzantısı veya ona bağlı bir örgüt görünümünden kurtulamadığı göstermektedir. Kaldı ki kent konseylerinin mali ve teknik destek açısından belediyelere bağlı olması karar verme yetkisini doğrudan belediye yönetimlerinin kullanılmasına sebep olmaktadır (Ulusoy ve Tekdere, 2016:180-181). Bu yüzden kent konseyleri, belediyelerin bir uzantısı veya ona bağlı bir örgüt görünümünden kurtulamamaktadır (Özdemir, 2011: 43). Benzer şekilde belediye meclislerinin kent konseylerini kendilerinin yerine geçecek bir mekanizma olarak görmeleri ya da belediye başkanlarının kent konseylerine “hizmetleri yavaşlatan” bir mekanizma olarak görmesi de karar verme yetkisinin paylaşılmasını engellemektedir (Çukurçayır ve Eroğlu, 2008:198). Bu anlamda kent konseylerinin işleyişi ve kararlara etkisi tamamen belediye başkanı ve belediye meclisine bağlı olmaktadır. Ayrıca Anayasamızda yerel yönetim birimleri olarak “il-belediye-köy” olarak sıralanmasına rağmen, kent konseylerinin sadece belediyelerle ilişki kurması yerel yönetim kararlarına halkın katılımının en üst düzeyde sağlanması hedefi ile bağdaşmamaktadır. (Özdemir, 2011:54).

Üzerinden çeyrek asırdan fazla bir zaman geçmesine rağmen ve yukarıda ifade edilen birçok yapısal ve işlevsel soruna rağmen Kent Konseyi Yönetmeliği'nin ihtiyaçlara göre revize edilmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu çerçevede 11-13 Kasım 2024 tarihlerinde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ev sahipliğinde Türkiye Kent Konseyleri Birliği tarafından, kent konseylerinin ülkemiz genelinde etkinliğinin ve verimliliğin artırılması amacıyla, kent konseyi yönetmeliğinin ilgili kurum ve kuruluşlardan uzman kişiler tarafından ele alınarak incelenmesi ve yönetmeliğin daha anlaşılır, kapsayıcı ve uygulanabilir olabilmesi açısından yeniden yapılandırılması ile ilgili 11-12-13 Kasım 2024 tarihleri arasında, Cumhurbaşkanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü yetkilileri, kent konseyleri temsilcileri ve akademisyenlerin katılımı ile Kocaeli'nde “Türkiye Kent Konseyleri Mevzuat Çalıştayı” düzenlenmiştir.

Esasında Çalıştay hazırlıkları çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na rapor olarak sunulacak yönetmelik taslağında altlık olarak kullanılmak üzere “kent konseyi yönetmeliği değişikliği öneri anketi” düzenlenmiş ülkemiz genelinde kurulmuş olan tüm Kent Konseyi Başkanı ve Genel Sekreterlerine konuyla ilgili görüşlerini iletmeleri istenmiş ve gelen anket verileri dikkate alınarak ilgili Çalıştay düzenlenmiştir.

Üç günlük Çalıştay'ın ilk gününde kent konseyleri başkanları tarafından bir toplantı düzenlenmiş ve toplantı süresince kent konseyleri başkanlarının özellikle ilgili Yönetmelikten kaynaklı olarak birçok sorun yaşadıklarını ifade etmeleri üzerine birçok maddenin değiştirilmesi ihtiyacı iyiden iyiye ortaya çıkmıştır. Toplantıda özellikle yerel seçimlerin hemen ardından belediye başkanının çağırısı üzerine kent konseylerinin kurulacağı ifade edilmiş, ancak geline

süreçte 1400 den fazla belediyenin olduğu Türkiye’de sadece 400 belediyenin kent konseyi kurabildiği ve diğer yerlerde kurulamamasının esas nedeninin ise belediye başkanlarına yönelik bu konuda herhangi bir yaptırımın olmaması olarak gösterilmiştir. Toplantı’da ayrıca tüzel kişilik ve kent konseyinin kendine ait bütçesinin olmaması da önemli tartışma konuları arasında yer almıştır.

Çalıştay’ın ilk gününde ise başta Cumhurbaşkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü yetkilileri olmak üzere akademisyenler, hukukçular ve kent konseyi başkanları hazır bulunmuşlardır. Moderatör’ün her başlığı tek tek tartışmaya açtığı Yönetmelik ile ilgili birçok husus dile getirilmiştir. Aşağıda, özellikle konsensüse varılan birkaç başlık aktarılmıştır. Bunlar;

- Yönetmeliğin özellikle giriş kısmında kavramsal çerçevenin kent konseyinin kuruluşuna vesile olan Gündem 21’in ilkelerine uygun hale getirilmesi için kent hakkının yanında kentli hakları, afet, iklim değişikliği ve dirençlilik gibi kavramlara atıf yapılarak gerekçelerin ortaya konulması,
- Kent Konseyi Yönetmeliği 8. Maddesi a) bendinde yer alan konsey üyeleri içinde noterlerin bölgesel birlikten alınması, ç) bendinde yer alan “mahalle sayısı yirmiye kadar olan belediyelerde bütün mahalle muhtarları, diğer belediyelerde belediye başkanının çağrısı üzerine toplanan mahalle muhtarlarının toplam muhtar sayısının yüzde 30’unu geçmemek ve 20’den az olmamak üzere kendi aralarından seçecekleri temsilcileri” yerine “yüzde 10’geçmemek üzere en fazla 20 muhtarın seçilmesi” d) bendinde yer alan “beldede teşkilatını kurmuş olan siyasi partilerin temsilcileri” yerine “TBMM’de grubu olan parti temsilcilerinin yer alması”, e) “Üniversitelerden ikiden fazla olmamak üzere en az bir temsilci yerine “...en az üç temsilci”, f) bendinde “... ilgili dernekler ile vakıfların temsilcileri” yerine “...katılım için başvuru yapan dernekler ile vakıfların temsilcileri”, g) bendinde yer alan “Kent konseyince kurulan meclis ve çalışma gruplarının birer temsilcisi” yerine “...aktif olan çalışma gruplarının birer temsilcisi”, ayrıca “kent konseyinin içinde yer aldığı kentin bağlı olduğu kalkınma ajansından bir temsilci”,
- Kent Konseyi Yönetmeliği 14/A Maddesinde yer alan kent konseyi genel sekreterinin “457 sayılı Kanunu’n a’ bendinde belirtilen memur vasfına haiz lisans mezunu olması”.
- Kent konseyinin tüzel kişiliğe kavuşturulması,
- Kent Konseyi Yönetmeliği 11. Maddesi a) bendinde yer alan “...yürütme kurulunun genel kurul içinden oy çokluğuyla seçilmesi”,
- Gönüllülük kavramı çok tartışılmış ve özellikle yürütme kurulunun zamanlarının önemli bir bölümünü ayıracağı bu görev için asgari bazı desteklerin verilmesi,
- Türkçe bazı karakterlerin düzeltilmesi,
- Yönetmeliğin bazı maddelerinde “oluşum” olarak kent konseylerinden söz edilirken, giriş kısmında “kuruluş” olarak ifade edildiği ve bu nedenle değişmesi gerektiği,
- Yıllık programlar, yaklaşık maliyetler belediye meclisine sunulacak yıllık bütçeye makul rakamların aktarılması,
- Genel kurulun Mayıs ve Eylül ayında olmak üzere yılda en az iki kez toplanması,
- Kent konseyi genel kuruluna hangi STK’ların davet edileceği konusunda belirsizliğin ortadan kaldırılması,
- Kent konseylerinin kurulmasının bir makamın veya şahsın insafına bırakılmaması,
- Belediye başkanlığı ile kent konseyi başkanlığı görevlerinin tek kişide birleştirilmemesi,
- Belediyelerin, kent konseylerine personel, mekân ve para konusunda destek sunması için gerekli düzenlemelerin genişletilmesi,
- Kent konseylerinde oluşturulan ve kabul edilen görüşlerin ilgili kurumlara ve belediye meclisine gönderilerek öncelikli olarak görüşülmesinin sağlanması.

Ayrıca aşağıdaki maddelerde uzlaşma sağlanamadığı için Sonuç Bildirisinde bu maddelerle ilgili değişiklik yapılması önerisi yer almadı.

- Kent Konseyi Yönetmeliği 8. Maddesi a) bendinde kent konseyleri belediye teşkilatı olan yerlerde, mahalli idareler genel seçim sonuçlarını izleyen 3 ay içinde yerine 6 ay içinde gerçekleşmesi,
- Kent Konseyi Yönetmeliği 8. Maddesi a) bendinde yer alan konsey üyeleri içinde yer alan mahallin en büyük mülki idare amiri veya temsilcisi ve b bendinde yer alan noterlerin çıkarılması, bununla birlikte hakim veya savcıların yer alması,
- Kent Konseyi Yönetmeliği 11. Maddesi a) bendinde yer alan “...yürütme kuruluna kent konseyi başkanı, bulunmaması halinde yürütme kurulunun en yaşlı üyesi başkanlık eder” kısmının kaldırılması,
- Kent Konseyi Yönetmeliği 11. Maddesi b) bendinde yer alan “...yürütme kuruluna kent konseyi başkanı, bulunmaması halinde yürütme kurulunun en yaşlı üyesi başkanlık eder” kısmının kaldırılması,
- Kent Konseyi Yönetmeliği 9. Maddesinde yer alan organlara “Kent Konseyi Meclisi” eklenmesi.
- Kent konseyi başkanının en fazla iki dönem seçilmesi,

Kent Konseyi Yönetmeliği’nde değişiklik yapılması konusunda yapılan bu toplantının ve çalıştayın Cumhurbaşkanlığı, Çevre Şehircilik ve İklim Bakanlığı temsilcilerinin yanı sıra kent konseyleri başkanlarının katılımıyla müzakereye açık bir şekilde gerçekleştirilmesi kent konseyinin varlık sebebi olan yönetişimin hayata geçirilmesi konusunda merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin yerel demokrasinin hayata geçirilmesi noktasındaki hassasiyeti bize göstermiştir. Bu durum, yerel halkın yerel yönetimin kentsel yönetim faaliyetlerine daha etkin katılımı açısından umut verici bir gelişme olarak görülebilir.

Sonuç

Yerel katılım, vatandaşın yerelde demokratik değerlerini hayata geçirmek ve onları korumak için en önemli yönetsel mekanizmalardan birisidir. Vatandaşın, yerel yönetimlerin karar ve denetim mekanizmalarında yer almasını sağlayacak mekanizmaların hayata geçirilmesi yerel katılımın içselleştirilmesi açısından önemlidir. Özellikle bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yaygınlaştığı günümüz kentlerinde akıllı uygulamaların hayata geçirilmesiyle birlikte yerel halkın bilinç düzeyi artmış ve katılım olanaklarından daha çok yararlanma talebi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardan itibaren yerel yönetimlere ilişkin mevzuat değiştirilmiş ve yönetişime dayanan katılımcı anlayışı içeren mekanizmalar hayata geçirilerek temsili demokrasinin yerel katılım açısından ortaya çıkan eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır.

YG21 ile başlayan ve yerel katılımın tüm kent sakinlerini içine alacak şekilde geliştirilmesi için kurulan kent konseyleri, belediyelerin kentin kalkınması için yürüttüğü kentsel yönetim faaliyetlerine katılım açısından önemli bir katılım mekanizmasıdır. Ancak kent konseyleri, hem bağlı olduğu mevzuatın yapısal ve işlevsel açıdan yetersizlikleri hem de belediyelerin konseylerin kurulmasına yeterli katkıyı sunamaması veya konseyin kurulmasından sonra gerekli desteği sağlamakta yetersiz kalması konseylerin varlık amacı olan yerel katılımı sağlamasını engellemekte ve sürdürülebilirliği ortadan kaldırmaktadır. Diğer taraftan halkın konseye doğrudan katılımının sınırlı olması, alınan kararlarının bağlayıcılığının olmayışı, bütçe sorunu ve belediyelere maddi açıdan bağımlılık konseylerin işlevsiz kalmasına yol açmıştır. Bu nedenle Kent Konseyi Yönetmeliği’nin gelinen süreçte yetersiz kaldığı, Yönetmelikte yer alan haliyle kent konseylerinin yerelde müzakereci demokrasiyi amaçlayan bir mekanizma olmaktan uzak kaldığı ve bu nedenle Yönetmeliğin yeniden düzenlenmesi gerektiği konusunda ortak bir kanaat oluşmuştur.

Sonuç olarak kent vizyonunun ve hemşehricilik bilincinin geliştirilmesi, kentin ve kentlinin hak ve hukukunun korunması için ortaya çıkan kent konseylerinin yeniden gözden geçirilerek müzakereci ve doğrudan demokrasinin işlerlik kazanmasına olanak tanıyan düzenlemeleri hayata geçirilmesi ve yerel halkın daha kapsamlı ve yoğun bir biçimde katılımını sağlayacak düzeyde işlevli hale getirilmesi yerel demokrasinin içselleştirilmesi açısından önemlidir. Yaşanabilir bir kentin hayata geçirilmesi konusunda vatandaşın katılım olanaklarının artırılması yerel demokrasinin sürdürülebilirliğine önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akdoğan, A. A. (2008), Yeni Yerel Yönetim Yasalarında Katılım. <http://www.yayed.org/uploads/yuklemeler/inceleme-23.pdf>.
- Akman, Ç. (2018), "Kent Konseylerini Yeniden Düşünmek: Kent Konseyleri Birliği'ne Üye Olan Kent Konseyleri Üzerinden Bir Değerlendirme", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 5 (3) , s. 740-764. Doi: 10.30798/Ma-kuiibf.415858.
- Albayrak E.N. ve Gökçe A. (2015), "Ekonomik Büyüme ve Çevresel Kirlilik İlişkisi: Çevresel Kuznets Eğrisi ve Türkiye Örneği", Social Sciences Research Journal, 4(2), s.279-301.
- Arar, A.A. (2024), Yerel Gündem 21, <https://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>.
- Biçer, İ. (2009), "Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarında Etik Değerlerin Uygulanması, Kamu Etiği", Kamu Etiği Sempozyum Bildirileri 2, 25- 26 Mayıs, Ankara: Türkiye ve Orta-doğu Amme İdaresi Enstitüsü, s.689-698.
- Bingöl, E. S. ve Ömürgönülşen, U. (2018), "Sosyal Belediyecilik Bağlamında Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Faaliyetleri", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 27 (3), s. 1-26.
- Bulut Y. ve Bimay M. (2019), "Belediye Meclislerinde Temsil ve Katılım: Batman, Mardin, Adıyaman Örneği", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 28(4), s. 49-64.
- Bulut Y. ve Bimay M. (2020), "Karşılaştırmalı Yerel Yönetimler Analizi: İngiltere ve Türkiye Örnekleri", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16 (29), s. 2263-2298.
- Bulut, Y. ve Dönmez, D. (2020), "Türkiye'de Büyükşehir Yönetimlerine İlişkin Değişim ve Dönüşüm", Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3 (2) , s. 283-297
- Çevikbaş, R. (2008), "Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım", Türk İdare Dergisi, Sayı:461,s.71-95.
- Çukurçayır, Akif M. (2012), Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Çukurçayır, M. A. ve Eroğlu, H.T. (2008), "Kent Yönetiminde Demokratik Bir Açılım Olarak Kent Konseyleri", 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (Haz.: L. Özcan vd.), Sakarya.
- Çukurçayır, M. Akif (2007), "Katılımcılık Açısından Belediye Yasasının İşlevselliği: Kent Konseyleri ve Öteki Mekanizmalar" Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar II: Reform. (Ed. Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dahl, R. (2001), Demokrasi Üstüne, (Çev: B. Kadioğlu), İstanbul: Phoenix Yayınları.
- DeHoog, R., D. Lowery ve W. Lyons (1991), "Metropolitan Fragmentation and Suburban Ghettos: Some Empirical Observations On Institutional Racism, Journal of Urban Affairs", 13(4), s. 479-493. DOI: [10.1111/j.1467-9906.1991.tb00268.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.1991.tb00268.x)
- Demirci, M. (2010), "Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 19, (1), s. 21-46.
- Deniz, T. (2013), "Kentleşme, Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri", Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(12), s. 391-402.
- Dünya Bankası (2003), Uluslararası İmar Ve Kalkınma Bankası Ve Uluslararası Finans Teşkilatı Başkanının İcra Direktörlerine Dünya Bankası Grubunun Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Ülke Destek Stratejisi İle İlgili Memorandumu, Ankara: Dünya Bankası.
- Emrealp, S. (2005), Türkiye Yerel Gündem 21 Programı; Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı, İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını.
- Eroğlu, H. T. (2010), "Sürdürülebilir Yerel Kalkınma ve Kent Konseyleri", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(2), s. 44-55.

- Evans, B.,Theobald, K. (2003), "LASALA: Evaluating Local Agenda 21 in Europe", Journal of Environmental Planning and Management, 46(5), p. 781-794, DOI: 10.1080/0964056032000138481.
- Garofoli, G. (2002), "Local Development In Europe: Theoretical Models And International Comparisons", European Urban and Regional Studies, 9(3), s. 225-239. DOI: [10.1177/0969776402009003](https://doi.org/10.1177/0969776402009003)
- Gaster, L. (1996), "Yerel Yönetimde Kaliteli Hizmetler: Aşağıdan Yukarıya Bir Yaklaşım", Yönetim Geliştirme Dergisi,15, 2, s. 80-96. DOI: 10.1108/02621719610109159.
- Gencay Ş. (1998), Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi, Ankara:TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yay.
- Görmez, K. ve Altınışik, H. U. (2011), "Yerel Demokrasi Ve Kent Konseyleri", Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (Edt.: Enes Battal Keskin), Bursa.
- Görmez, K. ve Altınışik, H.U. (2011), "Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri", Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı: 31-51, Bursa: Bursa Kent Konseyi.
- Görün, M. (2006), "Yerel Demokrasi ve Katılım: İzmir, Konya ve Ağrı İl Genel Meclis Üyeleri Üzerinde Bir Araştırma", Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), s. 159-184.
- Güler, B. A. (1992), Yerel Yönetimler Liberal Açıklamalara Eleştirel Bir Bakış, Ankara: TODAİE Yayını.
- Güler, B. A. (2013), Yerel Yönetimler Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım, Ankara: İmge Kitabevi.
- Güler, E. ve Mutlu, A. (2015), "Belediye Başkanları ve Meclis Üyelerinin Kent Konseyi Algısı", II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu, 10-11 Nisan, Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, s. 162-179, Bursa.
- Güler, Z. (2010), Sosyal Demokrasi ve Türkiye, İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları.
- Hebert, H.(1985), Avrupa İktisat Tarihi, Cilt II. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğmuş), Ankara: Teori Yayınları.
- Heywood, A. (2013), Siyaset Teorisine Giriş (Çev:Hızır Murat Köse), İstanbul: Küre Yayınları.
- Heywood, Andrew. (2011), Siyaset, 5. Baskı, (Çev. Mete Yıldız ve Bican Şahin), Buğra Kalkan (Ed.), Liberte Yayınları.
- Hove, S.V. (2006), "Between Consensus And Compromise: Acknowledging The Negotiation Dimension In Participatory Approaches", Land Use Policy, 23, s. 10-17. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2004.09.001>.
- Hughes, O. E.(2013), Kamu İşletmeciliği ve Yönetimi,(Çev.: Buğra Kalkan, Bahadır Akın ve Şeyma Akın), Ankara: BigBang Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E.(1984), Çağdaş Siyasal Bilim, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kapani, M. (2003), Politika Bilimine Giriş, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Karakuzulu, Z. (2010), Sürdürülebilir Kentler Ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 Ve Bursa Örneği. TÜCAUM VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 2010- Bildiri Kitabı, s. 397-406.
- Kaypak, Şafak (2012), "Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 8(17), s. 171-196.
- Kearney, Richard C., Barry M. Feldman & Carmine S. (2000), "Reinventing Government: City Manager Attitudes And Actions", Public Administration Review, 60, (6), s.535-549.
- Keleş, R. (1998), Yerinden Yönetim ve Siyaset, İstanbul: Cem Yayınevi
- Keleş, R. (2000), Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Kitabevi.

- Keleş, R. ve Özgül, C.G. (2017), “Belediyelerin Organlarına Kayyım Atamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 72(2), s. 299-313.
- Kestellioğlu, G.(2011), “Yerel Demokrasi Ve Kent Konseyleri: Kahramanmaraş Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), s. 121-140.
- Lefevre, C. (1998), “Metropolitan Government and Governace İn Western Countries: A Critical Rewiew”, İnternational Journal Of Urban and Regional Research, 22(1), s. 9-25. [DOI: 10.1111/1468-2427.00120](https://doi.org/10.1111/1468-2427.00120).
- McQuoid-Mason, D. (2014), Herkes İçin Demokrasi-Demokrasi Kültürü İçin Eğitim (Öğretmen Kitabı), (Çev: İlker G. Şen) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Nancy, J. L. (2010), Demokrasinin Hakikati, (Çev. Murat Erşen), İstanbul: Monokl Yayınları.
- Nişancı, E. (2003), “Küreselleşme, Ulus Devlet ve Etik”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 4 (1) , 27-40.
- Ortaylı, İ. (1995), İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul: Hil Yayınları.
- Ökmen, M. (2005), “Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme Eğilimleri ve Yerel Yönetimler”, H.Özgür, M.Köseçik (Ed.), Yerel Yönetimler Güncel Yazılar-1, Ankara: Nobel Yayını, s. 539-564.
- Ökmen, M. ve Parlak, B. (2015), Yerel Yönetimlerde Yeni Vizyonlar, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Öner, Ş. (2001), “Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Demokrasi ve Katılım Algılamaları”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 10(2), s. 51-67.
- Özdemir, A. T. (2011). Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri . Sayıştay Dergisi , (83), s. 31-56 .
- Sakal, M. (2000), “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Sorunu: Tarihsel Perspektiften Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 5 (1), s. 119-140.
- Sartori, G. (2014), Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, İstanbul: Sentez Yayınları.
- Seyidanlıoğlu, M. (2010), Tanzimat Döneminde Modern Belediyeciliğin Doğuşu, İstanbul: İş Bankası Yayın.
- Tortop, N. (1992), “Yeni Demokratik Yapılanmada Göz Önünde Tutulması Gereken Temel İlkeler”, Amme İdaresi Dergisi, 5(2), s. 61-72.
- Tortop, N., Aykaç O., Yaman H, Özer, M.A. (2006), Mahalli İdareler, Ankara: Nobel Yayın.
- Uysal, B. (1984), “Siyasal Katılma Ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi”, Amme İdaresi Dergisi, 17(4), s. 109-134.
- Wood, R. (1958), “Metropolitan Government, 1975: An Extrapolation Of Trends: The New Metropolis:Greenbelt, Grass Roots Or Gargantua?” American Political Science Review, 52, s. 108-122.
- Yaylı H., (2012), “Yönetimden Yönetişime Geçişte Bir Halk Katılımı Yolu Olarak Kent Konseyleri”, (Ed.: Ö. Önder ve F. Kırışik), Kamu Yönetimi ve Siyaset Biliminde Karar Verme, Ankara: Orion Kitabevi.
- Yıldırım, U., Öner, Ş., Aksu, H., Tatlı, S. (2014), “Yerel Temsil Ve Katılım Bağlamında Belediye Meclisleri: Kahramanmaraş ve Sivas Örnekleri”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), s.507-530.
- Yılmaz , V., Günay, M. C., ve Belli, A. (2021), “Malatya Kent Konseyinin Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi”, International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 8(73), 2297-2306. <https://doi.org/10.26450/jshsr.2645>
- Yılmaz, K. ve Horzum, M. B. (2005), “Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite”, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 6 (10), s. 103-121.

HAFIZASINI KAYBEDEN KENT ANTEB

Fatma Özbiçki

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi

ozbickifatma@gmail.com

orcid: 0009-0008-2152-1274

Murad Uçaner tarafından yazılan kitabın ilk baskısı Dipnot Yayınları tarafından 2022’de basıldı. Kitapta Antep’in tarihsel zaman içerisinde değişim ve dönüşümüne değinilmektedir. Bunun yanı sıra birbirinden farklı anlatıların konu edildiği bölüm başlıklarıyla beraber 25 öyküden ve 286 sayfadan oluşmaktadır. Yazar Antep’in tarihi mekanlarını kendi perspektifi çerçevesinde anlatmaya çalışmıştır. Kentteki mekanların başlangıcından günümüze kadar geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümleri kendi dilinden, onları konuşturarak bize canlı bir şehir portresi sunmaktadır. Mekanların kendilerini anlatmalarının yanı sıra, eski fotoğraflarla da okuyucuya canlandırıcı bir izlenim sunmuştur.

Bu çalışmanın benzer kent çalışmalarından ayrılan yönü ise; yapılan sözlü tarih çalışması ile geleneksel tarih yazımına bir eleştiri getirildiği görülmüştür. Yazar öncelikle tarihsel anlatıya yeni bir boyut getirmiş ve tarih yazıcılığına her bir başlık adı altında eleştirel bir yaklaşım geliştirmiştir. Bunu yaparken de tarih anlatısını kabul etmekten ziyade onun yeniden yorumlanabileceğini ve metin içinde kendi anlatısıyla konuşturmayı başarmıştır. Antep’in hafızalardan silinmeye çalışıldığını, yüzyıllık mekanlar üzerinden okuyucularına canlı bir portre sunarak anlatmıştır. Bununla beraber “Antep” kimliğinin mekânlar üzerinden nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini metin içinde okuyucularına sunmaktadır. Uçaner, metin boyunca Antep’in yerli halkının yanı sıra Ermenileri de ön planda almış ve pek çok başlıkta kiliseler, çarşılar ve konaklar ile ilgili bilgiler vermiştir. Tarih bilgisiyle mekân tasvirini çok iyi harmanlamıştır. Bir yandan da yazar geleneksel tarih anlatısına bir bakıma eleştiri getirdiğini vurgulamaktadır. Tarihi mekânlar üzerinden Antep hafızasındaki belleği canlandırmaya çalışmış ve tarihin yeniden yorumlanabileceğini eserinde göstermiştir.

Kitabın önsözünde bu durum veciz biçimde ifade edilmektedir: “Bir şeyi, bir yeri hatırlamak ve hafızaya kazımak için onu evvel hayal etmek, muhayyilenizde canlandırmak gerekir. Bu kitapta yer alan ise, mekanları kendi ağzından bizlere hatırlatmaktadır”. Giriş kısmında Antep’in adının kökenlerine değinilmiştir. Anlatıya göre Ağrı kentinin Tutak yakınlarında, Anteba kentinde yaşayan halk Doliche’ye (Dülük bölgesi) göç ederek Antep’in ilk kurucularını oluşturmuşlardır. Antep’te depremden sonra kale civarına yerleşen Doliche’liler bu kente “Antep” ismini vermiştir. Fakat bazı kaynaklarda Ayntab olarak da yer almaktadır. Burada Antep kişinin kendi ağzıyla anlatılır. Bölge birden çok uygarlığın istilasına uğramış; bunun yanı sıra yazar 13.yüzyılda bölgeye gelen Ermenilerin de kentin kurulmasında etkisi olduğunu ifade etmektedir.

Antep’in Osmanlı yönetimine girmesinden sonra Ermenilerin neredeyse tamamının Antep’i terk ettikleri, ancak bu durumun yarattığı ciddi ekonomik ve sosyal gerileme nedeniyle bir süre sonra yeniden bölgede iskan edilmelerine izin verilmiştir. Buna ilaveten yöneticiler, Ermeni halkın can ve mal güvenlikleri sağlayacaklarına en önemlisi de dinlerine karışılmayacağını güvencesini vereceklerine dair haberciler gönderilmiştir. Ermeni halkının geri dönüşüyle

şehrin ticaret ve sosyal hayatı yeniden canlanmıştır. Geri dönen halk, bu kez kale civarına değil de kente uzak sayılabilecek “Şhreküstü” bölgesine yerleşmişlerdir.

Osmanlı egemenliğinin ilk günlerinde Ermenilerin neredeyse tamamı gitmiş ve çok geçmeden ekonominin çöktüğü gerçeğiyle yüzleşen halk ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Kentte ciddi bir yoksulluk baş göstermiş, işin ehli az sayıda zanaatkâr kalmıştır. Deyim yerindeyse ekonomik kriz yaşanmaktadır. Antep halkı uzun yıllar bu ekonomik sorunlarla boğuşurken Osmanlı balkanlarında ayrılıkçı isyan hareketleri başlamış, Osmanlı Avrupa'nın hasta adamı konumuna gerilemiştir.

Ondokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, yazarın ifadesiyle halkın bir bölümü hızla kalkınım çağın nimetlerinden yararlanırken, bir bölümü Ortaçağ karanlığına sürüklenmiştir. Özellikle gelir dengesi bozulmuş ve sınıfsal çelişki şiddetlenmiştir. Antepin yerli halkı açısından bu bozulma Türk ve Müslüman unsurun aleyhine seyrederken Ermeni nüfusun lehine gelişmiştir. 1. Dünya Savaşı'na gelindiğinde zaten zor durumda olan halk savaşın başlamasıyla beraber iyice yoksullaşmıştır. 1923 yılının başlarında tüm Ermeniler bölgeden gönderilmiş ve Antep nüfusun tamamı Müslüman halk olan bir kente dönüşmüştür.

1950'li yıllara gelindiğinde 2. Dünya Savaşı bitmiş her yerde liberalizm rüzgârı esiyordu. Bunun etkisiyle devletçi ekonomiyi savunan CHP iktidarı kaybetmiş, yerine liberal ekonomiyi savunan DP iktidarı gelmiştir. Yazar DP iktidarında ve sonraki askeri darbe dönemlerinde kent hafızasının ciddi yara aldığını ifade etmektedir.

İlk olarak “Alaeddevle Cami'si” anlatılıyor. Ardından yazar kiliselerden bahseder buradaki amaç, Ermeni yapılarının unutturulmaya çalışılmasını engellemek ve bunu bir nebze de olsa hafızalarda canlanmasını sağlamak için birtakım çalışmalar yapmaktır. Bununla beraber Antep anlatıcısı, kilisenin yapılışında birçok aksaklıkların yaşandığını belirtmektedir. Bir başka bölüm başlığı olan yazıda da geniş yer verilen “Amerikan Hastanesi” Dr. Azariah Smith Memorial Hastanesinin kuruluşundan tutun da verdiği sağlık hizmetlerine kadar kimsenin etnik kimliğine bakılmaksızın sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağladığı vurgulanmıştır. Dr. Smith tedavi olmak için gelen Ermeni ve Müslüman halka kendi evinde klinik hizmeti vermesi ve ilaç temin etmesinden övgüyle bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra tıbbi çalışmalarını da genellikle yoksullara yardımcı olmak için yapmıştır.

Bir başka başlık ise Kız Enstitüsü'nün kendi tarihi anlatırken bunun içinde ayrı öykülere yer verilmiştir. Bu anlatılan öykülerle yazar, aslında burada tarihsel olarak geriye dönüş tekniğini titiz bir şekilde yazıya yansıtmıştır. Burada başlıktan da anlaşılacağı üzere Kız Enstitüsü'nün Antep'te okuma yazma öğrenen kızların öncüsü olduğuna değinilmiştir.

“Arasa” başlıklı diğer yazıda, kentin ticari ve iktisadi bağlamında kalbi olduğu anlatıyor. Her başlık altında Antep'in geçmişinin izlerinden yola çıkarak, belleği canlı tutulmaya çalışılmıştır. “Kırkayak” başlığında yazar, diğer öykülerinde yaptığı gibi sizi geçmişe götürüp şimdiyle sıkı bir bağ kurduğunu realist bir bütünlüğe dayandırmış ve metni okuduğumuz zaman bunu çok titiz bir şekilde harmanlayabilmiştir. Kırkayak yerleşimi önceleri Başkarakol olarak anılıyordu. Kısa kısa bölüm başlıklarına baktığımızda “Balıklı Çarşısı” 60/70 yıl önce kentin en büyük çarşısıydı, ardından “Boyacı Camisi” anlatılıyor.

Yazar “Ermeni Katolik Kilisesi'ni” anlatırken burada metni konuşurarak, Ermeni Kiliselerinden en talihsiz olanı olduğunu ifade etmektedir. Bu bölümde Ermeni cemaatinin iki önemli kilisesinden bahsedilmiştir. Başlıklara bakıldığında metin içinde en çok adından bahsedilen kilise yapılarıdır. Bunlar Kayacık kilisesi ve Kendirli Kilisesi'dir. Bir diğer önemli

başlıkta ise, Mardintepe Düztepe ve Kurban Baba olarak adlandırılan iki tepenin arasında yer alan bölgenin zamanla tepenin etrafına konutlar yapılmasıyla yerleşim yeri haline gelişi aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra bakıma muhtaç olan düşkünlere ev sahipliği de yapmıştır.

Diğer bir başlık ise, yazar şehrin hafızasının tapu defterleri, vakıf kayıtları, şer’i siciller vb. evrak aracılığıyla izlenebileceğini, Antep’te ise yaşanan afetler, savaşlar, göçler ve özensizlik nedeniyle bu kayıtların takip edilemeyecek kadar tahrif olduğunu belirtmektedir. 1856’da Antep’te kurulan ilk Ermeni okulu olan “Nersesyan Okulu”, “Sacur Suyu” ve “Saburcu” gibi bugün dahi kentte görülen mevkilerin tarihinden bahsedilmiştir. Bir zamanlar Antep’te son söyleyeceği sözü ilk başta söyleyenlere atfen söylenmiş “Suyu Pancarlı’ dan kesmek” diye bir deyim vardır, gerçekten de eğer Alleben deresini Pancarlı’ da bir bent ile kapatırsanız kentin tamamı susuz kalırdı. Pancarlı ismi bu nedenle suyun kaynağı olan yer olarak geçmektedir. Saburcu ise, 1930/1990 yılları arasında Antep’in nabzının attığı yer olarak anlatılmaktadır. Burası daha çok devlet dairelerinin olduğu bölge bakımından önemliydi. Bir başka cami “Şıh Fethullah Camisi’dir” bunun yanı sıra en son başlıkta da “Varyantan Okulu” anlatılmıştır.

Özetle; Uçaner’in, eserinde tarihe tanıklık edecek olan görevi öyküleri üstlenmiştir. Antep’in mekanlar üzerinden değişim ve dönüşümü yazarın anlatımıyla hafızlarda canlandırılmıştır. Antep’in tarihi mekanları üzerinden farklı bakış açısıyla, geleneksel olanla güncel olanın mekanlar üzerinden bir panoraması çıkartılmıştır. Azınlık durumda olan Ermeni halkını metin içinde ön planda tutarak “Antep” özelinden yola çıkarak Türkiye’nin bir panoramasını çıkarmıştır.